

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB

Tomáš Šlechta

PLZEŇ

2014

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB

Zpracoval: Tomáš Šlechta (R09M0325P)

Studijní program: PRÁVO A PRÁVNÍ VĚDA (M6805)

Studijní obor: PRÁVO

Vedoucí práce: JUDr. Jan Kocina, Ph.D.

Pracoviště: Katedra trestního práva

PLZEŇ

2014

*„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „**Trestní odpovědnost právnických osob**“ zpracoval sám a výhradně za použití zdrojů a informací, které jsou citovány v poznámkách pod čarou a následně uvedeny v seznamu použitých zdrojů.“*

V Plzni, dne 12. ledna 2014

.....
Tomáš Šlechta

Poděkování

Na tomto místě bych velmi rád poděkoval JUDr. Janu Kocinovi, Ph.D., svému vedoucímu práce, za odborné vedení, cenné připomínky, konzultace a věcné rady, díky kterým bylo psaní této práce ještě podnětnější, než jsem zpočátku předpokládal. Současně děkuji svým nejbližším za nekonečnou podporu během mého studia. Bez ní bych asi sotva byl tam, kde jsem dnes.

Děkuji.

Obsah

Obsah	5
Seznam zkratk	7
Úvod	8
1. K obecnému pojmu trestní odpovědnosti právnických osob	11
1.1. TOPO jako nový prvek v kontinentální právní kultuře.....	11
1.2. Původ a východiska trestní odpovědnosti právnických osob.....	13
1.3. Právnická osoba	15
1.4. Základní přehled druhů/forem trestní odpovědnosti právnických osob.....	17
1.4.1. Pravá trestní odpovědnost.....	17
1.4.2. Nepravá trestní odpovědnost	18
1.4.3. Správněprávní (Administrativněprávní) odpovědnost	19
1.5. Zdroje trestní odpovědnosti právnických osob	19
2. Trestní odpovědnost právnických osob v právním řádu ČR a nahlednutí za hranice	23
2.1. Legislativní zrod nového zákona	23
2.2. Zákon 418/2011 Sb. a jeho místo v právním řádu ČR.....	24
2.3. Změny v zásadách trestního práva	26
2.4. Postih právnických osob v zahraniční.....	31
2.4.1. Rakousko	31
2.4.2. Německo	33
2.4.3. Slovensko.....	33
3. Zhodnocení vybraných aspektů a institutů zTOPO	35
3.1. Vymezení subjektů trestní odpovědnosti právnických osob.....	35
3.2. Rozsah trestní odpovědnosti dle zTOPO	37
3.3. Princip přičitatelnosti a spáchání trestného činu právnickou osobou	40
3.3.1. Obecně ke konstrukci přičitatelnosti.....	40
3.3.2. Spáchání trestného činu právnickou osobou ve světle §8 zTOPO.....	42
3.3.3. K podmínkám a předpokladům §8 zTOPO	43
3.3.4. Blíže k podmínkám přičítání dle §8 odst. 2 písm. a) a b)	44
3.3.5. Možnost vyvinění se právnické osoby.....	46
3.3.6. Souběžná odpovědnost fyzické a právnické osoby.....	47
3.3.7. Rozšíření dosahu TOPO v určitých případech.....	48
3.4. Přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce	48
3.5. Účinná lítost a jiné druhy zániku trestní odpovědnosti právnické osoby.....	55
3.5.1. Účinná lítost dle zTOPO.....	55

3.5.2.	Promlčení trestní odpovědnosti právnických osob	59
3.5.3.	Jiné důvody zániku trestní odpovědnosti	60
3.6.	Trestní sankce ukládané právnickým osobám	61
3.6.1.	Obecně k trestním sankcím ukládaných právnickým osobám	61
3.6.2.	Zásady pro ukládání trestních sankcí právnickým osobám	62
3.6.3.	Obecně k trestům ukládaných právnickým osobám	66
3.6.4.	Tresty ukládané výhradně právnickým osobám	67
3.6.5.	Zbývající tresty dle §15 zTOPO	70
3.6.6.	Ochranné opatření ukládané právnickým osobám	73
3.7.	Základy řízení ve věcech trestně odpovědných právnických osob	74
3.7.1.	Zahájení trestního stíhání proti právnické osobě a jeho důsledky	74
3.7.2.	Vztah k řízení o správním deliktu	76
3.7.3.	Právnická osoba v průběhu řízení	77
4.	Praktické důsledky a otázky související se zavedením TOPO	80
4.1.	Přičitatelnost a vyvinění	80
4.2.	Předcházení, kontrola a represe nežádoucího jednání	81
4.2.1.	Preventivní a reaktivní opatření	82
4.2.2.	Corporate governance a péče řádného hospodáře	84
4.3.	Ochrana práv třetích osob	86
4.4.	Sporné otázky spojené s přičítáním	87
5.	Aktuální otázky aplikace trestní odpovědnosti právnických osob	89
5.1.	Aktuální výstupy z aplikace zákona	89
6.	Závěr	94
	Resumé	96
	Seznam použitých zdrojů	97

Seznam zkratk

NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.
ObchZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v platném znění.
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění.
OWIG	Německý přestupkový zákon (Ordnungswidrigkeitengesetz).
PO	Právnícká osoba, právnické osoby.
TOPO	Trestní odpovědnost právnických osob.
zTOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, v platném znění.
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění.
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.
VBVG	Rakouský zákon o trestní odpovědnosti sdružení (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz).
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění.
ZOK	Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, v platném znění.
zPPŠP	Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu („zákon proti praní špinavých peněz“), v platném znění.

Úvod

Síly peněz okrádají národ během míru a kují proti němu pikle v dobách bídy. Jsou despotičtější než monarchie, povýšenější než despotie a sobečtější než byrokracie. V blízké budoucnosti vidím blížít se krizi, která mne znepokojuje a způsobuje, že se třesu o bezpečnost a budoucnost této země. Na trůny byly posazeny korporace. Bude následovat doba korupce a finanční moc nad touto zemí bude usilovat o to, aby prodloužila svou vládu apelu na lidské předsudky, až dokud nebude bohatství soustředěno v rukou hrstky a republika nebude zničena.

„Abraham Lincoln“

V pořadí šestnáctý prezident Spojených států amerických, Abraham Lincoln, vyjádřil takto svou vážnou obavu nad mocí korporací již v roce 1864. Dnes 150 let poté, kdy korporace disponují několikanásobně většími prostředky, mnohonásobně více členy a působí téměř po celém světě, se při představě, kam až sahá jejich moc, zdají tato slova ještě tíživější. Moc, vliv, peníze, majetek, korupce – to vše a mnohem více jsou atributy mnoha dnešních korporací. Tyto subjekty, odlišné od obyčejných lidí, postrádají morální zábrany a svědomí¹ a právě díky své umělé povaze jsou odolné vůči společenským odsudkům a páchají tak závažnou trestnou činnost s mnohdy dalekosáhlými důsledky. Se strmým rozvojem techniky, ekonomiky, společnosti a s neustále rostoucí silou peněz, dochází pod rouškou právnických osob k nekalému jednání, které je málokdy zcela odhaleno, natož pak odpovídajícím způsobem potrestáno. Nejinak tomu bylo i nás, kdy činnost právnických osob unikala pozornosti trestního práva a tím i adekvátní represí dlouhou dobu. Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je průlomovým krokem směrem k uplatňování trestního práva jakožto nejpřísnější formy státní regulace a donucení v oblastech, ve kterých se právní prostředky zatím nedokázaly účinně prosadit.

¹ Více k problematice svědomí, morálky korporací a teorii “*moral agent*” v zajímavé studii:

CLARKSON, C.M.V. Kicking corporate bodies and damning their souls. *The Modern Law Review* [online]. 1996, Issue 59, č. 4, p. 566-567 [cit. 2013-09-21].

Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2230.1966.tb02098.x/pdf>

Trestní odpovědnost právnických osob je koncept, který nemá v českém právním řádu, potažmo v naší právní historii, žádnou legislativní tradici. Jde o záležitost natolik převratnou, že mnozí o ní hovoří jako o problematizaci základních principů evropské právní kultury.² V této souvislosti bychom mohli s nadsázkou hovořit o pověstném „koperníkovském obratu“ - v tomto případě však na poli právní teorie i praxe, neboť přijetím zákona č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnost právnických osob a řízení proti nim (dále převážně jako „zTOPO“) došlo k zavedení doposud zcela neznámého institutu do právního řádu České republiky, který výrazně mění základy českého trestního práva.

Hovoříme-li o trestní odpovědnosti právnických osob, nejedná se pouze o trestněprávní problematiku, nýbrž záležitost meziodvětvové povahy s přesahem do řady soukromoprávních i veřejnoprávních předpisů. Proto i samotná trestní (v širším smyslu deliktní) odpovědnost právnických osob je oblastí značně obsáhlou a každý pokus o její zpracování se musí omezit na výběr dílčích oblastí. Tak je tomu i v této práci. Ta totiž nemůže být vyčerpávajícím pojednáním o všech aspektech trestní odpovědnosti právnických osob, ale snaží se být spíše kritickým zhodnocením vybraných institutů a otázek, které s nimi souvisejících. O daném tématu je pojednáno jak v rovině teoretické (vymezením pojmu trestní odpovědnosti právnických osob), tak i v rovině odrážející účinnou právní úpravu s jejími důsledky a vznikajícími otázkami aplikace. V tomto duchu je pak celá práce rozdělena do dvou částí - a to obecné a zvláštní, kdy obecná část poskytuje teoretický základ pro navazující část zvláštní. U jednotlivých kapitol je v celé práci vždy postupováno od obecných otázek k otázkám dílčím. Stěžejní partii celé práce představuje část druhá (kapitola 3. a následující), která poskytuje zhodnocení vybraných institutů zákona č. 418/2011 Sb. spolu s kapitolami navazujícími, v nichž jsou nastíněny základní důsledky, které s sebou nová úprava přináší.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je účinný již přes dva roky. Oproti původním předpokladům, které odsuzovaly zákon k neúspěchu a neochotě jej aplikovat v několika následujících letech, se v průběhu roku 2013 prokázal opak. Poslední výstupy z aplikace zákona k závěru roku 2013 ukazují vzestupnou tendenci orgánů činných v trestním řízení směrem k jeho využívání a aplikaci. Byť stále není k dispozici potřebná judikatura, která by blíže vymezila některé sporné otázky

² JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, str. 7.

zákona, je zřejmé, že v následujících letech bude postupně přibývat případů, kdy bude zahájeno trestní stíhání proti právnickým osobám. Se spornými otázkami se tak právní teorie a praxe prozatím vypořádává pouze v omezené míře.

Rozhodnutí zvolit si jako předmět zkoumání *trestní odpovědnost právnických osob* bylo na jednu stranu uvážené. Na druhou stranu však bylo provázeno i mírnou obavou. Tato stále poměrně nová otázka trestněprávní teorie a praxe je předmětem autorova zájmu již delší dobu – tj. zhruba od druhé poloviny roku 2011, kdy se v médiích a sdělovacích prostředcích objevovaly vzrušené ohlasy na připravovanou úpravu trestního postihu právnických osob. Kontroverzní povaha trestní odpovědnosti právnických osob, která je spojena s nejasným očekáváním laické i odborné veřejnosti, zavádí totiž autora do prostředí ještě ne zcela prozkoumaného. Avšak právě i tato míra nejistoty byla jedním z důvodů pro výběr tématu předkládané práce, která snad také přispěje svým malým dílkem do této nanejvýš zajímavé právní oblasti.

Mám-li vyjádřit cíl předkládané práce, tak je jím snaha o ucelený rozbor vybraných aspektů a institutů účinného zákona o trestní odpovědnosti právnických osob na pozadí jejich teoretického vymezení s následným rozebráním otázek, které souvisejí s jejich aplikací. Stejně tak v práci zazní nově vyvstanuvší otázky, které se výrazně dotýkají subjektů, resp. adresátů tohoto zákona. Závěr práce pak přináší poznatky z aktuální aplikace a uplatňování zákona s uvedením jeho možných důsledků.

1. K obecnému pojmu trestní odpovědnosti právnických osob

1.1. Trestní odpovědnosti právnických osob jako nový prvek v kontinentální právní kultuře

Jak již bylo řečeno v úvodu, trestní odpovědnost právnických osob (dále převážně jako „TOPO“) se v podmínkách českého práva, potažmo celé kontinentální právní kultury, neopírá o žádnou tradici. Institut TOPO je výrazně spornou otázkou trestněprávní teorie nejenom proto, že mění základní pilíře trestního práva, ale i proto, že mění náhled na právnické osoby v odpovědnostních vztazích vůbec.³ V neposlední řadě nepanuje ani obecná shoda na tom, jakým způsobem by se měl tento nový prvek zavádět v zemích, které jej doposud neznaly. TOPO vedle obecně uznávaného subjektu trestní odpovědnosti, kterým vždy byla, je a bude fyzická osoba, rozšiřuje trestní odpovědnost i na osoby právnické, čímž posouvá chápání subjektu trestní odpovědnosti nejen jako osoby, která reálně existuje, vnímá, myslí a cítí, ale i na útvar umělý, neživý, nemateriální – právnickou osobu – který je v právu obecně konstruován na základě teorie fikce.⁴ Tento posun, nebo chceme-li rozšíření subjektů trestní odpovědnosti, rázem narušuje to, co bylo samotným jádrem trestního práva, které je vybudováno na individuálním zavinění, a které ctí zásadu individuální trestní odpovědnosti a nezná kolektivní odpovědnost.⁵ Všechna tato základní pravidla doposud všeobecně přijímaná je tak nyní nutné konfrontovat s novou skutečností a novou výzvou, kterou je trestní odpovědnost právnických osob. Nadále již nelze hovořit jen o individuální odpovědnosti fyzické osoby, jen odpovědnosti za zavinění, o zásadě personality trestu a dalších institutech vázaných výlučně na pachatelství trestného činu fyzickou osobou. Bude naopak potřeba, aby se celý

³ Právnické osoby samozřejmě již před přijetím zákona č. 418/2011 Sb. byly subjektem odpovědnostních vztahů plynoucích z jejich protiprávních úkonů, ať již jde o odpovědnost v právu občanském, obchodním anebo správním.

⁴ K tomu více JELÍNEK, Jiří. Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2008 [cit. 2013-11-25]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/trestni-odpovednost-pravnicky-ch-osob-jako-predmet-zkoumani.aspx>

⁵ ŠÁMAL, Pavel. Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In: VLADIMÍR, Kratochvíl a Michael LÖFF. *Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob*. Brno: Masarykova universita, 2003, str. 151.

system trestněprávní teorie i praxe přizpůsobil novým podmínkám. J. Jelínek v této souvislosti dokonce uvádí, že TOPO a jeho zavedení je „*průlomem do integrity ustáleného klasického systému trestní odpovědnosti a jako každý podstatný zásah do nějakého systému může způsobit jeho oslabení, nestabilitu, nebo dokonce jeho zhroucení.*“⁶ Hovoříme-li o hluboké změně v dlouhodobě přijímané koncepci trestní odpovědnosti, je namístě dodat, že již od dob antického Říma platí zásada *societas delinquere non potest*, tedy, že společnost (tj, korporace, právnická osoba) nemůže jednat protiprávně⁷ a která byla donedávna respektována i v našem právním řádu.

Patrně žádná zásadní změna se neobejde bez počátečních problémů, bez nejistoty či obavy, která jej provází. Je zjevné, že uplatňování trestní odpovědnosti právnických osob bude z důvodu podstatné rozdílnosti mezi právnickými a fyzickými osobami v řadě otázek problematické, navíc pokud se trestní právo (jeho instituty, kategorie, pojmosloví) doposud vyvíjelo pouze s ohledem na fyzické osoby. Má-li však právo skutečně reagovat na nové výzvy a problémy dynamicky se rozvíjejících společenských vztahů a nezdají-li se přitom osvědčené právní nástroje jako dostatečné, musí být nalezeno řešení nové anebo řešení mající původ v jiných podmínkách. A právě trestní odpovědnost právnických osob je jedním z těchto nástrojů. Svůj původ spatřuje zejména v angloamerické právní kultuře, kde má dlouholetou tradici, byť je nutné dodat, že ani v těchto zemích (angloamerického právního okruhu) nepanuje shoda na pravidlech, které by jednotně upravovaly trestní odpovědnost korporací ve všech jurisdikcích common law.⁸ V této souvislosti se hodí poukázat na fakt, že i v zemích angloamerického právního okruhu není a nebyla trestní odpovědnost právnických osob (korporací) přijímána jen pozitivně. Např. v USA se objevily argumenty poukazující na konflikt trestní odpovědnosti korporací se základním morálním vnímáním trestního práva, nebo že tato koncepce vznikla v důsledku mezery při uplatňování veřejného práva v 19. století, která již není aktuální, stejně tak že jiné prostředky odpovědnosti plní účel sankcionování

⁶ JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 12.

⁷ KINCL, Jaromír. *Dicta et regulae iuris aneb právnické mudrosloví latinské*. Praha: Universita Karlova, 1990, str. 261.

⁸ K tomu více: JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 14.

korporací mnohem lépe, nebo že trestní odpovědnost korporací nemá legitimní účel, neboť nemůže být z povahy věci uplatňována ve všech případech stejně.⁹

Ať tak či onak, tendencí současného vývoje je postupné přejímání trestní odpovědnosti právnických osob ze zemí angloamerické právní kultury zeměmi, které jsou charakteristické kontinentálním pojetím práva. V současné době je delikt ní odpovědnost právnických osob zavedena v různé podobě ve většině zemí Evropské Unie. Česká republika byla jednou z posledních zemí EU, kde k přijetí podobné úpravy došlo.

1.2. Původ a východiska trestní odpovědnosti právnických osob

Pro uvození následující výkladu o původu delikt ní odpovědnosti právnických osob si autor dovolu je použít slov J. Hurdíka, který uvádí: „...u delikt ní způsobilosti právnických osob jako jejich základního atributu se ukazuje, že právě zde jsme u kořene staletého boje o smysl existence právnických osob.“¹⁰ Z doposud uvedeného výkladu je v obecné rovině zřejmé, že institut delikt ní odpovědnosti právnických osob není z důvodů svých historických kořenů konformní s tuzemskou právní kulturou, nýbrž že jde o koncepci pramenící převážně z tradice Common law. Avšak ani v zemích angloamerického právního okruhu trestní odpovědnost právnických osob nebyla přítomna odjakživa, ale vyvíjela se postupně skrze několik stádií a forem, o nichž bude nyní krátce pojednáno.

Za první krůček k odpovědnosti právnických osob je možné označit koncept tzv. *vicarious responsibility*, neboli institut nepřímé odpovědnosti, který spočívá v závislosti odpovědnosti jedné osoby na osobě druhé. V užším smyslu jde pak o odpovědnost za jednání jiné osoby.¹¹ Toto pojetí bývá také označováno jako zásada zástupné odpovědnosti (skrze určitou osobu) založená na vztahu pána a služebníka (*master and servant*), kdy účelem této konstrukce je přičtení jednání „služebníka“

⁹ PARKER, J.S. Doctrine for destruction: The case of corporate criminal liability. *Managerial and decision economics* [online]. 1996, Vol. 17, p. 393 [cit. 2013-11-25]. Dostupné z: [http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/\(SICI\)1099-1468\(199607\)17:4%3C381::AID-MDE767%3E3.0.CO;2-A/pdf](http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/(SICI)1099-1468(199607)17:4%3C381::AID-MDE767%3E3.0.CO;2-A/pdf)

¹⁰ HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. Praha: C.H.Beck, 2003, str. 70.

¹¹ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo. 5 díl.: Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 54.

právnícké osobě.¹² Nicméně jako její největší nedostatek se později ukázala nemožnost dovodit odpovědnost za delikty vyžadující zavinění.

Deliktní odpovědnost právníckých osob se nejprve týkala pouze deliktů nevyžadujících zavinění, avšak toto řešení se nejevilo z dlouhodobé perspektivy jako udržitelné a bylo potřeba definovat nové zásady pro posuzování vztahu právníckých osob a deliktů jimi spáchaných. Řešení směřující ke konstrukci zavinění, resp. přičitatelnosti právnícké osoby bylo následně formulováno v novém principu tzv. *directing mind*.¹³ Podstatou toho principu „řídící mysli“ bylo v rámci právnícké osoby identifikovat vedoucí fyzické osoby, jejichž jednání a vztah ke spáchanému deliktu bylo posléze převedeno na jednání a vztah k deliktu u příslušné právnícké osoby.

Etapizaci vývoje trestní odpovědnosti ve vztahu ke korporacím shrnuje např. C.Wells do několika fází: fáze do roku 1900 (vývoj korporací, páchaní trestné činnosti a diskuze nad zavedením jejich odpovědnosti); fáze 1900 až 1940 (zkoumání vnitřního vztahu korporace ke spáchanému trestnému činu, vývoj forem zavinění a prosazení koncepce tzv. *strict liability*), fáze 1940 – 1990 (nové směry v odpovědnosti korporací, neboť do té doby převládající koncepce *vicarious liability* byla založena téměř výhradně na *strict liability*, tedy odpovědnosti bez možnosti vyvinění; jedním z těchto nových přístupů měla být koncepce tzv. *alter ego*) a konečně fáze 1990 - současnost (další vývoj teorie *alter ego*, v jejímž rámci začal být kladen důraz na možnost vyvinění se při řádném dodržování *due diligence*).¹⁴

Za pozornost rovněž stojí třídění koncepcí odpovědnosti dle B. Huber, které vychází z výše uvedeného vývoje a které rozlišuje tři základní modely – model „*alter ega*“ (také označováno jako *teorie identifikace*), *model vadného řízení korporace a model absolutní odpovědnosti*.¹⁵ Je zjevné, že doktrinární vymezení modelů odpovědnosti se v pojetí jednotlivých autorů se v řadě případů překrývá. Zmíněný model identifikace je na základě výše uvedeného možno podřadit pod koncept *vicarious liability*, či *master and servant*. Naproti tomu model vadného řízení

¹² FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, str. 67.

¹³ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Ibid*, str. 9.

¹⁴ WELLS, Celia. *Corporations and criminal responsibility*. Oxford: Oxford University press, 2001, str. 86 - 101.

¹⁵ HUBER, Barbara. Trestní odpovědnost korporací: Požadavky v rámci mezinárodních konvencí a jejich aplikace v evropských zemích. *Trestní právo*. 2000, č. 9, str. 4.

korporace předpokládá, že právnická osoba vystupuje jako tzv. *funkční pachatel* a to v případech, kdy nezvládla zabránit spáchání trestného činu fyzickou osobu skrze potřebná preventivní opatření nebo kdy na takovém spáchání činu přímo podílela.¹⁶ V tomto pojetí je možné spatřovat již zmíněnou koncepci *alter ego*. Absolutní odpovědnost, či také tzv. *strict liability*, je pak odpovědností bez možnosti vyvinění, která není slučitelná s principem zavinění a proto není toto pojetí ve státech kontinentální právní kultury, které zavádějí trestní odpovědnost právnických osob, uplatňované. Nedostatek zavinění právnické osoby je proto založen na přičtení následku právnické osobě, který zavinila osoba fyzická.¹⁷ Je vhodné dodat, že *strict liability* nepředstavuje samostatnou koncepci trestní odpovědnosti korporací, jak by se z výkladu některých autorů mohlo zdát, ale jde o princip, který byl v pozadí většiny uvedených přístupů při jejich formování a je v angloamerickém právním prostředí uplatňován dodnes.

Na půdorysu výše naznačených koncepcí, které následně prošly dalším vývojem, je možné spatřovat základy, které ovlivnily samotné jádro trestní odpovědnosti právnických osob v České republice, kterým je *princip přičitatelnosti* jednání určitých osob právnické osobě. O tomto klíčovém institutu bude podrobně pojednáno v rámci samostatné kapitoly této práce.

1.3. Právnická osoba

Po úvodních výkladech je na místě navázat stručným pojednáním o právnických osobách, jakožto subjektech práva, které stojí v centru probírané problematiky a které jsou díky své zvláštní povaze stálou příčinou velkých sporů nejen ohledně jejich teoretické konstrukce, ale nyní navíc i o to, zda je jejich trestní odpovědnost možná, na čem se zakládá a jak ji vůbec chápat.

Zpravidla se vychází z toho, že právnická osoba je určitá umělá entita, subjekt práva odlišný od osoby fyzické, který je vytvořen zákonem, resp. na základě zákona

¹⁶ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, str. 67.

¹⁷ FENYK, Jaroslav. Modely trestní odpovědnosti právnických osob v různých právních systémech (se zaměřením na systémy common law). In: ZÁHORA, Jozef a KERT Robert (eds.) *Trestná zodpovednosť právnických osob. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2009, str. 40.

(v tomto pohledu se také odráží nejčastěji přijímaná tzv. teorie fikce).¹⁸ Podstatu právnické osoby, která je v reálném světě tvořena určitou strukturou vztahů mezi lidmi, a která existuje jako nástroj lidské činnosti, vyjádřil jednoduše a přitom velmi přiléhavě B. Havel slovy, že „*člověk existuje v mnoha vztazích a jedním z nich je i složitý vztah, který občanský zákoník následně obléká do právní subjektivity právnické osoby.*“¹⁹ Jinak vyjádřil fiktivnost právnických osob K. Beran, když je v porovnání s reálně existujícími fyzickými osobami označuje jako jejich „*ekvivalent ve virtuálním světě právních norem.*“²⁰

V oněch právních vztazích je pak právnická osoba nadána právní subjektivitou (právní osobností - omezenou povahou právnické osoby), může v nich nabývat práva a povinnosti (způsobilost k právním a protiprávním úkonům, tj. svépravnost) a nese odpovědnost v těchto právních vztazích. Mezi další nezbytné znaky patří vnitřní organizace, majetková autonomie a v neposlední řadě také identifikační znaky příslušné právnické osoby (název, firma, sídlo atd.).

S ohledem na fakt, že právnická osoba představuje právní konstrukci, musí být právem uměle konstruován i způsob, jakým tato osoba jedná. Z povahy právnické osoby jakožto umělého/fiktivního útvaru plyne, že nemá vlastní vůli, mít ji ani nemůže a proto ji sama o sobě ani nemůže projevit navenek. Zákon tak vytváří fikci spočívající v tom, že vlastním jednáním právnické osoby je jednání, které za ní učiní její statutární orgán nebo její zástupce. Tyto projevy vůle se pak přičítají přímo právnické osobě jako její vlastní a to se všemi právními následky, které s tím souvisí. V případě TOPO je charakter právnické osoby zvláště problematický, neboť je s ním spojena otázka překonání toho nejzákladnější principu trestního práva, kterým je individuální trestní odpovědnost za zavinění. Zákonodárce tento problém překonal konstrukcí přičitatelnosti, kdy je právnické osobě přičteno jednání určitých osob, které zakládá trestní odpovědnost dané právnické osobě. Zavinění je tak odvozováno od jednání zákonem vyjmenovaných osob, jejichž trestněprávně relevantní jednání se právnické osobě při splnění zákonných podmínek přičítá. Podrobně bude o této problematice pojednáno v kapitole o vybraných institutech zTOPO.

¹⁸ K tomu více: KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995, str. 73.

¹⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého: Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, str. 114.

²⁰ BERAN, Karel. *Pojem osoby v právu*. Praha: Leges, 2012, str. 10.

Závěrem této pasáže je nutné dodat, že moderní deliktní (trestní) odpovědnost právnických osob sice pracuje s fikční teorií právnických osob, ovšem jak uvádí J.Hurdík, z pohledu historického vývoje byla teorie fikce tradičně spojena s trestní neodpovědností právnických osob, což vyplývalo z jejich povahy jakožto fiktivního útvaru (který se nemůže dopustit trestného činu) a naopak, že přímá trestní odpovědnost má svůj původ spíše v teorii reality.²¹

1.4. Základní přehled druhů/forem trestní odpovědnosti právnických osob

Trestní odpovědnost právnických osob je sice pojem, který má pro nás z důvodu přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob největší význam, není to však jediná forma deliktní odpovědnosti právnické osoby v rámci veřejného práva. Existují nejen další koncepce veřejnoprávní odpovědnosti PO, ale i samotná trestní odpovědnost právnických osob se dělí na určité formy, či druhy. Nástroje z oblasti veřejného práva, které umožňují zasáhnout proti protiprávním aktivitám právnických osob, zahrnují „pravou trestní odpovědnost“, „nepravou trestní odpovědnost“ a „správně-právní odpovědnost“, přičemž jasná shoda ohledně jejich vymezení a označení v právní teorii nepanuje.

Mnohost pojmů a jejich nejednoznačnost pak jistě nepřispívá ke snadnému porozumění celé problematice, a proto se v kontinentálním právu nejčastěji dělí deliktní odpovědnost právnických osob tak, jak bylo uvedeno výše, tzn. na pravou trestní odpovědnost PO, nepravou trestní odpovědnost PO a správněprávní odpovědnost PO (také administrativněprávní).

1.4.1. Prává trestní odpovědnost

Podstatou této úpravy je, že právnická osoba odpovídá za trestný čin (je považována za pachatele), který byl spáchán jednáním určité fyzické osoby. To znamená, že porušení zákona fyzickou a právnickou osobou je systematicky postaveno na stejnou úroveň. Právnickým osobám jsou ukládány trestní sankce v trestním řízení, přičemž úprava TOPO je obsažena v některém z trestních předpisů

²¹ K tomu více: HURDÍK, Jan. *Právnické osoby a jejich typologie*. Praha: C.H.Beck, 2003, str. 82.

a to buď přímo v trestním zákoně dané země, nebo v zákoně speciálním.²² Dané pojetí v sobě obsahuje tu výhodu, že se pro oba subjekty případné trestní odpovědnosti stanoví stejný základ, tedy vztahují se na ně stejné trestněprávní předpisy a nevytváří se tak jiný vedlejší systém řešení odpovědnosti. Tato koncepce převažuje a prosadila se v řadě evropských zemí např. v Nizozemí, Dánsku, Francii, Polsku nebo také Slovinsku atd.

Přijetím zákona č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob byla na území České republiky zavedena tzv. *pravá trestní odpovědnost právnických osob*.

1.4.2. Nepravá trestní odpovědnost

V případě tohoto pojetí jsou právnických osobám ukládány tzv. kvazitrestní sankce, byť TOPO není výslovně upravena ani v trestním nebo jiném zákoně.²³ Této koncepci je možné rozumět tak, že právnická osoba není brána jako pachatel trestného činu, tedy, že vztah mezi fyzickou a právnickou osobou nezakládá odpovědnost právnické osoby za trestný čin, přesto je však právnická osoba nucena strpět negativní důsledky sankce (označovány jako kvazisankce), které stanoví zákon. Nepravá trestní odpovědnost se tedy vyznačuje specifickou sankcí zakotvenou v pozitivně-právní úpravě, kdy základy trestní odpovědnosti pro právnickou osobu výslovně právní předpis nestanoví.²⁴ Státem, který se rozhodl vydat cestou nepravé trestní odpovědnosti je sousední Slovensko, kde došlo zákonem 224/2010 Z.z. k novelizaci slovenského trestního zákona (z.č. 300/2005 Z.z.), který zavedl nepřímou odpovědnost PO. Hlavním rysem slovenské úpravy je aparát kvazitrestních sankcí, mezi které patří zabavení peněžité částky a zabavení majetku.²⁵ Nutno dodat, že nepravá trestní odpovědnost se v praxi obecně příliš

²² JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, str. 18.

²³ JELÍNEK, Jiří. *Ibid.* str. 22.

²⁴ ZEMAN, Pavel. Trestní odpovědnost právnických osob v mezinárodním kontextu – diskusní setkání České národní skupiny Mezinárodní společnosti pro trestní právo. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 2, str. 50.

²⁵ MEDELSKÝ, Jozef a Zuzana MEDELSKÁ TKÁČOVÁ. Pravá verzus nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb. *Učená právnická spoločnosť* [online]. 2012 [cit. 2013-11-30]. Dostupné z: http://www.ucps.sk/PRAVA_VERZUS_NEPRAVA_TRESTNA_ZODPOVEDNOST_PRAVNICKYCH_OSOB

neosvědčila a některé státy, které se k jejímu zavedení uchýlily, přešly dříve či později na koncept pravé trestní odpovědnosti.²⁶

1.4.3. Správněprávní (administrativněprávní) odpovědnost

Jak vyplývá z názvu, tento model nahrazuje odpovědnost právnických osob v oblasti trestního práva odpovědností *správní, resp. administrativněprávní*. Jde o systém správních sankcí postihující deliktní jednání osob ve vedení příslušné právnické osoby. Tedy obdobně jako u pravé trestní odpovědnosti je odpovědnost právnické osoby podmíněna jednáním konkrétní fyzické osoby, které je blíže stanoveno v příslušném právním předpise (např. v přestupkovém zákoně). Typickým a pravděpodobně nejvýraznějším příkladem této koncepce je Německo, jehož propracovaný model správního trestání plní stejnou funkci jako trestní odpovědnost právnických osob v jiných evropských státech. Nutno dodat, že zvolená německá úprava je v souladu s mezinárodními požadavky na trestání právnických osob, čímž dokazuje, že trestní odpovědnost není jedinou cestou, jak do právního řádu úspěšně implementovat postih a sankcionování právnických osob.

1.5. Zdroje trestní odpovědnosti právnických osob

Zavádění trestní odpovědnosti právnických osob v zemích kontinentálního právního okruhu nepřišlo pochopitelně naráz. Šlo o postupný proces, na jehož formování měla zásadní vliv nejen dynamika vývoje společnosti, ale i tlak na mezinárodním poli. Existuje řada mezinárodních dokumentů, které se snaží poskytnout návod, jak mají být právnické osoby sankcionovány, jaký má být rozsah jejich deliktní odpovědnosti a jaké legislativní řešení zvolit. Rostoucí počet těchto dokumentů, v nichž se nabádalo k přijetí vnitrostátní úpravy regulující deliktní odpovědnost právnických osob, se odrazil v novém legislativním úsilí evropských států kontinentální právní kultury a dozajista představoval i jeden z rozhodujících motivů pro přijetí nové úpravy v České republice. Zpravidla bývá pojednáváno o socioekonomických důvodech pro zavedení TOPO a o požadavcích (doporučeních) na mezinárodní scéně samostatně, avšak vzhledem k tomu, že nutnost efektivního

²⁶ Typickým představitelem státu se zavedenou nepravou odpovědností právnických bylo např. Španělsko, které však později po neúspěchu s nepravou trestní odpovědností, zavedlo novelou trestního zákona pravou trestní odpovědnost.

postihu právnických osob pramení z obou uvedených oblastí, domnívá se autor práce, že je vhodné pojednat o těchto oblastech v jedné kapitole a rozdělit je v tomto smyslu *na prameny TOPO materiální a formální povahy*.

Do rámce mezinárodněprávních dokumentů požadujících účinné sankcionování právnických osob za jejich protiprávní jednání spadají zejména dokumenty²⁷ vznikající na půdě OSN, OECD, Rady Evropy či Evropské Unie. Je potřeba uvést, že i přes postupně narůstající počet mezinárodních dokumentů žádný z nich výslovně nepožadoval přímé zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, naopak popisována byla zpravidla kvalitativní intenzita sankcí, které by měly být právnickým osobám ukládány (tedy, že má jít o *sankce účinné, přiměřené, a odstrašující – effective, proportionate and dissuasive*).²⁸ Kategorický požadavek na zavedení trestní odpovědnosti tak v mezinárodních dokumentech nenalezneme.²⁹ Jak již ale víme, výše uvedených požadavků nemusí být dosaženo pouze v rovině trestního práva, ale jak ukazují jiné zahraniční úpravy, dostačující může být i správně-právní úprava deliktního jednání, tak ji přijalo např. Německo.

Podstatným argumentem pro aktivitu zákonodárce bylo zajisté i to, že v období absence ucelené koncepce odpovědnosti právnických osob nebylo možné, jak uvádí P. Šámal, „*vyhovovat žádostem jiných členských států Evropské Unie o uznání a výkon rozhodnutí směřujících vůči právnickým osobám... a narůstala tak hrozba, že zahraniční právnické osoby budou páchat trestnou činnost na území*

²⁷ Jedná se např.: o Trestněprávní úmluvu o korupci (1999, Štrasburk), Úmluvu OSN o potlačování a financování terorismu přijatou rezolucí (1999, přijatá rezolucí Valného shromáždění č. 54/109), Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy o odpovědnosti podniků a jiných právnických osob za delikty spáchané při výkonu jejich aktivit (87)17, Druhý protokol k evropské úmluvě o ochraně finančních zájmů ES atd.

Více např. v přehledu rámcových rozhodnutí Rady:

KAVĚNA, Martin. Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. 2007 [cit. 2013-11-30].

Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20954>

²⁸ ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 14-15.

²⁹ KRÁL, Vladimír. K trestní odpovědnosti právnických osob - východiska, obsah a systematika zákonné právní úpravy. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 8, str. 221.

*České republiky a umísťovat na její území svůj majetek.*³⁰ Zbývá dodat, že mezinárodní diskuze ohledně problematiky TOPO neprobíhá pouze na fóru jednotlivých států prostřednictvím mezinárodních vládních organizací, ale významným činitelem je také Evropská Unie, která v řadě rámcových rozhodnutí a směrnic poukazuje na potřebu kriminalizace určitých protiprávních jednání a postih právnických osob za jejich spáchání. Jako jeden z dlouholetých inspiračních zdrojů na poli Evropské Unie (dříve Evropských společenství) je možno zmínit projekt Corpus Juris 1997 a 2000 o trestněprávní ochraně finančních zájmů ES, který navrhoval zavedení trestní odpovědnosti vedoucích organizací a právnických osob.³¹

Tyto výše uvedené formální zdroje, jak jsme je v této práci nazvali, by však nebylo nutné formulovat, kdyby dynamický vývoj společenských a ekonomických vztahů nevyvolal jejich potřebu. Právě tyto důvody, které stojí v pozadí za proměnou trestního práva v evropských zemích v posledním desetiletí, jsou v práci nazvány jako *materiální zdroje* trestní odpovědnosti právnických osob.

Společenský, ekonomický a technologický vývoj způsobuje širokou proměnlivost společenských a právních vztahů, na kterou musí právo dříve nebo později reagovat. V právu je jistě žádoucí určitá stabilita, která zabezpečuje právní jistotu a legitimní očekávání adresátů právních norem, ovšem realita právního řádu je poněkud jiná a pod váhou nespočtu právních předpisů a novelizací se základy, které formují důvěru občanů v právo, postupně vytrácejí. Na druhou stranu nelze ani očekávat důvěru v právo v rámci právního řádu, či právního odvětví, kde je pod tlakem společenskoekonomických změn nutné definovat nové právní instituty, protože ty současné nejsou dostatečně účinné k ochraně zájmů společnosti. Jako jedna z účinných reakcí na protispoločenské aktivity právnických osob v posledních desetiletích je proto považován jejich trestněprávní postih.

Je obecně vnímáno, že jsou to právnícké osoby (nejčastěji obchodní společnosti), které kontrolují drtivou většinu průmyslu, obchodu a výroby a které se stále častěji dopouštějí jednání za hranicí zákona, přičemž k účinnému postihu tohoto jednání nejsou dostatečné nástroje. V této souvislosti uvádí např. J. Jelínek, že *„právnícké osoby páchají závažnou trestnou činností, která má mnohdy rozsáhlé a*

³⁰ ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010.* Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 15-16.

³¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné, obecná část.* Praha: C.H.Beck, 2009, str. 459.

*těžko napravitelné důsledky dopadající nejen na společnost jako takovou, ale i na prostředí, v němž žije.*³² Trestná činnost páchaná korporacemi je stále mnohem důmyslnější a škody, které vznikají v souvislosti s hospodářskou kriminalitou, se stále zvyšují. Právnícké osoby slouží ke krytí různých nelegálních obchodů, činností a stejně tak slouží k legalizaci výnosů z trestné činnosti, nebo přímo jako nástroje páchaní trestných činů. Složitě organizační struktury pak zajišťují konkrétním pachatelům relativní bezpečí a jeho „nedohledatelnost“. P. Šámal v této souvislosti hovoří o „nedostatečné účinnosti individuálního trestního práva, kdy se často v důsledku „strukturální individuální neodpovědnosti“ či organizovaného „všeobecného nepořádku“ nepodaří zjistit trestní odpovědnost konkrétní fyzické osoby nebo se nepovede u takové osoby dovést řízení do konce a potrestat konkrétního pachatele.“³³ Zavedení trestní odpovědnosti právníckých osob tak přináší možnost postihnout i jednání, u nichž nebylo možné prokázat individuální odpovědnost konkrétní fyzické osoby, která se posléze trestní odpovědnosti úspěšně vyhnula. Jinými slovy v důsledku nemožnosti individualizovat viníka, v takových případech nebýval potrestán nikdo.

Jako jeden z dalších, často uváděných důvodů, pro zavedení TOPO je, že doposud nebylo možné ukládat právníckým osobám citelné sankce v situacích, kdy se protiprávní jednání stalo běžnou součástí její činnosti. S tímto pohledem souvisí i nedostatečná úprava deliktů odpovědnosti právníckých osob mimotrestními normami v oblasti správního práva. Ta je v současné době nedokonalá, roztržštěná a komplikovaná a zároveň v porovnání s trestním řízením postrádá dostatečné záruky uplatnění práv dané právnícké osoby.³⁴ Trestní odpovědnost pak s sebou přináší větší využití trestního práva procesního (možnost použití operativně pátracích prostředků, či zajišťovací instituty podle trestního řádu).³⁵

³² JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právníckých osob*. Praha: Linde, 2007, str. 82.

³³ ŠÁMAL, Pavel. Trestní odpovědnost právníckých osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a Michael LÖFF. *Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právníckých osob*. Brno: Masarykova universita, 2003, str. 156.

³⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 204.

³⁵ ZEMAN, Pavel. Trestní odpovědnost právníckých osob v mezinárodním kontextu – diskusní setkání České národní skupiny Mezinárodní společnosti pro trestní právo. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 2, str. 51.

2. Trestní odpovědnost právnických osob v právním řádu ČR a nahlédnutí za hranice

2.1. Legislativní zrod nového zákona

Zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim měl problematický a nejistý osud již od svého počátku. Legislativní zakotvení pravé trestní odpovědnosti potvrdilo, že se jednalo (do určité míry stále jedná) o téma poměrně kontroverzní a to nejen v rovině právní, ale i politické. První kroky ke zrodu nového zákona lze spatřovat již v roce 2000, kdy byla ustavena odborná komise s cílem vyhodnotit nejvýraznější výhody a nevýhody zakotvení TOPO v právním řádu ČR, avšak tato komise nedospěla k jednoznačnému závěru. Prvním významnějším předělem se pak stal *návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z roku 2004*. Návrh byl však Poslaneckou sněmovnou hned v prvním čtení zamítnut na základě celé řady nesouhlasných a odmítavých argumentů nejen poslanců, ale i odborné veřejnosti. Zajímavým se může jevit přístup poslance a později ministra spravedlnosti JUDr. Jiřího Pospíšila, který v roce 2004 označil návrh zákona za nadbytečný a uvedl, že pro takový průlom do trestního práva nenašel pádné argumenty a vyjmenoval řadu důvodů pro jeho nepřijetí (nedostatečná ochrana práv třetích osob, některé trestné činy ve vztahu k právnickým osobám, princip přičitatelnosti atd.)³⁶ Tento dílčí neúspěch znamenal však pouze dočasné utlumení aktivity zákonodárce upravit deliktní odpovědnost právnických osob v rovině trestního práva ve formě samostatného zákona. Pravdou je, že byl v tomto mezidobí (v roce 2008) představen i alternativní návrh v podobě věcného záměru zákona o správní odpovědnosti právnických osob, jakožto způsob kodifikace odpovědnosti právnických osob za spáchaný delikt, avšak následná diskuze k předloženému návrhu odhalila závažné připomínky, což způsobilo, že od správně-právní úpravy deliktní odpovědnosti právnických bylo upuštěno a znovu se začala připravovat úprava trestně právní.³⁷ Došlo tak opět k oprášení snah o zavedení

³⁶ Více viz Stenografický záznam jednání Poslanecké sněmovny [online]. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky*, 2004 [cit. 2013-10-17].

Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/037schuz/s037045.htm>

³⁷ NOVÁČKOVÁ, Soňa. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné právní úpravě. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 2, str. 27.

deliktů odpovědnosti právnických osob na poli trestního práva, tentokrát však za jiných, podmínek, jimiž byly již několikaleté členství v Evropské Unii a také závazky z dalších mezinárodních dokumentů týkajících se postihu právnických osob.

Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob byl Poslanecké sněmovně předložen 15. 3. 2011, kde prošel třetím čtením dne 27. 9. 2011 a ve stejný den byl předložen Senátu ke schválení, který jej schválil o měsíc později dne 27. 10. 2011.³⁸ Tento nový návrh zákona byl předložen v gesci ministra spravedlnosti Jiřího Pospíšila, který, jak bylo uvedeno, byl v případě prvního návrhu z roku 2004 poměrně zřetelně vymezen proti jeho přijetí. O osudu nového zákona však nebylo do posledních okamžiků jasno, další překážkou se mu stalo „veto“ prezidenta republiky. Senát předložil zákon k podepsání prezidentu republiky 3. 11. 2011, ten jej však v souladu s Ústavou³⁹ vrátil Poslanecké sněmovně s odůvodněním, ve kterém zkritizoval novou úpravu jako popírání základů trestního práva a podléhání novým trendům v právu, které nemají své opodstatnění.⁴⁰ Poslanecká sněmovna setrvala na svém návrhu a veto prezidenta republiky přehlasovala. Zákon byl posléze vyhlášen ve Sbírce zákonů dne 22. 12. 2011, pouhých 9 dnů před nabytím účinnosti dne 1. 1. 2012.

2.2. Zákon č. 418/2011 Sb. a jeho místo v právním řádu ČR

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob se stal po svém přijetí součástí základních předpisů, které upravují trestní právo (hmotné i procesní) v České republice.

Prof. Šámal přijetí tohoto zákona, pokud jde o jeho hmotněprávní část, označuje jako „*dovršení reformy trestního práva hmotného v České republice.*“⁴¹

ZTOPO je konstruován jako zvláštní zákon, který obsahuje jak ustanovení hmotněprávní, tak i procesní. Zákon samozřejmě neposkytuje vyčerpávající úpravu

³⁸ K podrobné chronologii legislativního viz např.: VOLEVECKÝ, Petr. K okolnostem vzniku zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Trestní právo*. 2012, č. 6, str. 6 – 9.

³⁹ Čl. 62 písm. h) Ústavy ČR

⁴⁰ Vyjádření prezidenta republiky Václava Klause. *Parlamentní listy* [online]. 2011 [cit. 2013-11-05].

Dostupné z: www.parlamentnilisty.cz/arena/politici-volicum/Prezident-Klaus-Zakon-o-trestni-odpovednosti-pravnicky-ch-osob-je-alibisticky-214423

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 17.

jednotlivých institutů, není to úprava komplexní, a proto platí, že tam, kde není k dispozici úprava zvláštní (dle zTOPO) a zároveň není-li to z povahy věci (charakter právnické osoby) vyloučeno, použijí se ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu. Tento vztah speciality (primárního použití) zTOPO a subsidiarity TZ a TŘ stanoví zákon přímo v ustanovení §1 odst. 2.⁴² Případy primárního použití a subsidiarity uvedených předpisů jsou zřejmé v případě, kdy zvláštní úprava v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob buď je, anebo není. Naopak sporným by se mohl zdát případ, kdy je zvláštní úprava v zTOPO toliko dílčí. V takové situaci je potřeba dojít k řešení obdobným výkladem, tedy že i zde se uplatní subsidiarita ostatních předpisů trestního práva, pokud to z povahy věci není vyloučeno.⁴³

Svým smíšeným charakterem a zvláštní povahou se zTOPO zařazuje vedle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb.), který rovněž obsahuje úpravu hmotněprávní i procesní. V případě zTOPO se tedy nejedná o samostatný zákon, ale o zákon, který navazuje a doplňuje předpisy trestního práva, proto také bývá někdy označován jako „vedlejší trestní zákon“ nebo také „zákon doplňkový“. V daném kontextu je přesto nutné zdůraznit, že na rozdíl od zákona o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob přichází s řadou institutů, které trestní předpisy u nás doposud vůbec neznaly a jsou upraveny zcela nově (např. vedle samotného subjektu trestní odpovědnosti, konstrukce zavinění, přechod trestní odpovědnosti, některé nové tresty atd.).

ZTOPO obsahuje ve svých 48 paragrafech úpravu podmínek trestní odpovědnosti právnických osob, trestů a ochranných opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit a také postup v řízení proti právnickým osobám (§1 odst. 1). Díky své specifické povaze problematika TOPO však výrazně přesahuje hranice trestního práva a zasahuje do dalších právních odvětví (občanské, obchodní, správní právo...) a proto při práci s ní je potřeba mít na paměti její výraznou interdisciplinární povahu. Společně se zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob byl přijat také zákon o změně některých zákonů

⁴² Je-li v práci přímo odkazováno na konkrétní paragrafy, vztahují se k zTOPO, není-li uvedeno jinak.

⁴³ Srovnej např.: FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 7.

v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (zákon č. 420/2011 Sb.), kterým bylo celkem novelizováno na 49 právních předpisů.⁴⁴

Stejně jako trestní zákoník ani zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nedefinuje svůj účel. Ze smyslu a obsahu zákona je možné dovodit, že je jím ochrana práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob a dalších subjektů, stejně tak ochrana nejdůležitějších statků a zájmů společnosti před trestnými činy taxativně vyjmenovanými v § 7, kterých se dopustí právnické osoby (s výjimkou těch právnických osob, které spadají pod § 6) a zároveň které se dopustí daného činu za podmínek uvedených v § 8 zTOPO.

2.3. Změny v zásadách trestního práva

Jak již bylo uvedeno, zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob je provázeno změnami uvnitř systému trestního práva. V určitých ohledech pak znamenají ve světle specifické povahy TOPO proměnu jeho základů a doposud obecně uznávaných pravidel. Je zřejmé, že pod tlakem tak významné změny jako je přijetí zTOPO se mnohdy objevují a jistě dále objevovat budou silná tvrzení o tom, že jde o zásadní narušení toho, na co byla právní teorie i praxe zvyklá, či že jde o revoluci v kontinentálním pojetí trestního práva, která může přinést vážné problémy atp. Nesporným faktem zůstává, že trestní právo díky TOPO čelí novým podmínkám, s nimiž se bude muset vypořádat, a jistě můžeme očekávat, že praktická aplikace zákona nebude zpočátku bezproblémová. V následujícím textu budou představeny některé zásady trestního práva a jejich případné modifikace při uplatňování trestní odpovědnosti právnické osoby.

Jak uvádí učebnice trestního práva, prioritou základních zásad a důležitostí jejich funkcí je *condition sine qua non* vytváření vlastních trestněprávních institutů.⁴⁵ Proto bude v této kapitole alespoň v základní rovině pojednáno o tom, nakolik zTOPO ovlivňuje vybrané základní zásady trestního práva, resp. jak tyto základní zásady obstojí vedle TOPO a do jaké míry při konfrontaci s trestní odpovědností právnických osob dochází nebo nedochází k přizpůsobení jejich obsahu. Bude-li

⁴⁴ Přehled novelizovaných předpisů [online]. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky*, 2011 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=420&r=2011>

⁴⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné, obecná část*. Praha: C.H.Beck, 2009, str. 20.

v této kapitole zároveň pojednáno o nových principech souvisejících s trestní odpovědností právnických osob, tak pouze v rovině porovnání s dosavadními zásadami trestního práva, jejich bližší zpracování pak bude obsahem následujících kapitol.

Pro větší přehlednost můžeme v souvislosti s trestní odpovědností právnických osob rozdělit základní zásady do tří kategorií, kterými jsou: zásady, které se nemění a uplatní se i při aplikaci TOPO; zásady, které se při aplikaci TOPO mění anebo alespoň přizpůsobují a zcela nově vniklé zásady.

Základní zásady trestního práva, které se nemění a u kterých nevzniká problém s povahou TOPO, (tzn., jsou uplatnitelné i při aplikaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob) jsou např.: zásada zákonnosti, zásada subsidiarity trestní represe, zásada formálního pojetí trestného činu (podmíněná hmotněprávním korektivem), zákaz analogie a retroaktivity zákona k tíži pachatele, nebo také zásady plynoucí z požadavku nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege. Jde o ty nejobecnější, vůdčí principy trestního práva jako celku a proto se nedostávají do rozporu se specifickým charakterem TOPO. To samé se samozřejmě vztahuje i na zastřešující zásady, kterými jsou zásady humanismu, demokratismu atp.

Dále jsou zde zásady, které zůstávají stejné, nicméně je bude nutné kvůli povaze TOPO přizpůsobit. Jinými slovy jejich dosavadní interpretační rozsah v případě fyzických osob, dozná při konfrontaci se zvláštní povahou právnických osob určitých změn. Jsou jimi zejména zásady související s ukládáním trestů jako např.: zásada přiměřenosti trestních sankcí, zásada individualizace trestu, zásada ochrany a zohlednění právem chráněných zájmu poškozených a třetích osob. Zásadu přiměřenosti trestních sankcí bude potřeba u právnických osob na rozdíl od osob fyzických přizpůsobit nejen s ohledem na výběr zčásti odlišných trestněprávních sankcí dle zTOPO, ale i z hlediska účelu trestu, který se u právnických osob přesouvá spíše do jejich ekonomického základu. Navíc z hlediska jeho výměry má soud nově povinnost přihlídnout ke skutečnostem uvedeným v §14. S tímto úzce souvisí i nové pojetí zásady individualizace trestu, kdy bude potřeba zohlednit nejen zmíněné skutečnosti (viz. § 14 odst. 1), mezi něž patří vedle povahy a závažnosti TČ i poměry právnické osoby, dosavadní činnost právnické osoby, její majetkové poměry atd. Obdobně nabývá nového obsahu i zásada ochrany práv poškozených a

ochrany práv třetích osob nabytých v dobré víře, kdy se podle §14 odst. 3 přihlédne i k důsledkům, které mohou být uložením trestu těmto osobám způsobeny.

Nově vzniklé zásady trestního práva vyplývající ze zvláštní povahy zTOPO jsou především zásada („kolektivní“) odpovědnosti právnických osob (§ 9), zásada přičitatelnosti trestní odpovědnosti právnické osobě (§ 7 a 8), zásada přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce (§ 10), zásada osamostatnění trestní odpovědnosti právnických osob (§ 8 odst. 3) a zásada souběžné trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby (§ 9 odst. 3). V tomto případě jde o zcela nové prvky v trestním právu, přičemž některé z nich mají svůj ekvivalent v případě trestní odpovědnosti fyzických osob, ostatní jej však nemají vůbec.

Zásady přičitatelnosti a přechodu trestní odpovědnosti představují bez nadsázky jádro nové úpravy trestní odpovědnosti právnických osob. Přičitatelnost trestného činu je konstrukce, na jejímž základě je možné právnické osobě (po splnění zákonných podmínek) přičíst spáchání trestného činu a tím i odpovědnost za tento čin. Jde o novinku trestnímu právu zcela neznámou, neboť dosud byla odpovědnost založena výhradně na individuálním jednání a zavinění fyzické osoby. To samé platí i o přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce, kdy tento přístup nemá obdoby a mění se jím ryze osobní povaha trestněprávního vztahu.⁴⁶ Na druhou stranu bez tohoto institutu by úprava TOPO z velké části ztrácela svůj smysl, je totiž snadné si představit, jak by mohly absence této úpravy právnické osoby využívat pro případné vyhýbání se trestní odpovědnosti.

Zásada osamostatnění trestní odpovědnost rovněž nemá z logiky věci protějšek v podmínkách trestní odpovědnosti fyzických osob a značí, že právnická osoba je odpovědná i tehdy, pokud se nepodaří zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v § 8 odst. 1 a 2. Zde spatřujeme odraz jednoho z mnoha argumentů, který stál za přijetím TOPO a to, že v důsledku složitých organizačních struktur právnických osob nebylo dříve možné identifikovat konkrétního pachatele a v důsledku toho, nebyl za spáchaný čin potrestán nikdo.

Souběžná trestní odpovědnost právnických a fyzických osob je vyjádřena v § 9 odst. 3 tak, že odpovědnost právnické osoby a osoby uvedené v § 8 odst. 1 se vzájemně nevylučuje, čímž je dán prostor k tomu, aby obě osoby mohly být zároveň

⁴⁶ JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 31.

stíhány i odsouzeny. Je potřeba dodat, že zvolený přístup není rozporu se zásadou *ne bis in idem*, neboť jak uvádí V. Kratochvíl: „...o kolizi se zákazem ne dvakrát v téže věci jít nemůže, neboť zmíněný souběh odpovědností se sice týká jednoho a téhož činu, nicméně na straně jeho pachatelů jsou různé subjekty, osoba fyzická a právnická.“⁴⁷

Princip kolektivní odpovědnosti (často také označováno jako kolektivní vina) právnických osob je ponechán na závěr této podkapitoly. Důvodem je to že, pojmy kolektivní odpovědnost a kolektivní vina právnických osob jsou poměrně často skloňované, ale pro charakteristiku trestní odpovědnosti právnické osoby nemusí být zcela přesné. Uvedené pojmy se objevují nejen ve sdělovacích prostředcích ale i literatuře bez bližšího prozkoumání toho, zda jde o pojmenování skutečně příznačné. Jeden názor totiž může být, že jde zčásti o zavádějící označení, které v případě právnických osob nemá z určitého úhlu pohledu hlubší spojitost a které spíše směřuje k pojmenování vedlejších dopadů trestu na právnickou osobu. Níže uvedená úvaha tak spíše poskytuje alternativní názor oproti používanému pojmosloví, než jeho jednoznačné vymezení.

Předně je nezbytné rozumět pojmem „odpovědnost a vina“. Význam těchto pojmů je odlišný, překrývá se jen zčásti a jejich následné směřování je matoucí. Vina se totiž nerovná odpovědnosti a v převládajícím pojetí se nerovná ani pojmu zavinění, se kterým bývá často zaměňována.⁴⁸ Vina je pojem nutně širší označující zjištěný, pachatelem naplněný základ trestní odpovědnosti, tzn., že vina je předpokladem odpovědnosti jako takové, nejen zavinění samotného.⁴⁹ Z uvedeného pak můžeme dovodit, že vina je určitý souhrn znaků, jež musí být pachatelem naplněny a na jejichž základě vzniká odpovědnost konkrétního pachatele, přičemž naplnění daných znaků (objekt a objektivní stránka) musí být provázeno určitým kvalitativním znakem, kterým je zavinění (subjektivní stránka). Z toho je zřejmé, že odpovědnost, vina (a zavinění) nejsou totožné, byť se (jak bylo zmíněno) částečně překrývají.

⁴⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9, str. 252.

⁴⁸ K pojmu vina a zavinění více např.: SOLNAŘ, Vladimír, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Jaroslav FENYK. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Legis Nexis, Orac, 2003, str. 264 - 265.

⁴⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné, obecná část*. Praha: C.H.Beck, 2009, str. 35.

Dále musíme přiblížit pojem „kolektivní“ ve spojení s odpovědností. Obecně je pojem kolektivní odpovědnost používán ve smyslu dopadu odpovědnosti na určitý kolektivní útvar jako celek bez rozdílu (na všechny členy), přičemž je mu přičítáno pochybení či protiprávní jednání konkrétního článku, anebo pochybení více (všech) článků daného celku.

Spojení kolektivní vina také nemá jednoznačný význam. Jestliže vinou můžeme označovat pouze naplněné předpoklady odpovědnosti, ať už jednotlivce nebo celku, pak kolektivní vina představuje naplnění předpokladů odpovědnosti celku samotným celkem, nebo naplnění odpovědnosti celku jednotlivcem. Pokud však současně zohledňujeme umělou (fiktivní) povahu právnických osob, jejich samostatnou právní osobnost (jde o *samostatný* subjekt, byť se musí projevovat skrze reálné fyzické osoby), je možné dojít k závěru, že v případě trestní odpovědnosti právnické osoby není z povahy věci opodstatněné hovořit o kolektivní vině a kolektivní odpovědnosti. Jak uvádí některá komentářová literatura „*argumentace kolektivní vinou v případě právnických osob je zkreslující, vina se nerozšiřuje na osoby, které nemají s trestným činem nic společného*“ nebo že „*vina se na nikoho nepřenáší ani se nerozkládá mezi více osob.*“⁵⁰ Rozpornost uvedených pojmů vzniká také tím, že jde o přenášení neurčité terminologie na již tak problematickou trestní odpovědnost fiktivních útvarů, tj. právnických osob, což je příčinou jejich nepřesnosti a nevhodnosti. To stejné vyplývá i při praktickém pohledu na věc - bude-li totiž právnická osoba trestně stíhána a odsouzena, tak se následná *odpovědnost nepřenáší* na osoby, které jsou s ní spojeny, a které nemají se spáchaným činem nic společného. Pouhá skutečnost, že je s právnickou osobou spojuje určitý vztah, na ně nepřenáší ani její odpovědnost ani odpovědnost zákonem stanovené osoby, která jednala v rámci právnické osoby a která rovněž může být odpovědná. Trest uložený právnické osobě na žádné její členy nepřechází ani se mezi ně nerozmělnuje. Stejná myšlenka je vyjádřena v tvrzení, že „*ani stigma trestu, které ulpí na právnické osobě, se nerozděluje mezi nevinné akcionáře nebo zaměstnance.*“⁵¹ Na druhé straně - a zde se patrně dostáváme k tomu, proč se ve spojitosti s TOPO užívá pojem kolektivní odpovědnost - může být s uložením trestu právnické osobě spojen negativní následek pro její vlastníky, zaměstnance (obecně

⁵⁰ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, str. 19

⁵¹ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Ibid.* str. 20.

její členy), anebo věřitele. Nesporným faktem je, že v tomto ohledu může být vedlejší efekt odsouzení, či pouhého zahájení trestního stíhání závažným zásahem do práv celé řady třetích osob. (O této problematice bude zvláště pojednáno v samostatné kapitole) V takovém případě se však nedá hovořit o tom, že by na tyto osoby *kolektivně přecházela odpovědnost dané právnické osoby*. Jde přece toliko o vedlejší důsledky, které budou případným odrazem trestu, který zasáhne majetkovou strukturu právnické osoby. Takové důsledky pro třetí osoby může mít ve své podstatě i odsouzení fyzické osoby, kdy např. rodina pachatele bude čelit majetkovým dopadům jeho odsouzení. Není potřeba dodávat, že tento jev (dopad na členy právnické osoby, zaměstnance a další třetí osoby) je rozhodně nežádoucí a bude na soudu, aby při uložení trestu přihlédl k možným následkům a pokud možno je co nejvíce eliminoval ve smyslu individualizace trestu a požadavku proporcionality. Ostatně i proto zákonodárce uložil povinnost soudu přihlížet při ukládání trestu ke skutečnostem uvedeným v § 14 zTOPO.

2.4. Postih právnických osob v zahraničí

Po úvodních výkladech vymezujících obecný pojem TOPO, jeho původ, zdroje, druhy a zakotvení v právním řádu ČR, bude na závěr obecné části práce přesunuta pozornost do zahraničí a ve stručnosti představeno jiné řešení deliktní odpovědnosti právnických osob. Níže uvedené srovnání v této části úzce navazuje na již vymezené druhy deliktní odpovědnosti právnických osob. Pro tyto účely nejlépe poslouží úprava tří sousedních států a to *Rakouska, Německa a Slovenska*. V případě Rakouska je volba pro srovnání jasná, neboť právní úprava v Rakousku byla významným vzorem a inspirací pro tvorbu českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. V případě Německa jde o souvislost se správní odpovědností, jejíž forma (byť nedokonalá) se uplatňovala i u nás a to před přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Slovensko bude míněno z toho důvodu, že na rozdíl od České republiky zde došlo k zavedení tzv. nepravé trestní odpovědnosti.

2.4.1. Rakousko

Rakousko zavedlo deliktní odpovědnost do svého právního řádu v roce 2005, kdy byl přijat zákon č. 151/2005 Sbírky zákonů republiky Rakousko s účinností od 1. 1. 2006. Zákon o trestní odpovědnosti sdružení (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz,

VBVG)⁵² v Rakousku zakotvil model tzv. pravé trestní odpovědnosti. Subjektem této odpovědnosti je „sdružení“ (Verband), které představuje širší pojem než právnická osoba a zahrnuje právnické osoby jak soukromého tak veřejného práva.⁵³ Tento zákon byl jednou z předloh, ze které bylo čerpáno při přípravě zákona č. 418/2011 Sb. a je možné vypozařovat inspiraci tímto předpisem nejen po formální stránce, ale i obsahové z hlediska jednotlivých institutů. Svoji strukturou jsou oba zákony řazeny podobně, rakouský zákon sestávající se z 30 paragrafů je tvořen třemi částmi pojednávajícími v první z nich o základních pojmech a rozsahu zákona, ve druhé o odpovědnosti subjektů (sdružení) a jejich sankcionování a třetí část je věnována řízení proti sdružením. Obsahově jsou si obě úpravy blízké, když v otázkách určitých institutů vycházejí ze stejného přístupu – např. přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce, nebo tím, že odpovědnost právnické osoby nevyklučuje trestní odpovědnost jednajících fyzické osoby a naopak. Stejně tak se podobné pojetí, že právnické osobě se přičítá jednání v zákoně uvedených osob za současného splnění dalších podmínek (tzv. přičitatelnost). Za zmínku stojí ustanovení § 3 odst. 3, podle kterého zaměstnanec, resp. spolupracovník nezachoval podle okolností náležitou a odpovědnou péči a z toho důvodu lze jeho protiprávní jednání právnické osobě přičíst, přičemž je zřejmé, že pojem "náležité a odpovědné péče" je velice obecným a obtížně prokazatelným.⁵⁴

Na druhou stranu v určitých aspektech volil zákonodárce v našem prostředí jinou koncepci a to např. v otázkách rozsahu kriminalizace sdružení, kdy podle rakouského zákona jsou sdružení odpovědná za všechny trestné činy nejen v trestním zákoně, ale i v tzv. vedlejších trestních zákonech.⁵⁵ Stejně tak je spatřována odlišnost v sankcionování právnických osob, kdy rakouský zákon o odpovědnosti sdružení zná jako sankci pouze sankci peněžitou, tedy pokutu.⁵⁶

⁵² Znění rakouského zákona o trestní odpovědnosti spolků [online]. 2013 [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: [http://www.jusline.at/Verbandsverantwortlichkeitsgesetz_\(VbVG\)_Langversion.html#](http://www.jusline.at/Verbandsverantwortlichkeitsgesetz_(VbVG)_Langversion.html#)

⁵³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, str. 197.

⁵⁴ BOHUSLAV, Lukáš. Jakou zkušenost mají s trestní odpovědností právnických osob některé státy EU? *Právní rádce* [online]. 2013 [cit. 2013-10-12]. Dostupné z: <http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-59952640-jake-zkusenosti-maji-s-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-nektere-staty-eu>

⁵⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, str. 198.

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří. *Ibid.*

2.4.2. Německo

Naproti tomu německá úprava představuje řešení odlišné, neznající pravou trestní odpovědnost, nýbrž odpovědnost, která je založena v rovině správněprávní, někdy také označované jako administrativněprávní. V Německu tedy právnické osoby nejsou trestně odpovědné. Správní právo zpravidla stanoví skutkovou podstatu deliktu právnické osoby a zároveň i podmínky přičitatelnosti protiprávního jednání fyzické osoby osobě právnické. Současně správní norma stanoví i sankci za spáchání tohoto deliktu. Takovým předpisem, který umožňuje právnickým osobám ukládat pokuty je německý přestupkový zákon (*Ordnungswidrigkeitengesetz, OWiG*).⁵⁷ Klíčovým ustanovením zákona je § 30, který stanoví, že právnická osoba může být odpovědná za spáchání trestného činu v režimu správního práva, jestliže se člen jejího statutárního orgánu nebo její zástupce dopustil protiprávního jednání v rámci své pracovní činnosti a pokud nemohla právnická osoba tomuto spáchání zabránit.⁵⁸

Jak již bylo uvedeno v části o druzích trestní odpovědnosti, správněprávní řešení zvolené v Německu splňuje mezinárodní požadavky na to, aby právnické osoby byly za konkrétní deliktní jednání stíhány a byly jim ukládány účinné a přiměřené sankce. Model správněprávní odpovědnosti PO byl v průběhu diskuzí nad řešením deliktní odpovědnosti PO uvažován i v České republice, nicméně z řady důvodů (roztržitost úpravy, nedostatky správního řízení) byly od těchto úvah upuštěno a rozhodnuto pro model pravé trestní odpovědnosti.

2.4.3. Slovensko

V předchozí kapitole bylo zmíněno, že jednou ze zemí, která se rozhodla vydat cestou nepravé trestní odpovědnosti je sousední Slovensko, kde došlo zákonem 224/2010 Z.z. k doplnění slovenského trestního zákona (z.č. 300/2005 Z.z.)⁵⁹. Odpovědnost právnických osob podle slovenské úpravy je sice zasazena do rámce trestního práva a trestní odpovědnosti – tzn., že jejím základem je trestný čin, kdy jako právní následek spáchání činu může být uloženo tzv. ochranné opatření

⁵⁷ Znění německého přestupkového zákona [online]. 2013 [cit. 2013-10-05]. Dostupné z: <http://dejure.org/gesetze/OWiG>

⁵⁸ KAVĚNA, Martin. Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. 2007 [cit. 2013-11-30]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20954>

⁵⁹ Slovenský Trestný zákon [online]. Dostupné z: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>

v podobě kvazisanckce, nikoliv ale trestu jako takového.⁶⁰ Tuto kvazisanckci představuje ochranné opatření ve formě zabránění peněžité částky nebo zabránění majetku. Zabránění peněžité částky (*zhabanie peňažnej čiastky*) je upraveno v ustanovení § 83a Trestného zákona a umožňuje uložit tuto sankci v rozmezí od 800 eur do 1 660 000 eur. Zabránění majetku (*zhabanie majetku*) je upraveno v § 83b Trestného zákona. Zabránění majetku uloží soud právnické osobě, pokud jej nabyla v souvislosti s trestnou činností nebo z příjmů pocházejících z této trestné činnosti. Je potřeba mít na paměti, že vzhledem k charakteru nepravé trestní odpovědnosti, se případně trestně odpovědné právnické osobě ukládají tato ochranná opatření jako vedlejší důsledek trestného činu.⁶¹

⁶⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. České a slovenské řešení trestní odpovědnosti právnických osob v roce 2009. In: ZÁHORA, Jozef a KERT Robert (eds.) *Trestná zodpovednosť právnických osob. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2009, str. 131.

⁶¹ BOHUSLAV, Lukáš. Jakou zkušenost mají s trestní odpovědností právnických osob některé státy EU? *Právní rádce* [online]. 2013 [cit. 2013-10-12]. Dostupné z: <http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-59952640-jake-zkusenosti-maji-s-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-nektere-staty-eu>

3. Zhodnocení vybraných aspektů a institutů zTOPO

Zhodnocení vybraných aspektů a institutů zTOPO představuje druhou část této práce, jež se svým obsahem věnuje výhradně otázkám účinné právní úpravy na území České republiky, tedy zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Zvolené řazení kapitol je dle názoru autora vhodné, neboť celá problematika je tak předkládána a řešena od otázek obecných k otázkám dílčím. Díky tomu tak rozebrané aspekty zTOPO navazují v této „zvláštní“ části plynule na úvodní, obecné výklady. Stejný postup je uplatňován i v jednotlivých subkapitolách, kdy je konkrétní institut charakterizován nejprve co do svého významu a poté je blíže rozebrán. Jde-li o samotný obsah této části práce, tak obsahuje jednak *hmotněprávní základy TOPO* a také *procesní základy, resp. vybrané otázky řízení proti právnickým osobám*.

3.1. Vymezení subjektů trestní odpovědnosti právnických osob

Hovoříme-li o trestní odpovědnosti právnických osob, nabízí se mezi prvními otázkami, kterých právnických osob se trestní odpovědnost vůbec týká. Jde tedy o otázku určení, na které právnické osoby, resp. na jaký okruh právnických osob se trestní odpovědnost dle zTOPO vztahuje a na které nikoliv. Právnických osob existuje celá řada a liší se nejen ve svém účelu, ve způsobu vzniku, ve své funkci, ale i v mnoha dalších ohledech, podle kterých by bylo možno řadit právnické osoby do bezpočtu kategorií. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob však pojem právnické osoby nevymezuje, a proto při posouzení, zda jde o PO či nikoliv bude potřeba vycházet z předpisů civilního práva. Komentář k dané problematice shrnuje, že zTOPO je ve shodě s mezinárodními požadavky, které vychází z toho, že v zásadě všechny právnické osoby mohou být trestně odpovědné, bez ohledu na to, zda se jedná o české či zahraniční osoby, o právnické osoby korporátního typu či nadací (resp. fundací), nebo zda jde o osoby veřejného nebo soukromého práva.⁶²

Zákonodárce zvolil v § 6 odst. 1 zTOPO řešení negativního vymezení, které stanoví, že trestně odpovědné nejsou Česká republika a územně samosprávné celky

⁶² Více viz FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, str. 55 a násl.

při výkonu veřejné moci. Současně je v odst. 2 stanoveno, že majetková účast těchto právnických osob (stát a ÚZC) na jiné právnické osobě nevyklučuje trestní odpovědnost této právnické osoby. Zákodárce tedy vymezil hmotněprávní exempci trestní odpovědnosti u úzkého okruhu právnických osob, zároveň však stanovil, že vynětí z TOPO se uplatní pouze vůči těmto osobám a nikoliv vůči osobám dalším, které jsou např. dotčeny majetkovým vlivem těchto vyňatých osob.

Takto vymezená osobní působnost zTOPO znamená, že se trestní odpovědnost vztahuje zcela na všechny právnické osoby, vyjma výše uvedených. Česká republika má povahu veřejnoprávní korporace a je vyňata z TOPO ve všech případech, tzn. nejen, jedná-li ve veřejnoprávních vztazích, ale i ve vztazích soukromoprávních. Jak uvádí důvodová zpráva, bylo by pochybné, aby stát prostřednictvím vlastních orgánů trestal sám sebe.⁶³ Stejná exempce, byť není zákonem výslovně upravena, se vztahuje i na jiné státy a mezinárodní vládní organizace, neboť požívají výsad a imunit v rámci mezinárodního práva.⁶⁴ Poněkud odlišně je pojato vynětí územních samosprávných celků. Na ty se zTOPO nevztahuje jen tehdy, jedná-li při výkonu veřejné moci. Jinými slovy, územní samosprávné celky, tj. obce a kraje, jsou z trestní odpovědnosti vyjmuty pouze tehdy, pokud jednájí z pozice veřejnoprávního subjektu ať už v přenesené, nebo samostatné působnosti. Naopak jednájí-li v postavení soukromoprávního subjektu v rámci soukromoprávních vztahů (např. v pozici kupujícího, či prodávajícího) tak z tohoto jednání trestně odpovědné pochopitelně být mohou.

Jak Česká republika, tak územní samosprávné celky mohou zakládat a zřizovat tzv. organizační složky, nicméně v jejich případě nepřichází uplatnění trestní odpovědnosti v úvahu již z jejich povahy, neboť organizační složky nejsou právnickými osobami. Je však nezbytné vzít v potaz, že existují i jiné útvary, konkrétně pak jiné státní organizace, které postavení právnických osob mají. Např. státní podniky a státní organizace, u nichž je majetková účast státu typická a které dle výkladu § 6 odst. 2 do působnosti zTOPO s největší pravděpodobností spadají. Obdobně může mít stát nebo územní samosprávný celek majetkovou účast v obchodních společnostech nebo družstvech, kdy ve smyslu § 6 odst. 2 platí, že tyto právnické osoby trestní odpovědnosti rovněž podléhají a nejsou z působnosti zTOPO

⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. [online]. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 2011 [cit. 2013-12-05]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=69428#prilohy>

⁶⁴ Důvodová zpráva. *Ibid.*

vyňaty. Je tedy možné stíhat širokou škálu subjektů vytvořených územními samosprávnými celky, mezi které je vedle již uvedených možné zařadit např. i příspěvkové organizace.⁶⁵

Na druhé straně všechny právnické osoby, které nespádají do výšeče negativního výčtu § 6 zTOPO, trestně odpovědné jsou a jako takové zahrnují celou řadu právnických osob, mezi které je možné uvést jejich typické představitele jako např.: obchodní společnosti, spolky, nadace, občanské sdružení, církve, bytová družstva atd.

3.2. Rozsah trestní odpovědnosti dle zTOPO

Rozsahem trestní odpovědnosti právnických osob se rozumí určení, za které trestné činy jsou právnické osoby trestně odpovědné podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Jinak řečeno, vymezením rozsahu trestní odpovědnosti je zároveň stanoven rozsah kriminalizace jednání právnických osob. Z povahy věci je zřejmé, že tato otázka patřila během přípravných prací na zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob k těm závažnějším a byla v odborné veřejnosti mnohokrát diskutována a kritizována. Nejen pak z pohledu konkrétního rozsahu trestní odpovědnosti, ale také z hlediska legislativně-technického řešení. V zásadě bylo možné upravit rozsah TOPO tak, že právnické osoby by byly odpovědné za všechny trestné činy, za které mohou být trestně odpovědné osoby fyzické, pokud to nevyklučuje povaha věci; nebo stanovit odpovědnost právnických osob za některé trestné činy taxativním výčtem, či určit, že právnické osoby jsou odpovědné za taxativně uvedené trestné činy a nad rámec toho za další nové skutkové podstaty trestných činů, jejichž pachatelem by mohla být pouze osoba právnická; či trestné činy vymežit druhově a případným doplněním dalších trestných činů, jichž se může dopustit pouze právnická osoba.⁶⁶

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v § 7 taxativně vymezuje katalog 79 trestných činů, kterých se právnická osoba může dopustit. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nijak nedefinuje trestný čin spáchaný právnickou

⁶⁵ VIDRNA, Jan. Nová rizika USC. *Moderní obec*. 2012, č. 12, str. 48.

⁶⁶ K tomu více: ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 24 – 25.

osobou, a proto je podle § 1 odst. 2 zTOPO potřeba vycházet z obecné definice trestného činu ve smyslu § 13 TZ. Každý z těchto 79 zločinů nebo přečinů je obsažen i v trestním zákoníku, tudíž se jedná o stejné trestné činy, kterých se může dopustit i osoba fyzická. V případě právnických osob jde však nutně o užší výšeč konkrétních trestných činů, kterých se tyto mohou dopustit. Pro účely kriminalizace jednání právnických osob nedošlo k vytvoření žádných zvláštních skutkových podstat, kterých by se mohla dopustit jediná právnická osoba a nikoliv pak už osoba fyzická. Konkrétní výčet uvedených přečinů nebo zločinů je v podstatě omezen pouze na ty, u kterých zavedení deliktů odpovědnosti vyplývalo z mezinárodních požadavků.⁶⁷ Výjimku pak představují trestné činy daňové a poplatkové (zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby; neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby), jejichž zavedení mezinárodními dokumenty požadováno nebylo a které byly do taxativního výčtu zařazeny nad tento rámec. Stalo se tak proto, aby byla České republice zajištěna dostatečná ochrana jejích finančních zájmů, obdobně jako je poskytována finančním zájmům Evropské Unie.⁶⁸

Z hlediska objektů skutkových podstat trestných činů, kterých se právnické osoby mohou dopustit, spatřujeme při prozkoumání § 7 zTOPO, že taxativní výčet obsahuje rozdílné skutkové podstaty zahrnující trestné činy majetkové, hospodářské, proti měně a platebním prostředkům, proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství a další skutkové podstaty napříč jednotlivými hlavami zvláštní části trestního zákoníku.

Velmi kontroverzním tématem se během příprav zákona stalo i zařazení některých sexuálních deliktů, např. trestného činu znásilnění, který byl zahrnut ve vládním návrhu z roku 2004 a který se v následném návrhu z roku 2011 již neobjevil. Na druhou stranu trestné činy jako pohlavní zneužití a sexuální nátlak ve výčtu § 7 nechybí a trestní stíhání právnické osoby je v těchto případech možné. V uvedené souvislosti se sporným jeví zejména to, že některé trestné činy, resp. jejich skutkové podstaty jsou z povahy věci spojeny spíše s osobami fyzickými a jejich spáchání osobou právnickou se zdálo přinejmenším jako problematické. Nicméně i zařazení některých skutkových podstat tohoto typu lze považovat za odůvodněné zejména proto, že je možné připustit spáchání těchto trestných činů právnickou

⁶⁷ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, str. 64.

⁶⁸ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Ibid.*

osobou ve formě účastenství (organizace, návod, a pomoc). Jde tedy o to uvědomit si, že u trestných činů páchaných spíše fyzickými osobami může být na základě přičitatelnosti, spolupachatelství, nebo již uvedeného účastenství, založena také trestní odpovědnost právnické osoby.

Zařazení některých trestných činů je naopak žádoucí, neboť lze předpokládat, že k jejich páchání právnickými osobami bude docházet ve zvýšené míře a uplatnění trestní odpovědnosti právnické osoby bude v těchto případech zcela namístě. Oblastmi nejčastějšího protiprávního jednání právnických osob bude ekonomická a finanční kriminalita, kde lze očekávat, že se trestná činnost právnických osob bude týkat oblasti daní, hospodářské soutěže, autorských práv, práv k ochranným známkám, kapitálového trhu, praní špinavých peněz atd.⁶⁹

Naproti tomu je v literatuře rovněž uváděno, že obsah § 7 obsahuje řadu nedostatků, které jsou spatřovány např. v absenci trestných činů proti životu a zdraví, v nezařazení určitých majetkových trestných činů, jejichž spáchání se v případě právnických osob dá předpokládat ve zvýšené míře (např. trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku nebo úpadkové trestné činy).⁷⁰ De lege ferenda bude s největší pravděpodobností pro budoucí aplikaci zákona nezbytné obsah § 7 revidovat a lépe přizpůsobit podmínkám, v nichž se zákon o trestní odpovědnosti právnických osob bude používat. V této souvislosti může být příkladem tzv. metanolová aféra, v jejímž rámci by pro budoucí případy podobného typu bylo jistě vhodné zařadit do katalogu trestných činů také např. obecné ohrožení. Dalšími trestnými činy, jejichž spáchání je ve vztahu k právnickým osobám možné reálně předpokládat, jsou: ublížení na zdraví z nedbalosti, zpronevěra, trestné činy související s nekalou soutěží, nebo již zmiňovaný trestný čin porušování povinnosti při správě cizího majetku.

Jde-li o zvolené řešení rozsahu trestní odpovědnosti formou taxativního výčtu trestných činů, je nutné souhlasit s názorem, který uvádí P. Vantuch, že: „...bude nutné novelizovat zákon o trestní odpovědnosti vždy, když bude přijata další mezinárodní smlouva, nebo smlouva EU, kterou bude České republika povinna

⁶⁹ KOTRECOVÁ, Alexandra, KACČANI Michal a Marek KORDÍK. Trestná zodpovědnost právnických osob, argumenty pro a proti. In: KUČHTA, Josef (ed.). *Nové jevy v hospodářské a finanční kriminalitě vnitrostátní a evropské aspekty: Sborník příspěvků z mezinárodní konference*. Brno: Masarykova Univerzita, 2008, str. 192.

⁷⁰ JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 66.

*respektovat.*⁷¹ Naproti tomu nelze však zpochybňovat, že taxativní výčet více přispívá k právní jistotě a lépe naplňuje základní zásadu trestního práva *nullum crimen sine lege certa*.

3.3. Princip přičitatelnosti a spáchání trestného činu právnickou osobou

Konstrukce přičitatelnosti trestní odpovědnosti právnickým osobám představuje samotný základ celého zákona o trestní odpovědnost právnických osob a také jádro celé koncepce tohoto druhu trestní odpovědnosti. Od aplikace přičitatelnosti určitého jednání právnické osobě se následně odvíjí možnost využití všech ostatních ustanovení zTOPO. Jedná se tak o nejdůležitější část celého zákona, zároveň však - kvůli své povaze - i o část nejobtížnější a nejvíce diskutabilní.

3.3.1. Obecně ke konstrukci přičitatelnosti

Jak již bylo řečeno v úvodních kapitolách této práce, povaha právnických osob je od osob fyzických odlišná. Je postavena na teorii fikce, zákon právnické osoby uznává, propůjčuje jim právní osobnost, svéprávnost, jakož i způsobilost k protiprávním úkonům a z toho vyplývá jejich způsobilost nést odpovědnost v právních vztazích. Přesto nemá tento fiktivní útvar vlastní vůli, kterou by mohl projevat a v souladu s ní jednat navenek. Tím, kdo vůli právnické osoby vytváří a následně ji projevuje, je vždy fyzická osoba. Je tak možné tvrdit, že právnická osoba je pachatel druhotný, odvozený vždy od prvotního jednání konkrétní fyzické osoby.⁷² To je také podstata konstrukce jednání právnických osob v právním smyslu, ať už jde o jednání v souladu anebo v rozporu s právními normami. Zároveň je nezbytné si uvědomit to, co např. P. Šámal vystihuje takto: „*z toho, že za právnickou osobu vždy*

⁷¹ VANTUCH, Pavel. Parlament schválil trestní odpovědnost právnických osob. *Trestní právo*. 2011, č. 11, str. 8.

⁷² VIDRNA, Jan. Dvě poznámky k trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10, str. 34.

jednají fyzické osoby, nelze dovozovat, že by tím byla vyloučena způsobilost právnických osob k zaviněnému jednání...“⁷³

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v § 8 zakládá konstrukci jednání právnické osoby v trestněprávních vztazích. Definuje totiž, za jakých podmínek je jednání právnické osoby trestněprávně relevantní pro to, aby mohla být uplatněna trestní odpovědnost dané právnické osoby. Toto pojetí značí, že zvolený model odpovědnosti⁷⁴ není odpovědností objektivní, nýbrž že odpovědnost založená na přičitatelnosti trestného činu právnické osobě představuje, jak uvádí důvodová zpráva, *zvláštní odpovědnost za zavinění u právnické osoby odlišnou od zavinění u osoby fyzické*.⁷⁵ Jedná se tedy o náhradu obecně uznávaného principu zavinění u fyzických osob, který se u osob právnických z důvodu jejich fiktivní povahy neuplatní. V literatuře se také setkáváme namísto přičitatelnosti s pojmem vytýkatelnosti, a to v tom významu, že jde o kombinaci přímého zastoupení a přičitatelnosti, kde se čin jeho pachatele nebo i jinému odpovědnému subjektu vytýká ve vztahu ke vzniklému protiprávnímu následku.⁷⁶ Ať jej budeme označovat tak, či onak, princip přičitatelnosti je podmíněn určitými skutečnostmi, za kterých se jednání konkrétních fyzických osob právnické osobě přičítá. Jinými slovy tím, že nastanou předpokládané skutečnosti a dojde ke splnění dalších zákonných podmínek, tak se jednání určité fyzické osoby právnické osobě přičte a založí tak její trestní

⁷³ ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 30.

⁷⁴ *Jde-li o jednotlivé modely odpovědnosti, bývá v literatuře nejčastěji zmiňováno tzv. Heineho trojí třídění odpovědnostních modelů: 1) model přičitatelnosti jednání určitých fyzických osob právnické osobě, kdy vztah fyzické osoby k právnické osobě bývá označován jako doktrína master and servant; 2) původní model odpovědnosti právnické osoby, kdy PO je samostatným pachatelem trestného činu bez ohledu na vazbu s konkrétním činem fyzické osoby a 3) objektivní model odpovědnosti PO bez ohledu na zavinění (tzv. strict liability).*

Více k tomu např.: FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, str. 66-69.

⁷⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. [online]. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky*, 2011 [cit. 2013-12-05]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=69428#priloha>

⁷⁶ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 29.

odpovědnost. Např. J. Jelínek v tomto ohledu přičitatelnost charakterizuje jako „fikci zavinění, která nemá nic společného se zaviněním fyzické osoby.“⁷⁷

3.3.2. Spáchání trestného činu právnickou osobou ve světle § 8 zTOPO

Podle § 8 odst. 1 zTOPO se trestným činem spáchaným právnickou osobou rozumí protiprávní čin, pokud byl tento trestný čin spáchán *jejím jménem, v jejím zájmu, nebo v rámci její činnosti*, a pokud tak jednal statutární orgán, jeho člen, nebo jiná osoba oprávněná za právnickou osobu jednat (písm. a); nebo tak jednal ten, kdo vykonává řídicí nebo kontrolní činnost (písm. b); nebo ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení PO, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládající TOPO (písm. c); nebo jednal-li tak zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů (písm. d). Zároveň je nutné připomenout, že právnické osobě lze přičítat pouze trestný čin, který je obsažen v taxativním výčtu § 7 zTOPO. Samotnou možnost jakož i další podmínky přičtení trestného činu nalézáme v odst. 2, který stanoví, že spáchání trestného činu uvedeného v § 7 lze právnické osobě přičíst, jestliže byl spáchán jednáním orgánů nebo osob uvedených v odst. 1 písm. a) – c), nebo jednáním jejího zaměstnance nebo osoby obdobném postavení (odst. 1 písm. d) a to na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo jiných osob (uvedených v odst. 1 písm. a) – c)) anebo proto, že tyto osoby neprovedly taková opatření, která provést měly podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat - tím se rozumí zejména neprovedení povinné nebo potřebné kontroly nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jímž jsou nadřizeny, anebo neučinění nezbytných opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

§ 8 zTOPO představuje poměrně „koncentrované“ ustanovení co do jednotlivých podmínek spáchání trestného činu právnickou osobou a jeho následného přičtení. Pro větší přehlednost a lepší vyložení jeho jednotlivostí bude v následujícím textu toto předmětné ustanovení rozebráno a tam, kde to jde, do určité míry i zobecněno.

⁷⁷ JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 76.

3.3.3. K podmínkám a předpokladům dle § 8 zTOPO

Z již uvedeného vyplývá, že spáchání trestného činu právnickou osobou je vázáno na jisté (zákonem vyžadované) předpoklady, kterými jsou: *protiprávnost činu*, přesněji, že dané jednání naplňuje skutkovou podstatu některého z trestných činů taxativně uvedených v § 7 zTOPO; skutečnost, že trestný čin je spáchán *jménem, v zájmu nebo v rámci činnosti dané právnické osoby*; dále že trestný čin je *spáchán některou z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a – d* (viz výše); a že trestný čin je *přičitatelný, pokud jsou naplněny podmínky v § 8 odst. 2, 3 a případně 4*.

Podíváme-li se na uvedený předpoklad - *spáchání trestného činu jménem, v zájmu nebo v rámci činnosti dané právnické osoby* - jedná se v tom případě o určité limity, které zabezpečují to, aby právnická osoba nebyla odpovědná za excesy, které by sice spáchaly osoby uvedené v § 8 odst. písm. a – d, ale jako takové by neměly žádnou souvislost s právnickou osobou (činnost, zájem atd.). Zkoumané podmínky jsou právě onou nezbytnou vazbou mezi právnickou osobou a jednajícím osobou fyzickou, která je potřebná k založení TOPO. Na tomto místě je potřeba dodat, že postačí vyvození i jen jediného předpokládaného vztahu k právnické osobě, jde proto o alternativní podmínky, nikoliv kumulativní. Jak uvádí P. Šámal: „*vzhledem k tomu, že tyto korektivní znaky jsou stanoveny k vyloučení excesů jednajících osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a – d, je třeba je vykládat spíše restriktivně, s přihlédnutím ke smyslu a účelu zákona.*“⁷⁸

Dalším předpokladem je spáchání trestného činu některou z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) – d). Jedná se o statutární orgány či jejich členy, jiné osoby oprávněné jednat za právnickou osobu; osoby vykonávající řídicí nebo kontrolní činnost; osoby vykonávající vliv na řízení této právnické osoby; zaměstnance nebo osobu v obdobném postavení. Typicky se bude jednat o statutární orgány obchodních korporací a jejich členy (představenstvo a.s., jednatelé s.r.o., společníci v.o.s, komplementáři k. s, představenstvo družstva atd.), ale i další statutární orgány a jejich členy jiných právnických osob. Osobami oprávněnými jednat za právnickou osobu jsou buď zástupci smluvní, nebo zákonní. Osoby vykonávající řídicí činnost mohou být zaměstnanci pověřeni obchodním vedením, případně vedoucí zaměstnanci na příslušném vedoucím místě. Osobami vykonávajícími kontrolní

⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 190.

činnost pak typicky budou členové dozorčí rady, nebo jiného kontrolního orgánu zřízeného v rámci právnické osoby, anebo půjde o zaměstnance přímo pověřeného výkonem kontrolní činnosti. V případě osob vykonávajících rozhodujících vliv se bude nejčastěji jednat o koncerny, kdy jedna osoba (ovládaná) je řízena osobou jinou, tj. osobou řídící. Do kategorie zaměstnanců a osob v obdobném postavení bude jistě možné zahrnout nejen samotné zaměstnance, ale také např. zaměstnance agentury práce. Rozsah jednotlivých kategorií osob podle § 8 odst. 1 písm. a) – d) je jistě mnohem širší a v řadě případů bude problematické stanovit, zda příslušná osoba do dané kategorie spadá, či nikoliv, nicméně v této části nepovažujeme dále za účelné tuto problematiku rozvádět nad rámec právě uvedeného základního přehledu.⁷⁹

Poslední ze shora uvedených předpokladů pro samotné přičtení, potažmo trestnost právnické osoby, je naplnění podmínek § 8 odst. 2 písm. a) a b). Tyto budou samostatně rozebrány v následující podkapitole.

3.3.4. Blíže k podmínkám přičítání dle § 8 odst. 2 písm. a) a b)

Podle tohoto ustanovení platí, že právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 7 zTOPO, jestliže byl tento čin spáchán **jednáním orgánů právnické** osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) – c); nebo **jednáním zaměstnance** dle § 8 odst. 1 písm. d, přičemž toto jednání je navíc podmíněno tím, že k němu došlo **na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické** osoby nebo osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) – c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby dle § 8 odst. 1 písm. a) – c) **neprovedly taková opatření, která měly provést** podle jiného právního předpisu nebo která po nich **lze spravedlivě požadovat** (neprovedly povinou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřízeny, anebo nečinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu). Při shrnutí výše uvedeného je zřejmé, že důvody pro založení TOPO jsou opět alternativní, stačí tedy zjištění buď toho, že došlo k jednání orgánů nebo osob dle § 8

⁷⁹ Pro bližší studium lze odkázat na komentářovou literaturu např.: FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 31 – 39.

odst. 1 písm. a) – c) nebo k jednání zaměstnance (osob dle § 8 odst. 1 písm. d)) a to spolu s naplněním právě uvedených podmínek.

V případě jednání osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) – c), ve smyslu § 8 odst. 2 písm. a), je situace zřejmá, bližší pozornost však vyžadují předpokládané podmínky dle § 8 odst. 2 písm. b) pro případ jednání zaměstnanců a osob v obdobném postavení. Tyto podmínky stanoví dodatečné limity toho, aby se právníkům osobám nepřičítalo jednání příliš širokého okruhu fyzických osob nebo, aby se jim nepřičítaly jednotlivé excesy jejich zaměstnanců (resp. osob v obdobném postavení). Tyto podmínky je pak možné označit jako dvě alternativní skupiny podmínek, a to *komisivních* a *omisivních*.⁸⁰ Komisivní podmínky představují již uvedené rozhodnutí, schválení nebo pokyn orgánů právnické osoby nebo osob dle § 8 odst. 1 písm. a) – c). Naopak za omisivní podmínky je podle zTOPO považováno neprovedení takových opatření, které se měly provést, nebo které lze spravedlivě požadovat, anebo nebyla učiněna nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu. Je však nezbytné, aby každé z podobných pochybení (opomenutí) ze strany osob dle § 8 odst. 1 písm. a) – c) bylo v příčinné souvislosti s jednáním (trestným činem), kterého se dopustil zaměstnanec. Pokud by tomu tak nebylo, nebylo by možné toto jednání právnické osobě přičíst, neboť by nebyla naplněna zákonná podmínka pro založení TOPO a odpovědnou by v takovém případě byla sama fyzická osoba, tedy sám zaměstnanec.⁸¹

Pro přičtení trestného činu právnické osobě v tomto případě je tak nutné, aby jednal zaměstnanec komisivně, ale také aby příslušné orgány nebo osoby (§ 8 odst. 1 písm. a) – c)) jednaly omisivně (nekonaly), ve smyslu neprovedení toho, co provést měly, nebo toho, co po nich šlo spravedlivě požadovat. Anebo takové jednání orgánů nebo příslušných osob může spočívat v konání, pak se jedná o schválení nebo přímo závadný pokyn, na jehož základě zaměstnanec jedná a jak vyplývá z předchozího výkladu, v tomto případě jde o naplnění již zmiňované komisivní podmínky. Zajímavý poznatek v souvislosti s omisivním jednáním orgánů nebo příslušných osob přináší komentář, který uvádí, že se nejedná o další prvek objektivní stránky

⁸⁰ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 39.

⁸¹ ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 41.

trestného činu zaměstnance, ale že výsledkem je již jiný skutek, než pouhé přičtení trestného činu fyzické osoby osobě právnické, neboť právnické osobě se v těchto případech přičte nejen zaviněné jednání zaměstnance, ale i jednání (přesněji nejednání/opomenutí) příslušné osoby nebo orgánu této právnické osoby.⁸²

Zjednodušíme-li doposud uvedené, tak pro spáchání trestného činu právnickou osobou a související konstrukci přičitatelnosti je zákonem předvídáno naplnění *podmínek formálních* (jednání jménem, v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby, naplnění skutkové podstaty trestného činu v § 7 ZTOPO) a rovněž *podmínek pro přičtení*, někdy nazývaných jako podmínky materiální dle § 8 odst. 2 písm. a) a b). V dané souvislosti se pak hovoří o tzv. kombinované trestní odpovědnosti.⁸³ Z praktického hlediska aplikace přičítání se pak nabízí poukázat na názor P. Vantucha, který spatřuje nedokonalost v legislativním vyjádření toho, že lze přičítat spáchání trestného činu, kdy uvádí, že „*tato formulace však znamená, že k přičtení spáchání trestného činu právnické osobě dojít může, avšak nemusí, což bude předmětem sporů v praxi.*“⁸⁴

3.3.5. Možnost vyvinění se právnické osoby

Z doposud uvedeného vyplývá, že na orgánech, resp. osobách dle § 8 odst. 1 písm. a) – c), se pro naplnění podmínek pro přičtení trestného činu právnické osobě vyžaduje buď vlastní jednání těchto orgánů, resp. osob dle §8 odst. 1 písm. a) – c) nebo v případě jednání zaměstnance nebo osoby v obdobném postavení jejich jednání ve smyslu konání (schválení protizákonného jednání, udělení závadného pokynu atd.), nebo opomenutí určitého jednání, které představuje pochybení nebo zanedbání kontrolní mechanismů, které stanoví jiný právní předpis, nebo které lze spravedlivě požadovat. Tento požadavek znamená nutnost zavedení a revize vnitřních preventivních a ochranných opatření (corporate culture, compliance programy, etické kodexy atd. – o těchto a podobných dopadech TOPO na korporátní

⁸² FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, str. 81.

⁸³ KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9, str. 251.

⁸⁴ VANTUCH, Pavel. Parlament schválil trestní odpovědnost právnických osob. *Trestní právo*. 2011, str. 10.

sféru bude pojednáno ve zvláštní kapitole). Významné pro dotčené subjekty TOPO ovšem je to, že pokud právnická osoba prokáže, že provedla výše zmíněná opatření, může se z trestní odpovědnosti za čin spáchaný jejím zaměstnancem nebo osobou v obdobném postavení vyvinit. V takovém případě bude nutné zkoumat nakolik a do jaké míry byla potřebná opatření implementována, nebo jak byla předešlá pravidla kontrolována (jistě by pro úspěšnou obhajobu právnické osoby nestačilo pouhé tvrzení, že určitý vnitřní systém byl u právnické osoby pouze formálně zaveden). Stejně tak se může vyvinit, pokud prokáže, že jednání zaměstnance nemá původ a není spojeno s rozhodnutím, schválením nebo pokynem této právnické osoby a stejně tak, pokud prokáže, že takové jednání nemá s danou právnickou osobou souvislost (jednání jménem, v zájmu nebo v rámci činnosti). Jak bylo uvedeno, tyto dvě možnosti vyvinění připadají v úvahu u trestného činu spáchaného zaměstnancem (resp. osobou v obdobném postavení). V situacích, kdy by se právnické osobě přičítalo jednání orgánu nebo osoby dle § 8 odst. 1 písm. a) – c), mohla by se právnická osoba vyvinit patrně pouze tím, že prokáže, že čin nebyl spáchán jménem právnické osoby, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti.

3.3.6. Souběžná odpovědnost právnické a fyzické osoby

Obsah ustanovení § 8 není výše rozebranými ustanoveními odst. 1 a 2 zcela vyčerpán, nýbrž v odst. 3 je uveden další významný prvek TOPO a to ten, že trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, pokud se nepodaří zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odst. 1 a 2. Tímto ustanovením se zakládá tzv. *souběžná trestní odpovědnost právnické osoby a osoby fyzické*. Jak uvádí J. Jelínek: „přesněji řečeno se jedná o souběžnou, ale nezávislou trestní odpovědnost fyzických a právnických osob v těch případech, kdy pachatelem trestného činu může být i právnická osoba.“⁸⁵ Zavedení tohoto principu lze jistě považovat za správné, neboť jak bylo uvedeno v předešlých kapitolách, jedním z mnoha důvodů pro zavedení TOPO byla nemožnost, resp. nedohledatelnost konkrétních pachatelů (fyzických osob) na pozadí netransparentních organizačních vztahů uvnitř právnických osob a z toho vyplývající nemožnost prosadit individuální trestní odpovědnost. Problematickým by se mohlo jevit to, že v případě nezjištění

⁸⁵ JELÍNEK, Jiří a JIŘÍ HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 79.

konkrétní fyzické osoby, která spáchala trestný čin, bude téměř nemožné prokázat, resp. dovodit subjektivní stránku činu a to zejména u skutkových podstat, kde je vyžadováno úmyslné zavinění (z povahy věci lze subjektivní stránku odvodit pouze od konkrétní fyzické osoby). Naproti tomu u skutkových podstat, u nichž postačí zavinění z nedbalosti, je možné usuzovat, že subjektivní stránka bude dovozena ze skutkových okolností daného případu.⁸⁶

3.3.7. Rozšíření dosahu TOPO v určitých případech

Závěrem této kapitoly bude zmíněna poslední část § 8, přesněji odst. 4, který reaguje na konkrétní situace, za kterých je rovněž možno vyvodit trestní odpovědnost právnické osoby. Jedná se o situace, kdy se uskuteční jednání podle odst. 1 a 2 před vznikem právnické osoby; nebo kdy právnická osoba vznikla, ale soud rozhodl o její neplatnosti (obecně je trestněprávní způsobilost PO spojena s jejím vznikem – nejčastěji zápisem do veřejného rejstříku); dále situace, kdy právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu je neplatný nebo neúčinný; anebo když jednající fyzická osoba není za daný trestný čin odpovědná (ať již jde o nepříčetnost, nedostatek věku, promlčení nebo jiný důvod). Poslední ze zmíněných případů dokládá, že TOPO není závislá na souběžné trestní odpovědnosti fyzické osoby, jejíž jednání se právnické osobě přičítá. Všechny části uvedeného ustanovení tak rozšiřují dosah trestní odpovědnosti právnických osob i na případy, kdy by mohlo být zneužito určitých právních úkonů s cílem vyhnout se trestněprávnímu postihu, resp. trestní odpovědnosti.

3.4. Přechod trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce

Bylo-li řečeno, že princip přičitatelnosti je zásadní část, na které zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim spočívá, nelze hovořit jinak ani o principu přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na jejího nástupce. Přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce je jednou z dalších novinek

⁸⁶ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, str. 84.

zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob, kterou české trestní právo do současnosti vůbec neznalo. Doposud totiž důsledně vycházelo z individuální odpovědnosti fyzické osoby, kdy fyzická osoba odpovídala za své protiprávní jednání a v okamžiku její smrti došlo k zániku trestněprávního vztahu. Celé toto pojetí se pak v případě právnických osob zásadním způsobem proměňuje.

Východiska pro zavedení tohoto institutu hledejme nejprve v obecné rovině rozdílů mezi fyzickými a právnickými osobami. Fyzická osoba se během svého života nemůže nijak zásadně změnit a proto od narození až do své smrti zůstává stále stejným subjektem, stejnou osobou. Naproti tomu právnická osoba jakožto útvar fiktivní (umělý) může od svého vzniku projít řadou různých změn a to i změn takových, které by mohly být vedeny snahou vyhnout se trestnímu postihu. Jinými slovy, přechod trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce zabezpečuje to, že právnická osoba bude čelit trestní odpovědnosti i v situacích, kdy by se určitými úkony snažila tomuto trestněprávnímu následku svého jednání vyhnout. Bez této úpravy by nebylo pro právnickou osobu jistě obtížné, aby znemožnila trestní stíhání nebo se vyhnula trestu skrze svou přeměnu. Pokud jde o právnické osoby, tak zavedením institutu přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce dochází ke změně klasického trestněprávního (hmotněprávního) vztahu mezi orgány činnými v trestním řízení a pachatelem trestného činu. Pro úplnost je nutno dodat, že trestní odpovědnost ve výše uvedeném smyslu nepřechází na právního nástupce pouze ve smyslu negativních právních následků, tzn. trestů a ochranného opatření, (jak by se snad mohlo zdát), ale přechází přímo, a to tak, že právního nástupce činí trestně odpovědným za jednání, které sám bezprostředně nespáchal.

Význam tohoto principu je možno shrnout slovy V. Kratochvíla tak, že „*bez zásady přechodu trestní odpovědnosti, by tato úprava ztrácela svůj výrazný nejen represivní, ale především i preventivní potenciál... a účinnost trestního práva právnických osob by se bez takovéto zásady výrazně oslabovala.*“⁸⁷

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v § 10 odst. 1 stanoví, že trestní odpovědnost přechází na *všechny* její právní nástupce. Právním nástupcem se zpravidla chápe osoba, která nabyla práva a povinnosti od osoby jiné, která je sama

⁸⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9, str. 252.

pozbyla. Skutečnost, že trestní odpovědnost přejde na právního nástupce, nepůsobí v žádném případě zánik trestní odpovědnosti osoby, která se sama trestného činu dopustila. Je-li uvedeno, že TOPO přechází na všechny právní nástupce, tak jednoduše platí, že má-li daná právnická osoba více právních nástupců, tak přechází TOPO na každého z nich. Pokud se tak stane a trestní odpovědnost přejde na více právních nástupců, stanoví § 10 odst. 2, že soud při následném rozhodování o druhu a výměře trestu nebo ochranného opatření přihlédne i k tomu, v jakém rozsahu na každého z nich přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, případně přihlédne také k tomu, v jakém rozsahu, kterýkoliv z nich pokračuje v činnosti, v jejíž souvislosti byl trestný čin spáchán. Tímto ustanovením je zohledněna skutečnost, že na právního nástupce mohou přejít výnosy a užitky v různé míře a právě tato míra bude pro soud relevantním vodítkem pro rozlišení rozdílné angažovanosti právních nástupců, což se následně promítne do výměry a druhu trestu.

Z uvedeného obsahu § 10 odst. 1 dále vyplývá, že TOPO přechází nejen na bezprostředního nástupce, ale například i na dalšího nástupce po nástupci trestně odpovědné právnické osoby. Právnická osoba navíc nemusí zaniknout, a proto lze očekávat, že vedle nástupce dané právnické osoby bude trestně odpovědná i tato původní právnická osoba. Z pohledu rozsahu právního nástupnictví je v odborné literatuře diskutována rovněž otázka, zda je ustanovení § 10 směřováno k případům, kdy právní nástupce vstupuje do všech práv a povinností (univerzální sukcese) anebo jde-li o nástupnictví k jednotlivým majetkovým hodnotám, resp. jednotlivým právům a povinnostem (singulární sukcese). Jednotliví autoři se na základě výkladu a s ohledem na skutečnost, že zTOPO byl inspirován rakouskou právní úpravou, shodně kloní k názoru, že obsah § 10 odst. 1 míří pouze na případy, kdy právní nástupce vstupuje do všech práv a povinností nebo jejich souboru, tedy případy tzv. univerzální sukcese.⁸⁸ Zahrnutí singulární sukcese pro účely přechodu trestní odpovědnosti by bylo jistě nežádoucí, neboť pak by se nástupcem trestně odpovědné právnické osoby, na kterého by trestní odpovědnost přešla, rozuměl kdokoliv, kdo nabyl věc, právo, nebo jinou majetkovou hodnotu. Tím by se v praxi obchodních vztahů přenášela trestní odpovědnost na většinu obchodních partnerů a toto pojetí by

⁸⁸ Srovnej např.: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 253 a násl.

tak zcela jednoznačně směřovalo mimo rámec smyslu §10 odst. 1 zTOPO a vedlo by ve svém důsledku k absurdním závěrům.⁸⁹

K samotnému přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby dochází na základě zákona, tedy ex lege a to v okamžiku vzniku právního nástupnictví, resp. účinnosti právního nástupnictví, což bude záviset na příslušném druhu právního nástupnictví u konkrétní právnické osoby. Jedná se o objektivní přechod, ke kterému dojde vždy a bez ohledu na vůli právnické osoby a také bez ohledu na to, zda bylo nebo nebylo zahájeno trestní stíhání. Případné tvrdosti tohoto ustanovení, které lze v budoucí praxi předpokládat, bude patrně možné korigovat uplatněním zásady subsidiarity trestní represe a zásady proporcionality ve smyslu § 12 odst. 2 TZ. Tak by např. trestní odpovědnost neměla být vyvozována vůči odštěpené právnické osobě, nebo právnické osobě, na níž byla převedena jen malá část podniku původní právnické osoby a to vše zejména v situacích, kdy by žádná z těchto částí neměla souvislost se spáchanou trestnou činností nebo v situacích, kdy by taková souvislosti byla pouze nepatrná.⁹⁰ Otázkou by však bylo prokázání této nepatrné míry nebo absence souvislosti s trestným činem, což ve složitých obchodních strukturách nemusí být vždy jednoznačné.

Jedním z problematických důsledků přechodu trestní odpovědnosti je vyvozování trestní odpovědnosti do budoucna, neboť jakýkoliv nástupce nese riziko toho, že se jeho právní předchůdce dopustil trestné činnosti vedoucí k trestní odpovědnosti, k níž může být posléze brán právě její právní nástupce. Zvláště se pak nabízejí problematické situace, kdy nástupce právnické osoby nebude mít o aktivitách svého právního předchůdce žádné povědomí a nebude např. obeznámen s tím, že prostředky, kterých v rámci nástupnictví nabyl a využívá, představují výnosy, nebo jiné druhy užitků z trestné činnosti. Později by totiž mohlo být vůči této nástupnické osobě zahájeno trestní stíhání na základě trestní odpovědnosti odvozené od jejího právního předchůdce. Byť tato otázka není v odborné literatuře příliš detailně rozebírána, je na místě se domnívat, že přechod trestní odpovědnosti v uvedeném významu obsahuje velký potenciál pro narušení právní jistoty takto dotčených právnických osob. Poukázat lze v této souvislosti na postřeh Jana Vidrny,

⁸⁹ ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 51.

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Ibid.*

který vyjadřuje obavu nad situací, kdy bude trestní odpovědnost založena jednáním zaměstnance právnické osoby (se splněním zákonných podmínek), kdy následně trestní odpovědnost přejde na právního nástupce, který nebude mít možnost se tomuto následku vyhnout, přičemž je těžko představitelné, co by po takovém právním nástupci vůbec šlo spravedlivě požadovat, aby se vyvinil.⁹¹

Bylo již uvedeno, že zavedení přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby souvisí s určitými právními úkony, které mohou směřovat ke změně právnické osoby a být motivovány snahou vyhnout se trestní odpovědnosti. Jak uvádí komentář, pojem *změna* je užíván důvodovou zprávou, ale samotným zákonem již užíván není, a proto je legislativně-technickým nedostatkem zTOPO, že z § 10 není možné jasně určit, se kterými právními úkony a právními skutečnostmi je přechod TOPO spojen.⁹² Vedle obecného pojmu univerzální sukcese je proto potřeba pro účely bližšího porozumění přechodu TOPO nahlédnout i do přeměnového práva.

Předně, k zániku právnické osoby může dojít buď *s* anebo *bez* právního nástupce. Zánik právnické osoby bez právního nástupce je nutně provázen likvidací této osoby. Naopak zánik s právním nástupcem znamená přeměnu právnické osoby (typicky pak obchodní korporace). Přeměnové právo je provázáno principem zachování kontinuity daného subjektu a principem již zmíněné univerzální sukcese, kdy nástupnický subjekt přebírá nejen majetek, ale i dluhy a pozici svého předchůdce v právních vztazích.⁹³ Z pohledu samotných přeměn rozlišujeme podle zákona č. 128/2008 Sb. o přeměnách obchodních společností a družstev tyto druhy: **FÚZE, ROZDĚLENÍ, PŘEVOD JMĚNÍ NA SPOLEČNÍKA, ZMĚNA PRÁVNÍ FORMY A PŘESHRAŇIČNÍ PŘEMÍSTĚNÍ SÍDLA**. Je potřeba upozornit na skutečnost, že přechod TOPO se samozřejmě nevztahuje pouze na obchodní korporace, ale i na ostatní právnické osoby, byť pro tyto není pojem „přeměna“ v žádném právním předpise legislativně vymezen.

Fúzí může dojít k zániku právnické osoby a přechodu jmění na právního nástupce buď sloučením, nebo splynutím. V případě splynutí dvou právnických osob

⁹¹ VIDRNA, Jan. Dědicové trestně odpovědné právnické osoby. *Epravo* [online]. 2013 [cit. 2013-09-05]. Dostupné z: www.epravo.cz/top/clanky/dedicove-trestne-odpovedne-pravnicke-osoby-92815.html.

⁹² FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 47.

⁹³ V rámci této pasáže o přeměnovém právu jsou použity některé autorovi poznámky ze seminářů Doc. JUDr. Tomáše Dvořáka, Ph.D. uskutečněných v předmětu OOS a přednášek v předmětu OP2 v LS 2012/2013 na FPR ZČU.

tyto zanikají a vzniká právnická osoba nová, na kterou může trestní odpovědnost ve smyslu § 10 přejít. U sloučení se dvě právnické osoby slučují buď do jedné, anebo do druhé, tedy trestní odpovědnost může přejít na nový subjekt, který je však ve skutečnosti jednou z právnických osob původních, která se pouze „zvětšila“ o druhou právnickou osobu.

V případě **rozdělení** může dojít k rozštěpení či odštěpení a to buď se vznikem nových společností, sloučením nebo kombinací obojího. Přeměna rozdělením může mít proto 6 variací, nicméně pro základní přehled v rámci přechodu TOPO stačí uvést, že u rozdělení rozštěpením rozdělovaná společnost zaniká a vznikají nové, kdy na všechny z nich může TOPO ve smyslu § 10 přejít. Rozdělení odštěpením znamená, že původní společnost nadále trvá a vzniká nová, která se odštěpila. V tomto případě může TOPO přejít také na nově odštěpenou společnost, ale zároveň bude stále trestně odpovědná i původní právnická osoba, která nezanikla. Pokud by došlo k rozdělení odštěpením se sloučením, znamenalo by to, že odštěpená právnická osoba by se dále sloučila s jinou (další) právnickou osobou a posléze i na takto vzniklý subjekt by podle dikce § 10 zTOPO pravděpodobně přešla trestní odpovědnost. V tomto ohledu je nezbytné upozornit na již zmíněné ustanovení § 10 odst. 2 zTOPO a z toho vyplývající obtížnost rozlišit míru, v jaké na právního nástupce přešly výnosy, užitky atd. ze spáchané trestné činnosti, nebo v jaké míře kterýkoliv z právních nástupců pokračuje v činnosti, v jejíž souvislosti byl trestný čin spáchán.

Převod jmění na společníka je z pohledu přechodu TOPO ve většině případů nepoužitelný. Jde totiž o přeměnu, která předpokládá zrušení obchodní společnosti bez likvidace a převzetím jejího jmění jedním společníkem. Typicky buď dominantním společníkem, nebo jedním společníkem pozůstalým, často se pak se tato přeměna nazývá tzv. *nepravý squeeze out*.⁹⁴ Právním nástupcem je v této situaci fyzická osoba, na kterou by šlo těžko aplikovat přechod TOPO, už jen z toho důvodu, že u fyzických osob vycházíme výhradně z individuální trestní odpovědnosti. Nicméně ani tak není TOPO zcela vyloučena a to v případě, kdy by

⁹⁴ KUHN, Petr a kol. *Zákon o přeměnách obchodních společností a družstev*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2010, str. 994.

došlo k přechodu jmění z této fyzické osoby dále na jinou právnickou osobu, pak by na tuto právnickou osobu pravděpodobně mohla přejít i trestní odpovědnost.⁹⁵

Jde-li o přeměny spočívající ve *změně právní formy a v přeshraničním přemístění sídla*, nejedná se o právní nástupnictví, a proto ani zde aplikace přechodu TOPO dle § 10 nepřichází v úvahu. Při změně právní formy se v průběhu celého procesu jedná o jednu společnost (právnickou osobu) a u přeshraničního přemístění sídla jde spíše o administrativní úkon, který nemá vliv na existenci dané právnické osoby ani její právní nástupnictví.

Zbývá dodat, že podle § 32 zTOPO se zahájením trestního stíhání zakládá překážka pro zrušení právnické osoby, její přeměnu nebo zánik a pokud byla právnická osoba založena na dobu určitou nebo k dosažení určitého účelu, přičemž v době od zahájení trestního stíhání již uplynula doba, na níž byla založena nebo došlo k naplnění jejího účelu, tak se na danou právnickou osobu hledí, jako by byla založena na dobu neurčitou (více v kapitole o vybraných prvcích řízení proti PO).

Tímto krátkým exkurzem bylo přiblíženo, které formy právního nástupnictví s sebou mohou nést přechod trestní odpovědnosti právnické osoby. Je potřeba mít na paměti, že právnických osob existuje celá řada a různé typy, u nichž se právní nástupnictví v závislosti na jejich povaze liší. Proto nelze pouštět ze zřetele častou proměnlivost právních vztahů, zejména v případech obchodněprávních vztahů, kde v rámci těchto subjektů často dochází k již zmíněné univerzální sukcesi.

Přechod TOPO na právního nástupce můžeme shrnout tak, že při splnění zákonných podmínek, dochází k přechodu automaticky a to na všechny právní nástupce. Rozlišení nakolik se právní nástupci podílely na výnosech, užitečných a jiných výhodách nebo, v jakém rozsahu kterýkoliv z nich pokračuje v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin, se promítne do následného druhu a výměry trestu. Korekce takto široce konstruovaného přechodu TOPO se bude dít na základě aplikace zásady subsidiarity trestní represe. Jistě nelze předpokládat, že ustanovení o přechodu TOPO na právního nástupce bude v aplikační praxi bez potíží, nicméně princip tohoto ustanovení je pro samotné pojetí a koncepci trestní odpovědnosti právnických osob nezbytný.

⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 53.

3.5. Účinná lítost a jiné druhy zániku trestní odpovědnosti právnických osob

Důvody pro zánik trestní odpovědnosti představují okolnosti, které nastaly až po spáchání trestného činu, zároveň však ještě předtím, než o něm bylo pravomocně rozhodnuto. Naplnění těchto zákonem stanovených okolností pak znamená, že stát ztrácí právo na potrestání pachatele, resp. zaniká oprávnění státu uložit pachateli trestného činu sankci a stejně tak zaniká povinnost pachatele přiměřenou sankci strpět. K těmto okolnostem se přihlíží z úřední povinnosti a ex lege vedou k zániku trestněprávního vztahu.⁹⁶ Obecně jsou rozeznávány dva základní důvody zániku trestní odpovědnosti – *účinná lítost a promlčení trestní odpovědnosti*. Oba instituty mají v trestním právu ve vztahu k pachatelům - fyzickým osobám svou tradiční pozici. Avšak po přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim doznal zejména institut účinné lítosti pro potřeby právnických osob jistých změn, které budou předmětem následujícího textu.

3.5.1. Účinná lítost podle zTOPO

Účinná lítost je zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob upravena v §11 a stanoví, že trestní odpovědnost právnické osoby zaniká, jestliže dobrovolně upustila od dalšího protiprávního jednání a odstranila nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, anebo škodlivému následku zamezila nebo škodlivý následek napravila, anebo učinila státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu o trestném činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo, mohlo být ještě zabráněno.

Význam účinné lítosti u právnických osob tak klade důraz na zabránění vzniku škodlivého následku nebo na jeho napravení, přičemž se upřednostňuje reparativní a restituční aktivita právnické osoby před samotnou trestní odpovědností.⁹⁷ Z dikce uvedeného ustanovení vyplývá, že účinná lítost v zTOPO je koncipována odlišně od ustanovení § 33 TZ, které upravuje účinnou lítost v případě osob fyzických. Předně, účinná lítost v zákoně o trestní odpovědnosti právnických

⁹⁶ Více např. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 336.

⁹⁷ NOVÁČKOVÁ, Soňa. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné právní úpravě. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 2, str. 30.

osob je vymezena v širším smyslu, neboť se vztahuje na všechny trestné činy, kterých se může právnická osoba podle § 7 zTOPO dopustit, s výjimkou trestných činů přijetí úplatku, podplácení, a nepřímého úplatkářství. Naopak § 33 TZ stanoví taxativní výčet trestných činů, u nichž přichází v úvahu účinná lítost fyzických osob. Ve smyslu § 1 odst. 2 zTOPO se na právnické osoby vztahuje rovněž tzv. zvláštní ustanovení o účinné lítosti podle § 242 a § 362 TZ, které se vztahuje na trestný čin neodvedení daně, neodvedení pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 242 TZ) a trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině (§ 361 TZ). Důvodem proč se na uvedené trestné činy neaplikuje účinná lítost dle § 11 zTOPO je, že takovým výkladem by byla právnická osoba vůči fyzické osobě znevýhodněna, neboť výše uvedené ustanovení TZ o zvláštních případech účinné lítosti stanoví pro pachatele (právnickou osobu) příznivější podmínky.⁹⁸ Jde-li o výjimky, na které se účinná lítost dle § 11 odst. 2 zTOPO nevztahuje, jedná se o případy tzv. „úplatkářských trestných činů“ – přijetí úplatku, podplácení a nepřímé úplatkářství, u nichž zákon zánik trestní odpovědnosti dle § 11 nepřipouští. Je tomu tak proto, že vyloučení „korupčních trestných činů“ vyplývalo z požadavků na mezinárodním poli, zejména z mezinárodních dokumentů jako např. Úmluva OECD o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích⁹⁹ nebo Trestněprávní úmluva o korupci¹⁰⁰, kde se problematika podplácení zahraničních veřejných činitelů stávala terčem opakované kritiky.

Shora uvedený obsah § 11 zTOPO obsahuje podmínky pro uplatnění účinné lítosti, které se skládají z *dobrovolného upuštění od dalšího protiprávního jednání a buď*

- odstranění nebezpečí či zamezení, případně napravení škodlivého následku
(písm. a)

nebo - oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu o trestném činu a to ještě v době, kdy nebezpečí mohlo být odstraněno, nebo mu mohlo být zabráněno (písm. b)

⁹⁸ ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 55.

⁹⁹ Úmluva OECD o boji proti podplácení [online]. *Ministerstvo zahraničních věcí*. Dostupné z: http://www.mzv.cz/public/c3/84/60/755902_664263_webMZV252000.pdf

¹⁰⁰ Trestněprávní úmluva o korupci. [online]. *Ministerstvo vnitra*. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/sb016-09m-pdf.aspx>

Podmínky uvedené pod písmeny a) a b) jsou alternativní, tedy pro naplnění účinné lítosti stačí splnit jednu z nich. Základní podmínkou je tak dobrovolné upuštění od dalšího protiprávního jednání, přičemž dobrovolnost se vyžaduje i k odstranění nebezpečí, resp. zamezení nebo napravení škodlivého následku. To, že právnická osoba jedná dobrovolně, znamená, že tak činí z vlastního rozhodnutí, s vědomím možnosti uskutečnit trestný čin, nikoliv pod vlivem vnějších okolností.¹⁰¹ Jak uvádí komentář takové rozhodnutí je *změnou postoje právnické osoby ke spáchanému trestnému činu, který svědčí o pozitivním obratu ve vztahu k případným škodlivým následkům*.¹⁰² Dobrovolnost takového konání zpravidla nebude vyloučena, pokud by byla obecně motivována hrozbou trestního stíhání, pakliže by však dobrovolnost byla výsledkem již zahájeného nebo bezprostředně hrozícího trestního stíhání, pak by se o dobrovolnosti téměř jistě hovořit nedalo.¹⁰³

Z hlediska aplikace tohoto institutu, lze předpokládat, že v praxi bude docházet k páchání trestných činů, na nichž se může zúčastnit více právnických a více fyzických osob. V těchto případech je nezbytné, aby podmínky účinné lítosti, tak jak je vyžaduje § 11 zTOPO a § 33 trestního zákoníku byly posuzovány zásadně samostatně. V obecné rovině platí, že splnění podmínek účinné lítosti jednou z těchto osob (ať už fyzickou nebo právnickou) neprospívá jiné právnické nebo fyzické osobě, která se podílela na spáchání daného trestného činu. Toto pojetí je logické, neboť pak by docházelo k přenášení důsledků účinné lítosti na subjekty, které zákonné podmínky účinné lítosti nesplnily a celá úprava by se tak stala zbytečnou.

Stejně tak je potřeba věnovat bližší pozornost situaci, kdy by mělo dojít k zániku trestní odpovědnosti skrze institut účinné lítosti u právnické osoby a osoby fyzické, která za právnickou osobu jednala ve smyslu § 8 odst. 1 a 2 zTOPO, resp. osoby, jejíž protiprávní jednání se právnické osobě přičítá. Hovoříme-li o aplikaci účinné lítosti při souběžné trestní odpovědnosti právnické a fyzické osoby, platí, že zanikne-li trestní odpovědnost právnické osoby účinnou lítostí, neznamená to nutně, že zaniká také trestní odpovědnost osoby fyzické, jejíž jednání bylo právnické osobě přičteno. Naopak zanikne-li účinnou lítostí trestní odpovědnost fyzické osoby uvedené v § 8 odst. 1, dá se předpokládat, že zanikne i trestní odpovědnost osoby

¹⁰¹ JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 98.

¹⁰² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 277.

¹⁰³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Ibid.*

právnícké. Tento vztah je možné vyvodit z porovnání ustanovení § 11 zTOPO a § 33 TZ, které jsou co podmínek účinné lítosti kvalitativně shodné. Přihlédneme-li totiž k tomu, že právnícké osobě je možné přičítat pouze jednání osob uvedených v § 8 odst. 1, tak splnění podmínek kteroukoliv z těchto osob (která jednala protiprávně a jejíž jednání se přičítá) se vztahuje i na právníckou osobu. Pokud by ale osobou, která splnila podmínky § 11 zTOPO byla fyzická osoba (dle § 8 odst. 1) avšak odlišná od fyzické osoby, jejíž protiprávní jednání se právnícké osobě přičetlo, tak by trestní odpovědnost účinnou lítostí zanikla u právnícké osoby, nikoliv pak ale u fyzické osoby, která jednala protiprávně.

Jde-li o splnění podmínek účinné lítosti právníckou osobou, má i komentářová literatura za to, že tyto budou splněny, dojde-li k jejich splnění právníckou osobou jako subjektem, bez ohledu na to, která konkrétní osoba dle § 8 odst. 1 takto jednala.¹⁰⁴ Zároveň se na stejném místě dodává, že by bylo „*nepřiměřeně tvrdé požadovat, aby odstranila nebezpečí nebo zamezila či napravila škodlivý následek tatáž osoba, jejíž protiprávní jednání se právnícké osobě přičítá a zakládá její trestní odpovědnost.*“¹⁰⁵

Uvedené závěry je možno zrekapitulovat tak, že odlišnosti ve výše rozebraném naplňování podmínek účinné lítosti a z toho plynoucí rozdíly při dopadu účinné lítosti záleží na tom, zda jednala ve smyslu § 11 zTOPO osoba, která byla sama osobou jednající protiprávně, nebo osoba, která sama protiprávně nejednala (přitom obě tyto osoby spadají pod rámeček § 8 odst. 1). V prvním případě by účinnou lítostí zanikla trestní odpovědnost právnícké osoby i jednající osoby fyzické, ve druhém případě by zanikla trestní odpovědnost osoby právnícké, nikoliv pak už osoby fyzické, která spáchala trestný čin. Zároveň je zřejmé, že v případě splnění podmínek účinné lítosti jinou osobou, nespadající pod rámeček § 8 odst. 1, by se účinky účinné lítosti na právníckou osobu nevztahovaly. Je ovšem nutné dodat, že pokud by tato osoba byla zároveň osobou, která spáchala trestný čin, tak by se trestní odpovědnost právnícké osobě ani nepřičetla.

¹⁰⁴ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnícké osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 56.

¹⁰⁵ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Ibid.*

3.5.2. Promlčení trestní odpovědnosti právnických osob

Promlčení trestní odpovědnosti, resp. trestního stíhání spočívá v zániku trestnosti činu uplynutím doby, kterou stanoví zákon. Promlčení trestní odpovědnosti právnických osob se tak svou podstatou neliší od promlčení u osob fyzických, kdy ke zmíněným účinkům (stát ztrácí právo trestně stíhat odpovědný subjekt) dochází uplynutím stanovené doby od spáchání trestného činu právnickou osobou. Jde veskrze o hmotněprávní institut, neboť plynutím času klesá, až se postupně vytrácí zájem na stíhání a následném potrestání trestně odpovědného pachatele.¹⁰⁶ K zániku trestnosti dochází objektivně a promlčecí doba začne běžet automaticky od ukončení trestné činnosti.¹⁰⁷ Při bližším pohledu na počátek běhu promlčecí doby bude nutné rozlišovat tzv. dobu ukončení jednání, která se může v závislosti na konkrétních trestných činech lišit (rozhodným okamžikem může být např. nastoupení účinku). Samotná promlčecí doba pak počíná běžet dnem následujícím od této rozhodné události.¹⁰⁸ K promlčení trestní odpovědnosti se přihlíží z úřední povinnosti.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob stanoví, že na promlčení trestní odpovědnosti právnických osob platí obdobně § 34 trestního zákoníku. Což znamená, že u právnických osob, stejně jako u osob fyzických, trestnost zaniká uplynutím promlčecí doby, která se liší v závislosti na závažnosti trestného činu, která je vyjádřena druhem a výší trestu za daný trestný čin. Ve smyslu § 34 TZ pak promlčecí doba může činit 3, 5, 10, 15 nebo 20 let. Promlčecí doba je tak odvozována od druhů a výměry trestů, které se používají v případě trestní odpovědnosti fyzických osob. Obdobně se také použijí ustanovení trestního zákoníku ohledně stavení a přerušování promlčecí doby.

Je důležité upozornit na skutečnost, že promlčení trestného činu fyzické osoby neznamená nutně promlčení trestného činu právnické osoby, ta se totiž posuzuje zcela nezávisle. Promlčení TOPO se vztahuje na všechny trestné činy, které jsou taxativně vymezeny v § 7 zTOPO (tedy trestné činy, které může právnická osoba spáchat), s výjimkou toho, že promlčení se nevztahuje na trestný čin

¹⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 287.

¹⁰⁷ JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 101.

¹⁰⁸ JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Ibid.*

teroristického útoku za podmínek stanovených v § 13 zTOPO, tzn., že byl spáchán za okolností, které zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti.

3.5.3. Jiné důvody zániku trestní odpovědnosti

Pro doplnění celkového rámce důvodů zániků trestní odpovědnosti u právnických osob zrekapitulujme, že u právnických osob přichází v úvahu účinná lítost dle § 11 zTOPO, dále uvedené případy tzv. zvláštní účinné lítosti podle ustanovení § 242 a § 362 trestního zákoníku, promlčení trestní odpovědnosti dle § 12 zTOPO, ale také zánik trestní odpovědnosti na základě milosti prezidenta republiky. Rovněž lze o zániku TOPO hovořit v souvislosti se zánikem trestnosti přípravy a pokusu trestného činu, či se zánikem trestnosti účastenství. Všechny tyto důvody se obdobně jako u fyzických osob uplatní i v případě osob právnických. Za zcela specifický způsob zániku trestní odpovědnosti lze považovat i zánik právnické osoby, který představuje protějšek smrti osoby fyzické. Nutno dodat, že smrtí fyzické osoby trestní odpovědnost zaniká zcela, kdežto v případě osoby právnické pouze pokud je právnická osoba zrušena bez právního nástupce (tzn. s likvidací). Pakliže má právního nástupce, tak trestní odpovědnost nezaniká, nýbrž přechází, jak již bylo uvedeno v předešlé kapitole, ve smyslu § 10 zTOPO na jejího právního nástupce.

3.6. Trestní sankce ukládané právnickým osobám

3.6.1. Obecně k trestním sankcím ukládaných právnickým osobám

V souvislosti se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob je otázka trestních sankcí jednou ze zásadních otázek, která bezesporu ovlivňuje celkový charakter zákona, jeho smysl a vůbec celkové uplatnění trestní odpovědnosti právnických osob. Vzhledem k již několikrát zmíněným odlišnostem právnických osob, je volba vhodných a citelných trestních sankcí důležitá pro zabezpečení ochrany základních hodnot společnosti a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob. Trestní sankce jakožto negativní právní následek spáchaného trestného činu podstatně ovlivňují chování právnické osoby, z povahy věci ji pak tyto sankce zasahují zejména v jejím ekonomickém základu a také výrazně zasahují do vnímání dané osoby dalšími subjekty v rámci tržního prostředí. Právě v oblasti konkurenčního prostředí tržního hospodářství mají tyto důsledky *významný kriminoinhibitivní (zpomalení ekonomického růstu v důsledku trestního postihu) a preventivní účinek*.¹⁰⁹

Trestními sankcemi¹¹⁰ rozumíme tresty a ochranné opatření, které je možné trestně odpovědné právnické osobě uložit. Jde-li o tresty, tak zTOPO stanoví z důvodu odlišného charakteru právnických některé tresty zcela nové. Ochranné opatření, které lze právnické osobě uložit je pak jediné a to zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob soustředí úpravu trestních sankcí a jejich ukládání právnických osobám do ustanovení § 14 až § 26 zTOPO, jejich výkon je upraven v § 38 až § 41 zTOPO. Nejde ovšem o úpravu celistvou, naopak, je potřeba aplikovat ustanovení § 1 odst. 2 zTOPO a subsidiárně používat příslušná ustanovení trestního zákoníku či trestního řádu, není-li taková aplikace z povahy věci vyloučena. Tresty a ochranné opatření tedy dohromady tvoří

¹⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 61.

¹¹⁰ Někteří zahraniční autoři věnují pozornost užívání pojmů sankce a trest v souvislosti s právnickými osobami (resp. korporacemi). Zatímco v případě fyzických osob je výhradně používán pojem *punishment* (trest), tak v případě korporací jako subjektů trestní odpovědnosti se užívá pojmu *sanction* (sankce), byť jde o pojmy v zásadě zaměnitelné. Více k tomu: WELLS, Celia. *Corporations and criminal responsibility*. Oxford: Oxford University press, 2001, str. 31 a násl.

system trestních sankcí. Vidíme tak, že i u právnických osob je v tomto směru zachována dvoukolejnost (někdy označováno jako dualismus) trestních sankcí, tak jak je tomu v trestním zákoníku v případě osob fyzických. Na základě této dvoukolejnosti je trestně odpovědné právnické osobě možné uložit buď trest, nebo ochranné opatření, případně lze uložit trest i ochranné opatření zároveň. Právnické osobě je tak možné uložit tresty a ochranné opatření samostatně, nebo i vedle sebe.

Uložení trestní sankce právnické osobě by mělo sledovat ten cíl, aby byla právnická osoba dostatečně postihnuta a aby na ni uložená trestní sankce působila do budoucna. To znamená, že trest a ochranné opatření v sobě zahrnuje prvek individuální represe, ale nezbytně také prvek generální prevence.

Pro účely této práce bude v následujících subkapitolách nejprve pojednáno o zásadách ukládání trestních sankcí právnickým osobám a posléze bude pozornost přesunuta k samotným trestům. Přiblíženy budou zejména tresty, které zTOPO zavádí jako nové, závěrem pak bude zmíněno i ochranné opatření ve vztahu k PO.

3.6.2. Zásady pro ukládání trestních sankcí právnickým osobám

Při ukládání trestů a ochranného opatření se dle § 1 odst. 2 zTOPO obecně uplatní i hlediska pro ukládání trestů fyzickým osobám, které stanoví trestní zákoník v ustanovení § 37 a § 38. Předně jde o zásadu zákonnosti, tedy ukládání trestních sankcí výlučně na základě zákona. Dále o zásadu adekvátnosti trestu, kdy trest musí být přiměřený spáchanému trestnému činu a osobě pachatele, jinými slovy jde o zásadu ukládat sankce s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu a poměrům pachatele. Přičemž platí, že tam, kde postačí uložení sankce mírnější, se uloží tato a nikoliv sankce citelnější. Dané pojetí úzce vychází ze zásady subsidiarity trestní represe, která by se měla při ukládání trestních sankcí uplatnit nejen ve smyslu ultima ratio, ale i ve významu ekonomie trestního práva v podobě minimální trestní represe s maximálním ochranným efektem.¹¹¹ Při ukládání sankcí se dále přihlédně k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem (byť tuto zásadu zTOPO obsahově modifikuje). Samotný zákon o trestní odpovědnosti pak v § 14

¹¹¹ KALVODOVÁ, Věra. Principy sankcionování právnických osob. In: FRYŠTÁK, Marek. *Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva: Sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané katedrou trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova universita. [online]. 2011 [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/nove_jevy/nove_jevy_2011.pdf

odst. 1 stanoví, že při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédné soud k povaze a závažnosti trestného činu, k poměrům právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti a jejích majetkových poměrů; přitom přihlédné též k tomu, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Dále soud přihlédné k působení právnické osoby po činu, zejména k její případné účinné snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu. Přihlédné také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí činnost právnické osoby. Stejně tak soud přihlédné i k důsledkům, které může mít jejich uložení na třetí osoby, zejména přihlédné k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem a věřitelů právnické osoby, jejichž pohledávky vůči trestně odpovědné právnické osobě vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby (odst. 2).

Abstrakcí výše uvedených ustanovení docházíme ke shrnutí, že při ukládání trestu právnické osobě je nutno zohlednit: *povahu a závažnosti trestného činu; poměry dané právnické osoby; její dosavadní činnost; skutečnost, zda je činnost právnické osoby vykonávána ve veřejném zájmu (se strategickým významem); jednání právnické osoby po činu; účinky a důsledky trestu na činnost právnické osoby a důsledky trestu na třetí osoby.*

Jde-li o *povahu a závažnost trestného činu* spáchaného právnickou osobou, vycházíme ze stejných hledisek jako u osob fyzických, tzn. z hledisek dle § 39 odst. 2 TZ (které lze dle povahy PO použít), kdy tyto představují význam chráněného zájmu, který byl daným činem dotčen; způsob provedení činu a jeho následky; okolnosti, za kterých byl spáchán; osoba pachatele, míra zavinění a pohnutka, záměr či cíl. Uvedený výčet hledisek je demonstrativní, proto bude v případě pachatelů - právnických osob přicházet v úvahu i zohlednění hledisek jiných, než výše uvedených. Uvedená míra zavinění se odvozuje od fyzické osoby, jejíž jednání se právnické osobě podle ustanovení § 8 zTOPO přičítá a zakládá tak její trestní odpovědnost.

Poměry právnické osoby, včetně dosavadní činnosti a její majetkové poměry představují poměrně široká hlediska, která je soud rovněž povinen při ukládání trestu zohlednit. V případě poměrů právnické osoby se jedná hlavně o poměry majetkové, které zákon v dikci § 14 odst. 1 zvláště zdůrazňuje. Je tomu tak proto, že většina trestů, které lze právnické osobě uložit směřuje na její majetkový základ, tedy na

oblast, ve které je možné právnické osobě uložit dostatečně citelný trest (jak bylo uvedeno shora). Majetkové poměry právnické osoby jsou proto z hlediska uložení trestu relevantní v době rozhodování o trestu a nikoliv jen v době, kdy byl trestný čin spáchán.¹¹² Vedle majetkových poměrů bude nejčastěji u právnických osob zohledňován předmět její činnosti; účel, pro který byla založena; postavení mezi ostatními subjekty na trhu či množství obchodních partnerů. Může jít i o další skutečnosti jako např. počet zaměstnanců; zda je daná osoba ovládána nebo řízena nebo zda sama vykonává řídicí činnost nad jinými osobami.¹¹³ Z pohledu dosavadní činnosti lze očekávat zohledňování toho, jak daná osoba doposud vystupovala v právních vztazích v rámci své činnosti; jak doposud dodržovala své povinnosti, právní předpisy atd. Jde o období tzv. řádného života pachatele – fyzické osoby.¹¹⁴

Poměrně specifickým kritériem, které zákon stanoví je *výkon činnosti ve veřejném zájmu*, kterou zTOPO specifikuje jako činnost se strategickým nebo obtížně nahraditelným významem pro národní hospodářství, ochranu nebo bezpečnost. Při nahlédnutí do důvodové zprávy, není tato oblast blíže specifikována, tudíž nenalzáme vodítko pro interpretaci takto vymezeného pojmu. Nicméně lze předpokládat, že do rámce těchto činností budou spadat oblasti poskytování služeb v oblasti energetiky, surovin, potravin nebo poskytování sociálních, zdravotních služeb. Jak uvádí J. Jelínek: „*pojmem činnosti ve veřejném zájmu – je krajně neurčitý a použití takového sousloví odporuje zásadě nullum crimen sine lege certa.*“¹¹⁵ Tentýž autor současně vyjadřuje pochybnost, zda zvolená formulace není v rozporu s principem rovnosti před zákonem, v tom smyslu, že by soud přihlížel k významu těch hospodářsky významnějších a tím tyto subjekty zvýhodňoval, byť by se dopustily stejného protiprávního jednání jako jiné méně významné právnické osoby.¹¹⁶ Podstatou uvedeného hlediska je, že soud zvolí mírnější druh trestu, nebo

¹¹² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 316.

¹¹³ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 65.

¹¹⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 317.

¹¹⁵ JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 115.

¹¹⁶ JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Ibid.*

nižší výměru oproti jiným právnickým osobám, proto, aby nebyla dotčena činnost vykonávaná ve veřejném zájmu.¹¹⁷

V souvislosti s činností ve veřejném zájmu je možné zmínit případný vliv nové úpravy podle nového občanského zákoníku, který zavádí status „*tzv. veřejné prospěšnosti*“. NOZ upravuje v ustanovení § 146 – § 152 podmínky získání tohoto statutu, který je za určitých podmínek udělován osobám soudem na základě posouzení jejich činnosti a poslání, přičemž znaky takové veřejné prospěšnosti jsou zpravidla charakterizovány výčtem určitých činností, mezi které spadají: sociální služby; ochrana zdraví a poskytování zdravotnických služeb; ochrana životního prostředí a kulturních statků, činnosti v rámci rozvojové spolupráce atp. Je zřejmé, že výčet činností, které jsou podmínkou pro udělení statutu veřejné prospěšnosti, se v řadě oblastí může překrývat s požadavkem výkonu činnosti ve veřejném zájmu ve smyslu § 14 odst. 1 zTOPO. Je tak otázkou, zda soud v uvedeném smyslu přihlédne ke skutečnosti, že právnická osoba je nositelem statutu veřejné prospěšnosti nebo není, resp. zda praxe ukáže, že statut veřejné prospěšnosti spadá do rozsahu tohoto pojmu či nikoliv. I kdyby tomu tak nebylo, je možné se domnívat, že statut veřejné prospěšnosti bude mít vliv na posouzení právnické osoby a to buď v obecném smyslu přihlídnutí k dosavadní činnosti, nebo jako polehčující okolnost ve smyslu § 41 TZ. (pozn. zohledňování přitěžujících a polehčujících okolností při stanovení druhu trestu a jeho výměry má samozřejmě místo i u trestání právnických osob, kde se zohlední ty okolnosti, které lze dle povahy použít, viz. § 1 odst. 2.)

Působení právnické osoby po činu zahrnuje dle zTOPO zejména její případnou účinnou snahu nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu. Toto ustanovení reflektuje skutečnost, že jednání právnické osoby po činu může svědčit o *jejím pozitivním obratu ve vztahu k zákonem chráněným zájmům a hodnotám*,¹¹⁸ nebo naopak, že takový přístup je právnické osobě lhostejný.

Přihlídnutí k účinkům a důsledkům trestu, které lze očekávat pro budoucí činnosti právnické osoby je rovněž kritériem, které zákon pro trestání právnických osob stanoví. Soud musí v tomto ohledu uvážit, jak bude zvolený trest na danou právnickou osobu působit nejen z hlediska výběru druhu trestu, ale i z hlediska jeho

¹¹⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 318 - 319.

¹¹⁸ ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 68.

délky jeho trvání. Takové účinky a důsledky mohou být jistě široké od projevení se v rámci pozice na určitém trhu, ve vztahu k obchodním partnerům, přes důsledky působící změny uvnitř dané právnické osoby atp.

V odst. 2 pak zTOPO stanoví další povinnost soudu, a to *přihlédnout k důsledkům, které může mít jejich uložení na třetí osoby*, zejména přihlédne k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem a věřitelů právnické osoby (jejichž pohledávky vznikly v dobré víře a nesouvisejí s trestným činem právnické osoby). Jde o ustanovení respektující skutečnost, že trest uvalený na právnickou osobu může negativně ovlivnit (zejména v majetkové rovině) i jiné osoby, které se spáchaným trestným činem, za který je trest uložen, nemají žádnou spojitost. Ustanovení § 14 odst. 3 bude ještě blíže přiblíženo v následujících kapitolách.

Závěrem tohoto výčtu hledisek, která musí soud zohledňovat, je potřeba uvést ještě jedno hledisko speciální, které se uplatní při *přechodu trestní odpovědnosti na právní nástupce právnické osoby*. Jak již bylo uvedeno v kapitole o přechodu trestní odpovědnosti, přechází-li podle ustanovení § 10 odst. 1 zTOPO trestní odpovědnost na více právních nástupců, soud přihlédne při rozhodování o druhu a výměře trestu i k tomu, v jakém rozsahu na každého z nich přešly výnosy, užítky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, případně i k tomu, v jakém rozsahu kterýkoliv z nich pokračuje v činnosti, v souvislosti s ním byl trestný čin spáchán.

3.6.3. Obecně k trestům ukládaných právnickým osobám

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob vymezuje v § 15 několik druhů trestních sankcí, které lze trestně odpovědné právnické osobě uložit. Trestní sankce (tresty a ochranné opatření), jež toto ustanovení obsahuje, byly zákonodárcem vybrány tak, aby co nejlépe odpovídaly povaze právnické osoby. Zároveň jsou zaměřeny převážně na ty stránky její činnosti, které mohou být z hlediska trestu nejučinněji postiženy, jakož i na potřebu prevence.¹¹⁹ Skutečnost, že § 15 obsahuje taxativní výčet trestních sankcí je předpokladem naplnění zásady *nulla poena sine lege*.¹²⁰ Tedy, že jiné než tyto trestní sankce není možné právnické osobě uložit.

¹¹⁹ JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 115.

¹²⁰ JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Ibid.*

Výše uvedené ustanovení obsahuje 8 druhů trestů a 1 ochranné opatření, přičemž z těchto osmi druhů trestů jsou čtyři nové, zvláštní, které lze uložit pouze právnické osobě (*zrušení právnické osoby; zákaz plnění veřejných zakázek, zákaz účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži; zákaz přijímání dotací a subvencí a uveřejnění rozsudku*) a čtyři, které představují tresty, se kterými trestní právo tradičně počítá i v případě fyzických osob (*propadnutí majetku; peněžitý trest; propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty a zákaz činnosti*). Vidíme, že většina druhů trestů je koncipována jako tresty majetkové nebo zákazové. Zrušení právnické osoby a uveřejnění rozsudku jsou pak tresty svou povahou zcela specifické. V následujícím textu budou přiblíženy hlavně výše uvedené zvláštní druhy trestů, u zbylých pak bude shrnuto, jak se jejich obsah přizpůsobuje v případě uložení právnické osobě.

3.6.4. Tresty ukládané výhradně právnickým osobám

Zrušení právnické osoby je nejpřísnějším trestem, který může být právnické osobě uložen. Je to trest likvidační, ke kterému by se mělo přistoupit pouze jako ke krajnímu řešení. Proto je i jeho využití limitováno naplněním konkrétních podmínek, mezi které zTOPO v § 16 odst. 1 zařazuje: *skutečnost, že činnost právnické osoby spočívala zcela nebo převážně v páchání trestných činů*. Tím se má na mysli zejména začlenění do organizovaného zločinu, kdy taková právnická osoba tvořila jeden z článků organizace, nebo kdy byla založena s úmyslem páchat trestnou činnost.¹²¹ Z dikce uvedeného ustanovení dále plyne, že aby mohl být trest zrušení právnické osobě uložen, musí mít *sídlo na území ČR a uložení tohoto trestu nesmí vylučovat povaha právnické osoby*. Podmínka sídla způsobuje to, že trest zrušení právnické osoby není možné uložit zahraniční právnické osobě, a to ani tehdy, pokud má na území ČR podnik, organizační složku, majetek anebo zde vykonává svou činnost.¹²² Nicméně je potřeba mít na paměti, že takové právnické osoby jsou stále subjektem TOPO a je možné jim uložit trest jiný. Povahou právnické osoby, která by mohla vyloučit uložení tohoto trestu je myšleno to, že trest zrušení by nebylo možné uložit

¹²¹ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, str. 142 – 143.

¹²² FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Ibid.*

právnícké zřízení zákonem (takové lze zrušit opět jen zákonem), územnímu samosprávnému celku nebo některým státním příspěvkovým organizacím.

Odst. 2 a 3 § 16 zTOPO pak upravují postup v situacích, kdy je tento trest uložen *bance* či jiné finanční instituci (ve smyslu odst. 3 půjde např. o pojišťovny, zajišťovny, penzijní fondy, investiční společnosti atd.), nebo *komoditní burze*. V takových případech se vyžaduje vyjádření České národní banky (u bank) anebo příslušného orgánu státní správy (jde-li o komoditní burzu). K těmto vyjádřením je pak soud povinen přihlédnout, a pokud by se od daného stanoviska odchýlil, bylo by nutné zvolený postoj náležitě odůvodnit a doložit jeho podloženost odborným stanoviskem.¹²³

Právní mocí rozsudku, ve kterém byl uložen trest zrušení právnické osoby, vstupuje tato osoba do likvidace. Trest zrušení právnické osoby je tak nedílně spojen s důsledkem likvidace takto potrestaného subjektu (§16 odst. 4). Jde-li o samotnou likvidaci, zTOPO se k této otázce více nevyjadřuje, a proto se použijí příslušná ustanovení o likvidaci podle druhu příslušné právnické osoby, o kterou v daném případě jde. Výkon trestu zrušení právnické osoby upravuje § 38 zTOPO, podle kterého předseda senátu, poté, co nabude rozsudek právní moci, nařídí jeho výkon a jmenuje likvidátora.

Jak bylo uvedeno, jedná se o výjimečný trest. Mezeru v zákonné úpravě je pak možno spatřovat v tom, že zákonodárce nijak neupravil podmínky uložení takového trestu v návaznosti na ustanovení TZ, dokonce ani nepodmiňuje uložení tohoto trestu typovou závažností.¹²⁴

Trest zákazu plnění veřejných zakázek účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži (§ 21 zTOPO), může být právnické osobě uložen, pokud se *dopustí trestného činu v souvislosti s uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek nebo s jejich plněním, s účastí v zadávacím řízení o veřejných zakázkách, koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži*. Výše uvedené ustanovení odst. 1 stanoví podmínky, resp. okruhy činností, v jejichž rámci musí právnická osoba spáchat trestný čin, aby ji mohl být tento trest uložen. Jedná se o trest zákazový, který může být právnické

¹²³ ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 73.

¹²⁴ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, str. 142 – 143.

osobě uložen v rozmezí od 1 roku do 20 let. Dle komentáře je pak tento zákaz speciálním typem zákazu činnosti,¹²⁵ neboť se tímto trestem omezují určité aktivity, jichž by se jinak mohla právnická osoba zúčastnit a dosáhnout majetkového a dalšího prospěchu.

Ve výroku rozsudku pak bude nutné, aby soud vymezil nejen délku uloženého zákazu, ale také oblasti, resp. činnosti, na které se zákaz v rámci veřejných zakázek, koncesních smluv nebo veřejné soutěže vztahuje, což znamená nutnost učít rozsah ukládaného zákazu. Pojmy veřejná zakázka, koncesní řízení a veřejná soutěž jsou ponechány úpravám příslušných právních předpisů (zejména zákony č. 137/2006 Sb. a 139/2006 Sb.). Tento trest bude přicházet v úvahu zejména za spáchání trestných činů, jako jsou: pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 TZ) nebo sjednání výhody při plnění veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 TZ) atd. Nedodržování režimu tohoto trestu právnickou osobou může naplňovat trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí. Uložený trest se zaznamenává do evidence Rejstříku trestů, přičemž tyto údaje o právnických osobách jsou veřejně přístupné, což je důležité i z hlediska následné kontroly.¹²⁶

Dalším trestem, který se vztahuje výlučně na právnické osoby je dle § 22 zTOPO zákaz přijímání dotací a subvencí. Tento trest může být uložen, pokud se právnická osoba *dopustila trestného činu v souvislosti s* podáváním nebo vyřizováním žádosti o dotaci, subvenci, návratnou finanční výpomoc nebo příspěvek, s jejich poskytováním nebo využíváním, anebo s poskytováním nebo využíváním jakékoliv jiné veřejné podpory. Opět se jedná o trest zákazového charakteru, který lze uložit v rozmezí od 1 roku do 20 let. Podstatou uvedeného trestu je to, že právnická osoba nemůže přijímat žádné dotace, subvence nebo jiné veřejné podpory a ani se nemůže o žádné z těchto prostředků po stanovenou dobu ucházet. Je potřeba upozornit, že zTOPO vyžaduje, aby se jednalo o zdroje (dotace, subvence a jiné finanční podpory) z veřejných zdrojů, na soukromé se již působnost zTOPO samozřejmě nevztahuje. Obdobně jako u trestu zákazu plnění veřejných zakázek je nezbytné, aby soud vymezil nejen délku zákazu, ale rovněž i rozsah tohoto zákazu ve

¹²⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 421.

¹²⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 421.

smyslu určení, na které z uvedených činností se zákaz vztahuje. Jde-li o následky nedodržování režimu trestu a evidenci v Rejstřících trestů, platí to stejné, co bylo výše uvedeno.

Čtvrtým a posledním trestem, který zTOPO zavádí jako novinku je trest uveřejnění rozsudku, který ve smyslu § 23 zTOPO může soud uložit, pokud je třeba veřejnost seznámit s odsuzujícím rozsudkem, zejména vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu, anebo vyžaduje-li to zájem na ochraně bezpečnosti lidí nebo majetku, popřípadě společnosti. Podstata trestu spočívá v tom, že právnická osoba nechá na své náklady uveřejnit pravomocný odsuzující rozsudek nebo jeho vymezené části v soudem určeném druhu veřejného sdělovacího prostředku spolu s uvedením údajů obchodní firmy nebo názvu právnické osoby a jejího sídla. Nesplní-li právnická osoba danou povinnost, lze ji uložit pořádkovou pokutu až do výše 500.000,- a to i opakovaně.¹²⁷

Trest uveřejnění je možné uložit jako samostatný nebo současně vedle kteréhokoliv jiného trestu.

Z uvedeného je zřejmé, že soud bude muset určit druh sdělovacího prostředku, rozsah, v jakém se rozsudek uveřejní a lhůtu, během níž k takovému uveřejnění dojde. Trest uveřejnění rozsudku bývá, vzhledem ke své povaze, označován jako trest difamačního typu. Zákonodárce zavedením tohoto trestu předpokládal, že speciálně uveřejněný rozsudek může účinným způsobem přispět k boji proti určitému druhu trestné činnosti, jako jsou trestné činy proti životnímu prostředí, daňové a další hospodářské trestné činy.¹²⁸

3.6.5. Zbývající tresty dle § 15 ZTOPO

Jak bylo uvedeno, ustanovení § 15 a násl. zTOPO obsahuje vedle trestů, jež jsou určeny výlučně právnickým osobám také tresty, které trestněprávní nauka již zná, a které je možno uložit podle TZ také fyzickým osobám. V případě právnických osob dochází v určitých ohledech k jejich částečné modifikaci. To, jak jsou tyto

¹²⁷ FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Ostrava: Key Publishing, 2012, str. 156.

¹²⁸ VOLEVECKÝ, Petr. Trestní odpovědnost právnických osob podle navrhovaného zákona. *Trestní právo*. 2011, č. 12, str. 12.

tresty přizpůsobeny pro ukládání právnickým osobám, bude shrnuto v následujícím výkladu.

Trest propadnutí majetku je po trestu zrušení právnické osoby považován za druhou nepřísnější sankci, kterou je možno trestně odpovědné právnické osobě uložit. Z povahy věci jde o trest, který výrazně ovlivňuje majetkové poměry dané právnické osoby. V této souvislosti je vhodné poznamenat, že předmětný trest, obdobně jako u fyzických osob, představuje jednu z výjimek ústavně chráněného práva na nedotknutelnost majetku. Výjimečnost ukládání tohoto trestu lze vyjádřit např. slovy J.Vidrny: „z dosavadní trestní praxe je známo, že se jedná o trest velmi výjimečný a nebyly jím postiženy ani některé skutečně velmi výrazné postavy naší vnitrostátní kriminální scény.“¹²⁹ Podle § 17 odst. 1 soud může uložit tento trest, pokud odsuzuje právnickou osobu za zvlášť závažný zločin, kterým pro sebe nebo jiného získala nebo se snažila získat majetkový prospěch.

Podle ustanovení odst. 2 může soud tento trest, bez podmínek v odst. 1, uložit jen v případě, že trestní zákoník uložení tohoto trestu dovoluje. Jsou-li tak podmínky odst. 1 naplněny, není vyžadováno, aby byl trest propadnutí majetku výslovně uveden v sankci za příslušný zvlášť závažný zločin dle TZ.

Z pohledu rozsahu probíraného trestu je na soudu, zda určí, že propadne celý, nebo jen část majetku právnické osoby. Takto propadlý majetek přechází na stát a to dnem právní moci odsuzujícího rozsudku.

Nejčastěji ukládaný druh trestu právnickým osobám bude *peněžitý trest*. Hodí se poukázat na skutečnost, že v řadě evropských zemí se zavedenou trestní odpovědností právnických osob je peněžitý trest jedinou možnou trestní sankcí, kterou lze právnické osobě uložit (Rakousko, Švýcarsko, Nizozemsko).¹³⁰

ZTOPO umožňuje dle § 18 uložení tohoto trestu jak za trestné činy úmyslné, tak také za trestné činy nedbalostní. Lze proto hovořit o tzv. *univerzálním druhu trestu* pro právnické osoby.¹³¹ Peněžitý trest má z logiky věci výhradně povahu

¹²⁹ VIDRNA, Jan. K aplikaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rádce*. 2012, č. 6, s. 7-10.

¹³⁰ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, str. 135.

¹³¹ ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 83.

peněžitého plnění, které je právnická osobě povinna uhradit státu v určené částce. Tato částka je určena dle tzv. denních sazeb, kdy podle odst. 2 je denní sazba nejméně 1.000 Kč a nejvíce 2.000.000 Kč. ZTOPO však nestanoví minimální a maximální počet denních sazeb, a proto je nutné subsidiárně vyjít z ustanovení § 68 odst. 1 TZ, podle něhož, činí peněžítý trest nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb. Z uvedeného vyplývá, že celkový rámeček peněžitého trestu, který lze právnické osobě uložit se pohybuje mezi 20.000 Kč a 1.460.000.000 Kč. Počet denních sazeb se stanoví s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu, výše denní sazby se pak určí s přihlédnutím k majetkovým poměrům právnické osoby. Právě z hlediska majetkových poměrů bude při ukládání peněžitého trestu nutné aplikovat § 68 odst. 6 TZ, podle kterého se peněžítý trest neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný.¹³²

Uložení peněžitého trestu je limitováno také tím, že jeho uložení nesmí být na újmu práv poškozeného. Proto bude nezbytné zohlednit nejen již uvedené majetkové poměry, ale také počet poškozených trestných činů a samozřejmě také výši jejich nároků.

Pro uložení *trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty*, stanoví zTOPO v § 19, že se použije ustanovení Trestního zákoníku. Tento trest se tedy použije za totožných podmínek jako u fyzických osob. Smyslem daného trestu je odčerpat nástroje a výnosy související s trestnou činností, jinými slovy jde o propadnutí (odebrání) věci, které bylo použito ke spáchání trestného činu, která byla k takovému činu určena, která byla trestným činem získána, nebo kterou právnická osoba nabyla za věc získanou trestným činem. Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty nelze uložit vedle zabránění téže věci nebo jiné majetkové hodnoty jako ochranného opatření. Na základě uplatnění ustanovení TZ může jako náhradní trest za propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty posloužit propadnutí náhradní hodnoty.

Posledním trestem je *zákaz činnosti*. Tento trest může být uložen, pokud ke spáchání trestného činu došlo v souvislosti s činností, která je předmětem zákazu (§ 20 zTOPO). Přesněji řečeno, právnické osobě lze zakázat pouze tu činnost, v jejímž rámci se dopustila trestného činu. Délka trestu zákazu činnosti může být nejméně 1

¹³² FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Príloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 76.

rok a nejvíce pak 20 let. Zjevným účelem, tohoto trestu je zabránit právnické osobě v dalším páčání předmětné (trestné) činnosti. Jak již bylo uvedeno, § 15 zTOPO obsahuje speciální druhy zákazu činnosti, proto obsah § 20 představuje obecný, subsidiární zákaz činnosti k již výše uvedeným zákazům. I v tomto případě bude nutné ve výroku rozsudku určit rozsah (konkrétní činnost) a délku ukládaného zákazu.

3.6.6. Ochranné opatření ukládané právnickým osobám

Závěrem této kapitoly věnované trestním sankcím podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zbývá zmínit ochranné opatření. Podle § 26 je jediným ochranným opatřením, které je možno uložit právnickým osobám zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty. Zákonodárce vymezil v předmětném ustanovení pouze to, že soud může právnické osobě uložit toto ochranné opatření včetně zabrání náhradní hodnoty nebo zabrání spisů a zařízení, nebo namísto zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty uložit pozměnění věci nebo jiné majetkové hodnoty, odstranění určitého zařízení, označení nebo provedení jiné změny nebo omezení dispozice s věcí nebo jinou majetkovou hodnotou za podmínek, které stanoví TZ. Opět platí, že zabraná věc, nebo jiná majetková hodnota připadá státu. Pro ochranná opatření obecně platí, že jsou určeny k ochraně společnosti ale také i individuální prevenci. Specifikem je také to, že výkon ochranného opatření se nepromlčuje. Zajímavý postřeh poskytuje v komentáři J. Fenyk, který uvádí, že „ochranné opatření zabrání věci bylo možno uložit právnické osobě již před nabytím účinnosti zTOPO, protože povaha ustanovení § 101 až 104 TZ to nepochybně umožňovala.“¹³³ Tentýž autor následně uvádí správnou otázku, zda tato otázka tak není v zákoně o trestní odpovědnosti upravena nadbytečně.¹³⁴

¹³³ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 90.

¹³⁴ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Ibid.*

3.7. Základy trestního řízení ve věcech trestně odpovědných právnických osob

Předně je nutno uvést, že trestní řízení proti právnickým osobám je ovládáno obdobnými zásadami jako řízení proti osobám fyzickým. Naplnění a respektování základních zásad je předpokladem dosažení samotného účelu trestního řízení¹³⁵ proti právnické osobě. Mezi tyto zásady náleží mimo jiné: *stíhání jen ze zákonných důvodů; zajištění práva na obhajobu; zásada ofiiality; rychlost řízení; zásady obžalovací, vyhledávací, veřejnosti, bezprostřednosti, ústnosti; presumpce nevinny; zásada volného hodnocení důkazů nebo zásada materiální pravdy*. Ve smyslu § 1 odst. 2 se řízení proti právnickým osobám použijí další ustanovení trestního řádu, které lze podle jejich povahy aplikovat. Jinými slovy, subsidiarita trestního řádu přichází v úvahu během celého trestního řízení proti právnické osobě a to v případech, kdy to není vyloučeno povahou věci, nebo kdy zTOPO danou otázku neupravuje vlastní speciální úpravou. Je potřeba uvést, že poměrně strohá úprava řízení proti právnickým osobám (§28 až §41) bude při současné subsidiaritě trestního řádu patrně příčinou sporů o charakter toho, co je a není vyloučeno z povahy věci a jako takový může tento problém jistě ovlivnit procesní práva a povinnosti subjektů v rámci řízení.¹³⁶ Z hlediska rozdělení trestního procesu je proti právnickým osobám vedeno trestní řízení ve stejných stádiích jako u osoby fyzické, kdy těmito jsou: přípravné řízení, předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení, opravné a vykonávací řízení. Následující text se vztahuje k vybraným aspektům trestního řízení proti právnickým osobám a jejich charakteristice.

3.7.1. Zahájení trestního stíhání proti právnické osobě a jeho důsledky

Zahájení trestního stíhání proti právnické osobě se neliší od zahájení řízení proti fyzické osobě, kdy se tak může stát buď usnesením o zahájení trestního stíhání (dle § 160 odst. 1 TŘ) nebo doručením návrhu na potrestání v situaci, kdy se konalo zkrácené přípravné řízení (dle § 314b odst. 1 TŘ). Z povahy věci u právnických osob

¹³⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C.H.Beck, 2013, str. 19.

¹³⁶ VIDRNA, Jan. Některé procesní otázky trestní odpovědnosti právnických osob. *Epravo* [online]. 2013 [cit. 2013-12-06]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/nektere-procesni-otazky-trestni-odpovednosti-pravnicky-ch-osob-91549.html>.

nemůže dojít k situaci, kdy se dle ustanovení § 303 TŘ zahajuje trestní stíhání proti uprchlému. Dle § 30 odst. 1 zTOPO o zahájení trestního stíhání vyrozumí policejní orgán příslušný orgán veřejné moci, nebo osobu, která vede odchodní nebo jiný rejstřík či evidenci, případně vyrozumí jiný orgán udělující licenci, povolení k činnosti, nebo orgán odpovědný za dozor. Stejně orgány budou následně vyrozuměny také o pravomocném rozhodnutí ve věci. Je-li k zániku nebo přeměně právnické osoby nutný zápis do příslušného rejstříku nebo evidence, vyrozumí se příslušný orgán, který takovou evidenci či rejstřík vede o skončení vykonávacího řízení (§30 odst. 2). Účelem této informační povinnosti je zabezpečit, aby neprobíhalo řízení o správním deliktu, pokud bylo zahájeno trestní stíhání téže právnické osoby o témže skutku a rovněž proto, aby nedošlo v průběhu trestního stíhání bez souhlasu k přeměně či zániku příslušné osoby.¹³⁷

Zahájení trestního stíhání proti právnické osobě má určité dopady na právnickou osobu v tom smyslu, aby se svými případnými úkony (zrušení a následný zánik) nesnažila trestnímu stíhání vyhnout a zbavit se tak trestní odpovědnosti. Ustanovení § 32 odst. 1 proto stanoví, že právnická osoba, proti níž bylo trestní stíhání zahájeno je povinna neprodleně oznámit státnímu zástupci a v řízení před soudem předsedovi senátu, že budou prováděny kroky směřující k jejímu zrušení, zániku nebo přeměně a takové oznámení musí být poskytnuto před provedením uvedených úkonů, jinak jsou neplatné. O neplatnost jde v tomto případě absolutní. Relativní neplatnost by byla nesmyslná a v rozporu s účelem této úpravy, neboť při nesplnění oznamovací povinnosti právnickou osobou by musel daný orgán úkon zapsat jako platný, protože by se orgány činné v trestním řízení nedovolaly jeho neplatnosti.¹³⁸

Právnická osoba tak nemůže být do pravomocného skončení trestního stíhání zrušena, nemůže dojít k její přeměně a nemůže ani zaniknout. A pokud byla právnická osoba založena na dobu určitou nebo k dosažení určitého účelu, přičemž v době od zahájení trestního stíhání uplynula doba nebo byl splněn účel, za kterým byla založena, hledí se na ni od tohoto okamžiku, jako by byla založena na dobu neurčitou. Odst. 2 obsahuje výjimku z výše uvedeného, podle které je v případech,

¹³⁷ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo procesní: 3. aktualizované vydání*. Ostrava: Key publishing, 2012, str. 262.

¹³⁸ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 107.

kdy by tyto důsledky byly nepřiměřené povaze spáchaného trestného činu, tak právnická osoba, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání, zaniknout může, ovšem její trestní odpovědnost pak přechází na právního nástupce. Uvedená výjimka rozhodně nestanoví možnost právnické osobě zaniknout bez právního nástupce, což by samozřejmě zcela popíralo smysl daného ustanovení. Půjde spíše o případy méně závažných trestných činů, kdy právní nástupnictví a přechod trestní odpovědnosti nebude ohrožovat účel a naplnění trestního stíhání.

Vedle toho v odst. 3 a násl. zTOPO přímo stanoví postup, jakým se právnická osoba může domáhat, aby jí bylo povoleno zrušení, přeměna nebo zánik. Předně je nutné podat písemný návrh, o kterém rozhodne v přípravném řízení soudce a v řízení před soudem předseda senátu. Je však nutné upozornit, že je potřeba vycházet z celého obsahu § 32 a proto ještě před písemným návrhem musí právnická osoba učinit oznámení (oznamovací povinnost dle odst. 1) o tom, že zahájí úkony směřující ke zrušení, přeměně, nebo zániku. Jak uvádí komentář, byla-li splněna oznamovací povinnost, avšak nebylo vydáno povolení dle odst. 3 a i přesto daná právnická osoba učiní uvedené úkony, jsou tyto stíženy sankcí relativní neplatnosti.¹³⁹ Poté bude nutno postupovat dle odst. 4, podle kterého pokud orgán činný v trestním řízení nepodá návrh na vyslovení neplatnosti daných úkonů, tak se na ně hledí na úkony platné.

3.7.2. Vztah k řízení o správním deliktu

Z obecných kapitol v první části této práce vyplývá, že rozhodování o veřejnoprávním deliktu právnické osoby nemusí být vždy výhradně spojeno s trestním právem. Veřejnoprávní delikty nemusí mít totiž vždy podobu trestného činu, ale může jít o delikty správní, o nichž se rozhoduje ve správním řízení.

Vztah mezi trestním stíháním a řízením o správním deliktu upravuje § 28 zTOPO. V souvislosti s problematikou trestného činu a správního deliktu, které se vzájemně překrývají, je možno hovořit o konkurenci trestního a správního řízení, která vznikla skutečnou či domnělou souběžnou odpovědností správní a trestní za

¹³⁹ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 111.

tentýž skutek právnické osoby.¹⁴⁰ Zahájení trestního stíhání proti právnické osobě brání tomu, aby o témže skutku proti téže právnické osobě probíhalo řízení o správním deliktu. Odst. 1 tedy upravuje tzv. *překážku litispendence* (překážka probíhajícího řízení, věci rozhodované). Zahájení trestního stíhání ovšem nevyklučuje uložení nucené správy nebo jiného nápravného opatření podle jiného právního předpisu.

Trestní stíhání proti právnické osobě nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, jestliže dřívější řízení pro týž skutek proti téže právnické osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o správním deliktu a toto rozhodnutí nebylo zrušeno. Odst. 2 v uvedeném znění tak zakládá tzv. *překážku rei iudicatae* (překážka věci rozhodnuté). Jak uvádí P. Šámal, při úvahách o správním sankcionování právnických osob je potřeba brát v úvahu subsidiaritu jejich trestního postihu dle §12 odst. 2 TZ, ačkoliv je správní trestání z řady důvodů nedostatečné.¹⁴¹

Shrneme-li podstatu ustanovení § 28 zTOPO, tak tato úprava představuje realizaci principu *ne bis in idem*, který obsahuje 2 aspekty – hmotněprávní, aby nedošlo ke dvojímu potrestání a procesní, který vyjadřuje zákaz dvojího stíhání a zabránění tomu, aby tatáž věc byla předmětem jiného řízení.¹⁴² Na druhou stranu je nezbytné dodat, že zásada *ne bis in idem* se neuplatní ve vztahu k témuž skutku, který spáchala jak právnická osoba, tak osoba fyzická. Nemůže tomu tak být proto, neboť by došlo k jednoznačnému rozporu se zásadou přičitatelnosti, podle které se jednání určité osoby (§ 8 odst. 1) přičítá právnické osobě a rovněž by byla popřena souběžná trestní odpovědnost právnické a fyzické osoby.

3.7.3. Právnická osoba v průběhu řízení

Vzhledem ke skutečnosti, že právnická osoba je umělým, fiktivním útvarům, může se projevovat pouze prostřednictvím fyzických osob. To platí nejen v hmotněprávních vztazích, ale také ve vztazích procesních. Podle § 34 odst. 1

¹⁴⁰ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo procesní: 3. aktualizované vydání*. Ostrava: Key publishing, 2012, str. 262.

¹⁴¹ K tomu více: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář*. Praha: C.H.Beck, 2012, str. 304 – 305.

¹⁴² PRÁŠKOVÁ, Helena. Vztah trestního řízení proti právnické osobě a řízení o správním deliktu právnické osoby. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 6, str. 132.

zTOPO za právnickou osobu činí v trestním řízení úkony ten, kdo je k tomu oprávněn podle OSŘ (§21 odst. 1). Zároveň si právnická osoba může zvolit svého *zmocněnce*, přičemž v řízení může mít zmocněnce současně jen jednoho. Je potřeba dodat, že za právnickou osobu může v řízení činit úkony pouze jedna osoba. Není-li nikdo, kdo by za právnickou osobu ve výše uvedených pozicích jednal, ustanoví předseda senátu a v přípravném řízení soudce právnické osobě *opatrovníka*. Uvedené osoby jsou si z hlediska svých oprávnění jednat za právnickou osobu rovny, neboť odst. 6 stanoví, že mají v řízení stejná práva a povinnosti jako ten, proti němuž se trestní řízení vede. Není bez zajímavosti, že tak vlastně vzniká situace, kdy je v roli „obviněného“ fyzická osoba, proti které žádné trestní stíhání zahájeno nebylo a otázkou je, zda vůbec taková osoba může získat všechna práva obviněného.¹⁴³ Související otázkou je také to, kterou osobu vybrat, aby jednala před orgány činnými v trestním řízení nebo před soudem. V praxi se může stát, že takovou osobou bude někdo, kdo o věci nemá dostatečné znalosti a naopak ten, kdo je má, zůstane raději v pozadí.¹⁴⁴

Vedle zmocněnce je navíc právnické osobě umožněno mít svého *obhájce*. Pro obviněnou právnickou osobu se však nepoužijí ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě. Právnické osobě je tak ponechána stejná oblast práva na obhajobu jako osobě fyzické, s výjimkou zmíněné nutné obhajoby, která je vyloučena, neboť důvody, které ji zakládají, se váží jen k právům fyzických osob.

Pojem *úkony právnické osoby* znamená obdobě jako u fyzických osob úkony, které může činit obviněný podle § 33 TR, zejména jde o: *právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se právnické osobě kladou za vinu a k důkazům o nich; uvádět okolnosti a důkazy sloužící k obhajobě právnické osoby, činit za ní návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky; právo zvolit si obhájce a radit se s ním atd.*

Jde-li o výpověď právnické osoby, tak za ni výpověď podává její zástupce (§ 34), přičemž tento výslech je nutné považovat za důležitý důkazní prostředek. Cílem výslechu zástupce právnické osoby je zjištění stanoviska právnické osoby k předmětu obvinění, a pokud možno zjistit relevantní údaje směřující ke zjištění činu nebo jiných skutečností v trestním řízení. U právnických osob je rovněž nutné respektovat právo na odepření výpovědi, stejně tak právo za určitých podmínek

¹⁴³ VIDRNA, Jan. K aplikaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rádce*. 2012, č. 6, s. 7-10.

¹⁴⁴ VIDRNA, Jan. *Ibid.*

nevyhovět dožádání orgánů činných v trestním řízení v situacích, kdy by právnická osoba poskytnutím informací těmto orgánům zhoršovala své právní postavení v trestním řízení.¹⁴⁵ Obecný rozdíl mezi obviněným (v řízení proti fyzické osobě) a zástupcem právnické osoby je zřejmý, neboť obviněný přistupuje k řízení více subjektivně, kdežto zástupce právnické osoby spíše tlumočí stanovisko orgánů právnické osoby k podstatě obvinění, jehož povaha může být různá.¹⁴⁶

§ 37 upravuje v odst. 1 pořadí při společném řízení proti právnické a fyzické osobě, kdy se při hlavním líčení a veřejném zasedání vyslechne nejprve fyzická osoba a až poté zástupce právnické osoby. Stejně zTOPO určuje pořadí závěrečných řečí. Pořadí ve smyslu § 37 odst. 2 je takové, že nejprve přednese závěrečnou řeč státní zástupce, poškozený, zúčastněné osoby, popřípadě jejich zmocněnci, dále obhájce právnické osoby, zástupce právnické osoby, obhájce fyzické osoby a fyzická osoba. Poslední slovo pak přednese nejprve zástupce právnické osoby a po něm osoba fyzická.

Závěrem této části bude zmíněno *zajišťovací opatření* v případě právnických osob, jehož smyslem je v obecné rovině zajistit úspěšné provedení trestního řízení. Ve smyslu § 33 odst. 1 platí, že hrozí-li, že obviněná právnická osoba bude postupovat způsobem uvedeným v § 67 písm. c) trestního řádu, může v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce a v řízení před soudem předseda senátu obviněné právnické osobě *dočasně pozastavit výkon jednoho nebo více předmětů činnosti nebo uložit omezení nakládání s majetkem*. Vidíme, že podmínkou uložení tohoto opatření je naplnění jednoho z vazebních důvodů, resp. naplnění důvodů předstížné vazby (že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhána, dokoná trestný čin, o který se pokusila, nebo vykoná trestný čin, který připravovala nebo kterým hrozila). Odst. 2 rozšiřuje toto použití i na případy, je-li právnická osoba stíhána pro trestný čin, u něhož je možné očekávat uložení peněžitého trestu a panuje-li obava, že výkon tohoto trestu bude zmařen nebo ztížen (odvádění peněžních prostředků).

¹⁴⁵ VIDRNA, Jan. K aplikaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rádce*. 2012, č. 6, s. 7-10.

¹⁴⁶ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 125.

4. Praktické důsledky a související otázky se zavedením TOPO

V rámci této kapitoly bude pozornost přesunuta na dopady, které hrozba trestní odpovědnosti právnických osob jednotlivým subjektům přináší. Mezi tyto důsledky zcela jistě patří zvýšené požadavky na právnické osoby v oblasti rizikového managementu, prevence a potlačování nežádoucího jednání osob spojených s právnickou osobou spojené s nutností zavedení příslušných interních opatření. Tyto prostředky mohou být uplatněny nejen k přecházení samotné trestní odpovědnosti, ale i jako prostředek k následnému vyvinění. Ještě předtím než budou tato opatření přiblížena, bude celá problematika uvedena do širšího rámce právě v souvislosti s principem přičitatelnosti a otázkami nezbytně souvisejícími. Následně bude závěrem kapitoly pojednáno o ochraně práv třetích osob jakožto dílčí problematice možných důsledků o trestní odpovědnosti právnických osob.

4.1. Přičitatelnost a vyvinění

Jak již bylo uvedeno v kapitole „Přičitatelnost a spáchání trestného činu právnickou osobou“, dle ustanovení § 8 se k naplnění podmínek pro přičtení trestného činu právnické osobě vyžaduje, buď vlastní jednání orgánů právnické osoby, resp. osob uvedených § 8 odst. 1 písm. a) – c) anebo jde-li o případ jednání zaměstnance nebo osoby v obdobném postavení (§ 8 odst. 1 písm. d) je u zmíněných orgánů (resp. členů nebo příslušných osob písm. a – c) vyžadováno jednání ve smyslu konání (schválení protizákonného jednání, udělení závadného pokynu atd.), nebo opomenutí určitého jednání. Toto opomenutí určitého jednání představuje pochybení nebo zanedbání kontrolních mechanismů, které stanoví jiný právní předpis, nebo které lze spravedlivě požadovat. Právě tato konstrukce uvaluje na právnické osoby nové požadavky v oblasti interních opatření (corporate culture, compliance programy, etické kodexy, pracovní řády atd.). Významné je pro dotčené subjekty TOPO totiž to, že pokud právnická osoba prokáže, že provedla výše zmíněná opatření, může se z trestní odpovědnosti za čin spáchaný jejím zaměstnancem nebo osobou v obdobném postavení vyvinít.

S ohledem na výše uvedené je potřeba zdůraznit několik zásadních bodů. Vyvinění je možné pouze tehdy, pokud je právnické osobě přičten trestný čin spáchaný zaměstnancem a za současného splnění shora uvedených podmínek. Tyto podmínky, které zákon stanoví, představují určitý manévrovací prostor pro obhajobu právnické osoby. Naproti tomu u jednání osob dle § 8 odst. 1 písm. a) – c) kromě základních podmínek stanovených v § 8 odst. 1 (trestný čin musí být spáchan *jménem nebo v zájmu nebo v rámci činnosti* dané právnické osoby) zákon žádné další podmínky nevyžaduje. V těchto případech tak není nutné zkoumat vnitřní vztah právnické osoby ke spáchanému činu, k fyzické osobě, která se ho dopustila, ale ani například to zda a do jaké míry měla dané právnická osoba ve své praxi zavedeny mechanismy prevence proti takovému jednání.¹⁴⁷ Podobně je ve stejné souvislosti namítáno, že zákon touto úpravou vyvozuje jakousi mechanickou objektivní trestní odpovědnost právnické osoby, kdy praktickým důsledkem této konstrukce je faktická presumpce viny a nemožnost základní obhajoby právnické osoby, která je tak zúžena pouze na otázku případných polehčujících okolností.¹⁴⁸

Je zřejmé, že konstrukce přičitatelnosti je nejdůležitější, zároveň však nejtěžší částí celého zákona. Současné legislativní řešení není bezproblémové a mnohé výtky mají své opodstatnění. Je proto opět otázkou praxe, nakolik se tyto teoretické úvahy a možné nedokonalosti promítnou do reálné aplikace. Pro následující výklad vycházíme z poznatku, že vyvinění právnické osoby přichází v úvahu při trestní odpovědnosti, která je založená jednáním zaměstnance (nebo osoby v podobném postavení) a to za podmínky, že se osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a – c) dopustily pochybení nebo zanedbání kontrolních mechanismů, které stanoví jiný právní předpis, nebo které lze spravedlivě požadovat.

4.2. Přecházení, represe a kontrola nežádoucího jednání

Z výše uvedených vztahů přičitatelnosti a jednání osob dle § 8 odst. 1 písm. a – c) je patrné, že i řízení a vnitřní kontrolní činnost je potřeba považovat za součást činnosti, v níž může být shledána odpovědnost právnické osoby za trestný čin.

¹⁴⁷ K tomu více v zajímavé analýze Jana Vidrny

VIDRNA, Jan. Je zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zcela v souladu s ústavním pořádkem České republiky? *Trestní právo*. 2012, č. 11, str. 15.

¹⁴⁸ VIDRNA, Jan. *Ibid.*

Trestní odpovědnost právnických osob je tak spojena i se zvládáním rizik nežádoucího jednání skrze fungující kontrolní systém a to nejen uvnitř, ale i navenek právnické osoby. Samotný zákon však v tomto ohledu nestanoví žádné zvláštní požadavky, pouze uvádí, že vyvinění právnické osoby je závislé na prokázání toho, že její orgány provedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat. Dále pak zákon v souvislosti s těmito opatřeními uvádí, že jde zejména o povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu. Pojem „*spravedlivého požadování*“ je pojmem velmi neurčitým, který je v otázce přičitatelnosti trestní odpovědnosti příčinnou její časté problematizace. Zákonodárcem zvolené vyjádření totiž ubírá na právní jistotě subjektů, které mohou být trestní odpovědností právnických osob zasaženy, a způsobuje to, že se právnické osoby budou muset více zaměřit na vnitřní dohled, kontrolu a regulaci.

4.2.1. Preventivní a reaktivní opatření

Mechanismy vnitřní kontroly jsou zpravidla rozdělovány do dvou skupin a to na *opatření preventivní* a *opatření reaktivní*.¹⁴⁹ První skupina opatření směřuje k prevenci nežádoucího chování v rámci dané právnické osoby, druhá skupina pak představuje opatření, která směřují k odvrácení a případné nápravě již spáchaného trestného činu. Přitom je potřeba mít na paměti, že ke zproštění případné trestní odpovědnosti ve většině případů nepostačí pouhá existence těchto opatření, ale bude nutné prokázat, že zavedený kontrolní systém je prakticky využíván, efektivně fungující, a že v rámci právnické osoby pravidelně probíhaly kontrolní procesy. Stejně tak pomůže, pokud bude prokázáno, že docházelo k pravidelnému školení zaměstnanců, jejich prověřování atp.¹⁵⁰

Základními instrumenty upravujícími práva a povinnosti členů a zaměstnanců právnické jsou pracovněprávní předpisy, resp. zákoník práce. Bližší úprava povinností by pak měla být obsažena v pracovních smlouvách daných osob a to

¹⁴⁹ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 41.

¹⁵⁰ JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou*. 2. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 78.

s ohledem na jejich pracovní zařazení a charakter vykonávané práce. Mezi dokumenty, které by měly činnosti uvnitř právnické osoby regulovat a poskytovat směrnice žádoucího chování jsou pak statuty, vnitřní předpisy, pracovní řády, organizační řády atd.

V případě velkých korporací je namísto upravovat preventivní a reaktivní opatření v řadě dalších vnitřních předpisů, které formulují pravidla chování a postupy při zjištění nežádoucího jednání a to prostřednictvím interních dokumentů jako jsou: *etické kodexy* a tzv. *compliance programy*. Tato opatření směřují ke zvyšování *firemní kultury (corporate culture)*, kterými právnické osoby deklarují, že mají zavedeny komplexní programy pro potlačení páchaní trestné činnosti, že prosazují nulovou toleranci vůči protiprávnímu jednání, a že její činnost uvnitř i navenek je v souladu s právními předpisy.¹⁵¹ Vzhledem k tomu, že pozornost při přijímání těchto opatření musí být zaměřena nejen na zaměstnance, ale i na statutární orgány a společníky, je pro zlepšování firemní kultury a předcházení rizik nezbytné, aby v rámci korporací docházelo k pravidelným auditům, vyhodnocování rizikových faktorů, které mohou vést ke spáchání trestné činnosti nebo k analýzám činnosti na všech úrovních daného subjektu. Stejně tak se jeví žádoucím, aby právnické osoby prostřednictvím auditů pravidelně kontrolovaly, které osoby mají oprávnění za ni jednat, aby vedly řádnou dokumentaci o rozhodnutích, které byly přijaty, či dokumentaci o samotné činnosti právnické osoby atd. Ke zvyšování firemní kultury pak ve světle přijaté právní úpravy bude možné přispět nejen pravidelným dozorem nad činností zaměstnanců, ale i jejich vzděláváním, školením a zvyšováním kvalifikace atd.

Jak bylo uvedeno, zákon nedává právnickým osobám žádné vodítko, která opatření jsou nutná pro účely případného vyvinění, nebo která opatření jsou žádoucí pro to, aby byla právnická osoba považována za dostatečně chráněnou proti možným příčinám vzniku trestní odpovědnosti. V současné době v České republice není k dispozici ucelený, obecně uznávaný a dostupný standard či certifikace. Zmínit je v této souvislosti možné snad jen zákon č. 253/2008 Sb. (o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, označován jako „zákon proti praní špinavých peněz“). Tento zákon (zPPŠP) stanoví opatření, která musí právnická osoba učinit za účelem účinného zamezení možného toku resp.

¹⁵¹ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, str. 82.

„vyprání finančních prostředků“.¹⁵² Těmito opatřeními se rozumí zavedení a provádění vnitřních kontrolních mechanismů, komunikace či pravidelné školení zaměstnanců. Za předpis, který stanoví určité požadavky právnickým osobám v postavení finanční instituce je pak možno požadovat vyhlášku ČNB č. 123/2007 Sb., která upravuje pravidla obezřetného podnikání a uvádí principy pro kontrolní a řídicí systém ve finančních institucích.¹⁵³

V mezinárodním kontextu je možné zmínit problematiku oblasti corporate government na úrovni Evropské Unie, kde byl v roce 2012 přijat akční plán (*European company law and corporate governance*)¹⁵⁴. Jako určité vodítko může sloužit rovněž úprava corporate governance ve Velké Británii v zákoně *The UK Corporate Governance Code*,¹⁵⁵ který poskytuje přehled principů řádného vedení a správy společnosti. Za zmínku také stojí metodika (*guidance*)¹⁵⁶ vydaná britským Ministerstvem spravedlnosti po přijetí britského protikorupčního zákona (*The Bribery Act*), která popisuje vhodná opatření k předcházení korupčnímu jednání uvnitř společností.

4.2.2. Corporate governance a péče řádného hospodáře

Jak bylo shora uvedeno pojmem *corporate governance* v obecné rovině rozumíme způsob správy a řízení společnosti. Jak uvádí např. J. Vítek: „*důraz je kladen na řádné a odpovědné řízení společnosti bez postranních úmyslů, dále na existenci vnitřní a vnější kontroly společnosti a podnikatelskou etiku.*“¹⁵⁷ Z předchozího výkladu dále vyplývá, že v kontextu přijetí zákona o trestní

¹⁵² POKORNÝ, M., CHADIMOVÁ, H. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob za legalizaci výnosů z trestné činnosti z nedbalosti [online]. *Epravo* [cit. 12. 9. 2013]. Dostupné z <http://www.epravo.cz/top/clanky/k-trestnepravni-odpovednosti-pravnicky-ch-osob-za-legalizaci-vynosu-z-trestne-cinnosti-z-nedbalosti-84058.html>

¹⁵³ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 41.

¹⁵⁴ Akční plán EU v oblasti práva společností a corporate governance [online]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0740:FIN:CS:PDF>

¹⁵⁵ The UK Corporate Governance Code [online]. Dostupné z: <http://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/Corporate-Governance/UK-Corporate-Governance-Code-September-2012.pdf>

¹⁵⁶ Metodika vydaná k The Bribery Act [online].

Dostupné z: <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>

¹⁵⁷ VÍTEK, Jindřich. *Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 235.

odpovědnosti právnických je požadavek řádného vedení společnosti výrazně posílen. S tím však nezbytně souvisí i požadavek *péče řádného hospodáře*, který rovněž nabývá v souvislosti s trestní odpovědností právnických osob výrazného rozměru. Péči řádného hospodáře je možno rozumět povinnost jednat řádně, s náležitou péčí, informovaně, loajálně a na základě podnikatelského úsudku.¹⁵⁸ Tzv. podnikatelský úsudek je ve světle NOZ (§159) a ZOK (§51 a násl.) považován za korektiv péče řádného hospodáře, kterým byl tento princip oproti původní úpravě důsledněji rozpracován.¹⁵⁹

Ve spojitosti s TOPO a s pojmem „spravedlivého požadavku“ někteří autoři dovozují, že by tento spravedlivý požadavek bylo možné posuzovat například podle ustanovení o náhradě škody způsobené porušením péče řádného hospodáře.¹⁶⁰ Podle ustanovení § 374 dnes již neúčinného obchodního zákoníku by pak tato konstrukce odpovídala možnosti vyvinění se právnické osoby, pokud by nastala překážka, jež nastala nezávisle na vůli povinné strany a bránila jí ve splnění její povinnosti, jestliže nešlo rozumně předpokládat, že by povinná strana tuto překážku nebo její následky odvrátila nebo překonala, a dále, že by v době vzniku závazku tuto překážku předpovídala. Z ustanovení zákona o obchodních korporacích (§ 51 a násl.) pak vyplývá, že právnické osoby mají právo vyvinít se z případné odpovědnosti za škodu, pokud prokáží, že vzhledem ke všem okolnostem jednali řádně a nemohli újmu předpokládat. Je zřejmé, že uvedené podmínky pro posuzování pojmu spravedlivého požadavku v rámci TOPO jsou sice aplikovatelné, nicméně neposkytují jednoznačné vymezení podmínek pro vyvinění, proto právní nejistota ohledně spravedlivého požadování bude nadále přetrvávat a snad až dostatečná judikatorní činnosti vymezí bližší rámec tohoto pojmu. I proto by měly být požadavky na řádný výkon správy a řízení jedním z centrálních bodů pozornosti každé právnické osoby.

¹⁵⁸ HAVEL, Bohumil. Synergie péče řádného hospodáře a podnikatelského úsudku. *Právní rozhledy*, 2007, č. 11, str. 414.

¹⁵⁹ Více k tomu viz: portál Občanský zákoník Justice [online].

Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/obchodni-korporace/konkretni-zmeny/sprava-obchodnich-korporaci>

¹⁶⁰ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 41.

4.3. Ochrana práv třetích osob

Ochrana práv třetích osob v souvislosti s možnou trestní odpovědností právnické osoby představovala jeden ze základních argumentů proti přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Uvedená problematika byla dokonce natolik zásadní, že posloužila jako jeden z důvodů pro nepřijetí vládního návrhu zákona z roku 2004. Jádrem těchto kontroverzí je, že na rozdíl od potrestání fyzické osoby, kterým se přenáší negativní důsledky primárně na potrestanou fyzickou osobu (případně i na další osoby v blízkém vztahu), tak v případě potrestání právnické osoby mohou být narušena práva širokého okruhu třetích osob. Trestní zákoník poskytuje v ustanovení § 38 odst. 3 obecnou ochranu právem chráněných zájmů osob poškozených trestným činem. Toto ustanovení se vztahuje i na případy trestání osob právnických, nicméně samotný zákon o trestní odpovědnosti právnických osob rozšiřuje v § 14 odst. 3 ochranu třetích osob při ukládání sankcí tím, že stanoví povinnost soudu přihlídnout i k důsledkům, které může mít jejich uložení na třetí osoby. Zejména jde o povinnost přihlídnout k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem a věřitelů právnické osoby, jejichž pohledávky vůči trestně odpovědné právnické osobě vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby. Zákon vedle osob poškozených trestným činem a věřitelů právnické osoby uvádí i třetí osoby (v následujícím výkladu jsou všechny výše uvedené osoby pojaty společně jako „třetí osoby“), které mohou být, v důsledku uložení trestní sankce právnické osobě, poškozeny na svých právech. Těmito osobami je potřeba rozumět především zaměstnance, akcionáře, společníky, členy či smluvní partnery atd. Vzhledem k povaze právnických osob a početnosti právních vztahů, do kterých vstupují, je rozsah této kategorie třetích osob značně široký. Principem ochrany třetích osob je, aby trestní sankce nenarušila právní jistotu, potažmo práva nabytá v dobré víře osob, které se na trestné činnosti právnické osoby žádným způsobem nepodílely a nemají s ní nic společného.¹⁶¹ Poškození práv třetích osob bude ve většině případů majetkové povahy, neboť téměř všechny trestní sankce, které je možné právnické osobě uložit, ji postihují přímo

¹⁶¹ KOCINA, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob a práva třetích osob. In. NECKÁŘ, J., RADVAN, M., SEHNÁLEK, D., VLADHANS, J. (eds.). *Dny práva – 2008 – Days of public law* [online]. Brno: Masarykova universita. 2008 [cit. 2013-10-21].

Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/trest/kocina.pdf>

anebo nepřímo v majetkové sféře.¹⁶² Konkrétními příklady mohou být neuspokojené mzdové nároky zaměstnanců, ohrožení nároku na náhradu škody poškozené osoby, nároky společníků vyplývající z jejich podílů nebo ohrožení pohledávek věřitelů právnické osoby. Jde-li o nároky, resp. pohledávky věřitelů, zákon tyto blíže podmiňuje nutností jejich vzniku v dobré víře a nulové souvislosti s trestným činem právnické osoby. Je tomu tak proto, aby nedocházelo k vytunelování majetku právnické osoby např. skrze uplatnění fingovaných pohledávek.¹⁶³

Všechny výše uvedené důvody tak potvrzují nutnost a povinnosti soudu při výběru vhodné trestní sankce zohlednit dopad jejího uložení na třetí osoby. Nejde tak jen o uložení vhodné trestní sankce, ale i o její přiměřenou výměru. Nároky poškozených na náhradu škody, nemajetkové újmy, nebo nárok na vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem, by měly být vždy upřednostněny před majetkovými tresty nebo ochranným opatřením zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty.¹⁶⁴

Jako závažný nedostatek lze spatřovat i skutečnost, že výše uvedené třetí osoby, které mohou být poškozeny uložením trestní sankce právnické osobě, se nemohou účastnit trestního řízení. Těmi mohou být jediné, pokud jsou zároveň obviněnými, poškozenými nebo svědky atd. De lege ferenda by jistě bylo vhodné upravit tento stav, tak aby trestní řád umožňoval uvedeným osobám se případného řízení zúčastnit.¹⁶⁵

4.4. Sporné otázky spojené s přičítáním

Ačkoliv již byla problematika přičitatelnosti rozvedena na několika místech práce, budou v závěru této kapitoly stručně nastíněny i jiné souvislosti a důsledky, které mohou při uplatnění principu přičitatelnosti vzniknout. Vzhledem k proměnlivosti právnických osob (nejen ve smyslu jejich formy, podoby atd., ale i

¹⁶² ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. *Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 63.

¹⁶³ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, str. 129.

¹⁶⁴ FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. *Ibid.*

¹⁶⁵ FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 68.

ve smyslu osobní složky, která ji tvoří) dochází často k obměně např. zaměstnanců, členů, statutárních orgánů atp. Otázka, která v tomto bodě vyvstává, zní - co se stane, pokud bude právnické osobě přičteno jednání fyzické osoby (za splnění zákonných podmínek dle § 8 zTOPO), která již není s danou právnickou osobou nijak spojena (např. zaměstnanec, který již pro původního zaměstnavatele nepracuje)? Odpověď zní, že právnická osoba bude odpovědná a trestní řízení proti ní proběhne. A to i přesto, že tuto odpovědnost založilo jednání např. bývalého zaměstnance. Bylo by obtížně zdůvodnitelné, proč by neměla být dána odpovědnost právnické osoby, pokud v době spáchání byly naplněny všechny zákonem vyžadované podmínky.¹⁶⁶ V této souvislosti někteří hovoří o tzv. „časované bombě“, která může vybuchnout téměř kdykoliv.¹⁶⁷ Jakkoliv se může tato situace zdát vůči právnickým osobám „nespravedlivá“, je potřeba uvést, že hrozba těchto případů zdůrazňuje povinnost právnických osob (jak bylo přiblíženo v předchozí kapitole) vyvíjet činnost v souladu s právními předpisy, zlepšovat „firemní“ kulturu skrze preventivní a reaktivní opatření atd. Je totiž potřeba mít na paměti, že i v takovýchto případech je možné vyvinění, pokud právnická osoba prokáže, že přijala potřebná opatření, provedla potřebné kontroly atd.

¹⁶⁶ Více k tomu: VIDRNA, Jan. Rizika „bývalých“ fyzických osob. *Epravo* [online]. 2013 [cit. 2013-10-05]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rizika-byvalych-fyzickych-osob-90346.html>.

¹⁶⁷ VIDRNA, Jan. *Ibid.*

5. Aktuální otázky aplikace trestní odpovědnosti právnických osob

Přijetí nového zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim bylo od samého počátku spojeno s výraznou nedůvěrou. Nejistota, se kterou byl zTOPO přijat se neprojevovala pouze v rovině teoretické, kdy byl celý koncept zpochybňován a kritizován pro svou neslučitelnost s českým trestním právem, ale také v rovině praktické aplikace zákona. Bylo předvídáno, že v praxi k trestnímu stíhání právnických osob docházet nebude, že orgány činné v trestním řízení nebudou ochotny podle nového zákona postupovat a že zákon zůstane alespoň v několika nejbližších letech po nabytí účinnosti zcela nevyužit. Skutečnost se ukázala být poněkud jiná. Ačkoliv stále není k dispozici dostatečná judikatura z oblasti TOPO, poslední rok ukázal, že institut trestní odpovědnosti právnických osob nebude v českém trestním právu opomíjen, ba naopak, řada trestních stíhání, která byla v roce 2013 proti právnickým osobám zahájena, svědčí o stoupající vůli orgánů činných v trestním řízení využívat tohoto mechanismu v boji proti rostoucí kriminalitě. Už v roce 2012, po jednom roce účinnosti zákona, bylo známo necelých 20 případů zahájení trestního stíhání bez jediného odsouzení.¹⁶⁸ Jak bude zmíněno dále, rok 2013 zaznamenal výraznější nárůst zahájených trestních stíhání proti právnickým osobám. Na druhou stranu je nezbytné poukázat na skutečnost, že rostoucí aplikace zákona nemusí být pouze pozitivní, ale že s sebou může přinášet také určitá rizika a negativa. Obsahem této kapitoly bude náhled do aplikační praxe zTOPO a uvedení některých otázek, které v jejím průběhu vyvstaly.

5.1. Aktuální výstupy z aplikace zákona

ZTOPO nabyl účinnosti 1. 1. 2012 po pouhé devítidenní legisvakanci lhůtě, přitom již v závěru roku 2013 byla zaznamenána řada zahájených trestních stíhání proti právnickým osobám a také již došlo k několika prvním rozhodnutím. Podle slov Nejvyššího státního zástupce JUDr. Pavla Zemana bylo k říjnu 2013 evidováno 40

¹⁶⁸ VIDRNA, Jan. Masakr firem se zatím nekoná. *Komora*. 2013, č. 07-08, str. 37.

případů, kdy došlo k zahájení trestního stíhání proti právnickým osobám.¹⁶⁹ Z toho ve třech případech dospěla věc až k rozhodnutí, jednou trestním příkazem a dvakrát rozsudkem.¹⁷⁰ Z uvedeného počtu případů jsou prozatím nejvíce zastoupeny trestné činy neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby a zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby, které byly důvodem pro zahájení trestního stíhání právnických osob v 17 případech. Mezi dalšími trestnými činy, v jejichž souvislosti došlo k aplikaci zákona, se objevily podvody, trestné činy proti životnímu prostředí a trestné činy proti finančním zájmům Evropské Unie. Dle Nejvyššího státního zástupce jsou výše uvedená čísla za dobu účinnosti zákona odpovídající a odráží racionální využívání zákona.¹⁷¹ V této souvislosti je potřeba připomenout, že lze stíhat právnické osoby pouze za skutky spáchané po účinnosti zTOPO, tedy po 1. 1. 2012. Na všechny skutky spáchané právnickými osobami před účinností zákona tak trestní odpovědnost samozřejmě nedopadá.

Z uvedeného čísla 40 případů, ve kterých došlo k aplikaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, se nejvíce případů (17) týká trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby. Právě v této souvislosti jsou však vyjadřovány i jisté obavy z nadužívání zákona a jeho možného negativního vlivu na podnikatelské prostředí. Je sice pravdou, že zTOPO představuje nejúčinnější mechanismus trestního práva při postihování trestní činnosti právnických osob. Na druhou stranu může v řadě případů představovat až příliš tvrdý nástroj zasahující do podnikatelského prostředí, a to například v situacích, kdy dochází k dočasnému neplacení daní a sociálního pojištění. V podnikatelském prostředí bývá tento postup poměrně běžnou praxí v okamžiku, kdy podnikatelský subjekt překonává nepříznivou ekonomickou situaci.¹⁷² V této souvislosti je pak možné rozlišovat subjekty, které odvody dočasně neplatí, protože se jim nedaří a které je později uhradí a naproti tomu subjekty, které účelně podvádějí. Extenzivním uplatňováním trestní odpovědnosti v podobných případech by mohlo dojít k narušení

¹⁶⁹ Otázky Václava Moravce ze dne 13. 10. 2013 [online]. *ČT – vysílání*. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126672097-otazky-vaclava-moravce/213411030501013/obsah/285132-pavel-zeman-nejvyssi-statni-zastupce-cr>

¹⁷⁰ První tři a zatím jediné tresty, které byly dle ZTOPO uloženy jsou dvě veřejné omluvy a jedna pokuta.

¹⁷¹ Rozhovor s JUDr. Pavlem Zemanem. *Hospodářské noviny*, úterý 15. října 2013, str. 2-3.

¹⁷² Některé názory hovoří přímo o likvidaci normálního byznysu. K tomu více: KAMBERSKÝ, Petr. Daně jako zločin. *Hospodářské noviny*, Názory, úterý 15. října 2013, str. 8.

podnikatelského prostředí a k nežádoucí kriminalizaci podnikání.¹⁷³ Je otázkou nakolik budou orgány činné v trestním řízení schopné, ve smyslu zásady subsidiarity trestní represe, citlivě rozlišovat hranici mezi nepřiměřeným zásahem do podnikatelské sféry a trestním postihem subjektů, které úmyslně krátí daně. Je rovněž otázkou, zda tyto případy spíše bagatelního typu opravdu zasluhují pozornost v rámci trestního práva nebo, zda jsou lépe postižitelné jinými prostředky např. správního práva. Nerespektování principu *ultima ratio* pak může vést ke zbytečnému zahlcování justice případy, které nedosahují potřebného stupně společenské škodlivosti.¹⁷⁴

Za zmínku stojí také skutečnost, že výčet trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit více či méně odráží mezinárodní požadavky, které byly na Českou republiku v oblasti trestání právnických osob kladeny. Trestné činy „daňové a poplatkové“, které jsou prozatím jedním z nejvíce uplatňovaných důvodů při aplikaci trestní odpovědnosti, byly zákonodárcem do výčtu § 7 přidány nad rámec těchto mezinárodních požadavků (viz. kapitola Rozsah trestní odpovědnosti dle zTOPO)

Mediálně velmi sledovanými kauzami se stalo zahájení trestního stíhání proti řadě významných obchodních společností¹⁷⁵ v České republice a to zejména v souvislosti s uplácením a machinacemi při veřejných zakázkách ve Středočeském kraji. Byť je zřejmé, že aplikace zákona je stále v „začátcích“ a orgány činné v trestním řízení si postup podle zTOPO spíše teprve osvojují, je možné sledovat, že aplikace zákona nebude v budoucnu opomíjena. Spíše naopak, zahájení trestních stíhání proti silným ekonomickým subjektům ukazuje, že justice v boji proti kriminalitě bude čím dál více využívat možností, které TOPO přináší. Přihlédneme-li k tomu, že ustanovení § 6 vymezuje subjekty, které jsou vyloučeny z trestní odpovědnosti podle zTOPO (stát a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci) a že majetková účast těchto dvou vyloučených subjektů na právnické osobě nevylučuje odpovědnost této osoby, tak toto pojetí otevírá možnost trestního stíhání

¹⁷³ KAMBERSKÝ, Petr. Daně jako zločin. *Hospodářské noviny*, Názory, úterý 15. října 2013, str. 8.

¹⁷⁴ Více k tomu: VLK, Václav. Trestání prkotin. *Lidové noviny*, Názory, pátek 25. října 2013, str. 13.

¹⁷⁵ Nejvíce diskutovaným se stalo sdělení obvinění společnosti Metrostav a.s. Celé řízení je však stále v úvodní fázi, došlo pouze k zahájení trestního stíhání a v listopadu 2013 stále nebylo rozhodnuto o stížnostech proti jeho zahájení. Stejně tak bylo zahájeno trestní stíhání proti významným společnostem, jako jsou např. Hospimed, Puroklima a B Braun.

širokého okruhu subjektů a to i těch se státní účastí. V neposlední řadě nelze pominout ani výrazný preventivní efekt. Důsledné uplatňování TOPO totiž vytváří reálnou hrozbu stíhání a potrestání subjektů v oblastech, které doposud zůstávaly bez trestněprávní odezvy.

V souvislosti s trestní odpovědností právnických osob bývá rovněž uváděna otázka tzv. zneužití zákona v rámci konkurenčního boje. Tedy, že by právní úprava zTOPO byla použita k cílenému poškození konkurujícího subjektu na trhu. Způsobů jak tohoto efektu docílit může být jistě celá řada. Lze si představit nasazení vlastního člověka do struktury konkurenčního subjektu a následné spáchání trestného činu touto osobou, který by se právnické osobě přičítal, nebo jen prosté křivé obvinění, resp. podání trestního oznámení, které se nezakládá na pravdě. Patrně až následující léta odhalí, zda k podobnému zneužívání zákona bude docházet či nikoliv. Je zřejmé, že v prvně uvedeném příkladu by byla s největší pravděpodobností trestně stíhána i dotyčná fyzická osoba, ve druhém případě je pak namístě uvést, že podání trestního oznámení rozhodně nemusí skončit zahájením trestního stíhání, to je možné jen po splnění podmínek § 160 TR. Navíc subjekt, který by se pokoušel křivě obvinít a tím poškodit jiný (konkurenční) subjekt by se vystavoval trestní odpovědnosti za trestný čin křivého obvinění (§ 345 TZ).

Poměrně výrazným efektem, který aplikace zákona přináší je i vliv na pověst a jméno, resp. obchodní firmu subjektu, proti kterému bylo trestní stíhání zahájeno. Samotné zahájení trestního stíhání, které ani nemusí dospět do stádia podání obžaloby, může mít pro jméno společnosti závažné důsledky.¹⁷⁶ Jde-li o samotné trestní stíhání, bývá v této souvislosti rovněž upozorňováno na možný negativní efekt přístupu orgánů činných v trestním řízení do vnitřní struktury, dokumentů, komunikace a obchodních aktivit dané právnické osoby a to zejména ve spojitosti s možnými úniky informací do médií atp.¹⁷⁷ Jde-li o problematiku poškození pověsti v situacích, kdy proti právnické osobě ani nebylo zahájeno trestní stíhání, hodí se

¹⁷⁶ Více k tomu: HRBÁČEK, Jan. Jak zlikvidovat konkurenci. *Týdeník EURO E15*, 2013, č. 43 (ze dne 14. 10. 2013).

¹⁷⁷ HRBÁČEK, Jan. *Ibid.*

poukázat na nedávný případ obvinění dvou manažerů¹⁷⁸ obchodních společností ve věci kolem zakázek ve Středočeském kraji. I přes to, že došlo k obvinění jednotlivců, společnost Konstruktiva Branko byla kauzou natolik poznamenána, že i přes snahu o celkové očištění od obviněné osoby zkrachovala. Zmíněná společnost ukončila s dotyčným manažerem veškerou spolupráci, přijala nový etický kodex, došlo k proškolení personálu, nechala provést audit a posléze byla společnost kvůli klesajícím zakázkám dokonce prodána. Nicméně ani její nástupce (společnost Tenton) se přes všechno úsilí kvůli nedostatku zakázek nedokázal na trhu udržet a skončil v konkurzu.¹⁷⁹ Tento případ vcelku přesně ilustruje problém vedlejších důsledků pro právnickou osobu, pokud dojde k trestnímu stíhání proti fyzické osobě, která je s ní určitým formálním vztahem spojena (osoby dle § 8 odst. 1 písm. a – d). Zcela totožný, anebo ještě závažnější, je efekt při zahájení trestního stíhání proti samotné právnické osobě. Jinými slovy, už i samotné důsledky, které zahájení trestního stíhání má na pozici právnické osoby v tržním prostředí, mohou být zásadní. Jak uvádí J.Vidrna: „*Presumpce nevinny v obchodních vztazích patrně nikoho příliš nezajímá a domáhat se v případě eventuálního očištění právnické osoby náhrady takto vzniklé škody od státu, se zřejmě pohybuje pouze v říši fantazie.*“¹⁸⁰

¹⁷⁸ Obvinění bylo sděleno manažerům společností Fisa a Konstruktiva Branko, které se podílely na modernizaci středočeských nemocnic.

¹⁷⁹ VIDRNA, Jan. Trestání firem aneb marnost nad marnost. *Ekonom* [online]. 2013 [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: <http://ekonom.ihned.cz/c1-60101260-trestani-firem-aneb-marnost-nad-marnost>

¹⁸⁰ VIDRNA, Jan. Rizika „bývalých“ fyzických osob. *Epravo* [online]. 2013 [cit. 2013-10-05]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rizika-byvalych-fyzickych-osob-90346.html>.

6. Závěr

Závěr práce by neměl sloužit k opakování toho, co již bylo řečeno na předchozích stranách. Větší smysl má spíše to, aby autor při pohledu na dokončený text zhodnotil, co vytvořil a co vnímá, jako účel předloženého výsledku dlouhodobého snažení. V úvodu práce bylo poukázáno na skutečnost, že téma takto rozsáhlé se musí omezit na výběr dílčích oblastí, kterým je následně věnována pozornost a které se autor snaží v přístupné podobě čtenáři představit. O to více je pak těžší, aby konečný výsledek představoval logický celek, který na sebe ve svých částech navazuje. Předestřením teoretických východisek v úvodních kapitolách, následným změřením se na jednotlivé instituty zákona spolu s otázkami souvisejícími a zhodnocením praktické stránky celé problematiky, se autor pokusil tomuto požadavku dostát v co největší míře. Pokud tato práce najde své čtenáře, kterým poslouží jako vstup do problematiky trestní odpovědnosti právnických osob a případně je inspiruje k dalšímu studiu, pak bude její účel jistě naplněn.

Trestní odpovědnost právnických osob je realita. A s realitou je nutné vycházet. Předložená práce popisuje, nakolik jsou jednotlivé instituty slučitelné s dosavadním pojetím trestního práva, pojmenovává nejvýraznější novinky této úpravy a uvádí jejich možné důsledky. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je provázen řadou pádných důvodů proč jej využívat a proč má trestní postih právnických osob smysl. Tyto většinou nelze zpochybňovat. Druhou stranou problému je však skutečnost, že aplikace jednotlivých institutů zákona v řadě případů pokulhává a může i vážně narušit práva a povinnosti dotčených subjektů. Zákon není dokonalý, dokonalé nejsou ani fyzické osoby v rámci právnických osob, které mohou její trestní odpovědnost založit a dokonalé nejsou ani orgány činné v trestním řízení. Aplikace zákona proto vyžaduje pečlivé zkoumání důsledků, které tato problematika obnáší. Trestněprávní praxe začíná vyvstanuvší sporné otázky řešit a v nejbližší době v tom bude pokračovat, nakolik úspěšně, ukáže až následující období.

Z hlediska společenského vnímání bylo a je žádoucí, aby právnické osoby, jež doposud páchaly závažnou trestnou činnost, byly stejně jako fyzické osoby vystaveny trestněprávní represi. Zákon je sice stále ve svých „začátcích“, byť jak bylo uvedeno – případy zahájení trestního stíhání právnických osob postupně narůstají - nicméně praxe a judikatura teprve ukáže, nakolik se předpoklady potíží

s jeho uplatňováním naplní a nakolik se tato sporná místa vyjasní. Úvodní strach a nejistota z trestní odpovědnosti právnických osob snad už vzaly za své a je načase brát tento přelomový zákon jako rovnocennou součást trestního práva.

Resumé

This thesis deals with the concept of criminal liability of legal persons and is focused both on its theoretical footings and on the evaluation of the effective legal regulation. Within the scope of this study, the evolution of criminal liability of legal persons as well as its implementation into the legal order of Czech Republic is addressed. Furthermore, selected aspects and institutes of the Criminal liability of legal persons Act are evaluated. The remaining part of the thesis is dedicated to possible impacts of this new regulation with special regard to issues of its practical application.

However, the Criminal liability of legal persons Act is almost two years in operation, there still remains considerable controversies as for its application and possible effects on parties concerned. Despite the original fear and reluctance to apply the aforementioned Act, the recent practice proved an increasing willingness of the organs of criminal procedure to use its provisions, which is clearly reflected in the fact that in the end of year 2013 a number of proceedings have been commenced.

As was demonstrated within the thesis, the new regulation entails various institutes that had never been a part of Czech criminal law before. These issues, which involve establishing a criminal liability of legal persons through conduct of certain physical persons, the passage of criminal liability on successors of a legal person, the issue of punishments etc. are objectively evaluated and addressed with particular regard to possible questions of their application. Moreover, certain aspects of criminal proceedings against legal persons are described so as to provide comprehensive overview of the substantive and procedural law as well.

The final part is rather focused on practical effects of the new regulation. The consequences of the criminal liability of legal persons in the area of “internal governance” and the need for implementation of preventive and reactive measures are discoursed. Finally, a brief insight into recent proceedings against legal persons is provided.

Seznam použitých zdrojů

LITERATURA (MONOGRAFIE, UČEBNICE)

1. BERAN, Karel. Pojem osoby v právu. Praha: Leges, 2012, 224 s. ISBN 978-80-87576-06-9.
2. ELIÁŠ, Karel. Občanské právo pro každého: Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha: Wolters Kluwer, 2013, 316 s. ISBN 978-80-7478-013-4.
3. FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.: Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer, 2012, 184 s. ISBN 978-80-7357-775-9.
4. FOREJT, Petr, Petr HABARTA a Lenka TREŠLOVÁ. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem. Praha: Linde, 2012, 408 s. ISBN 978-80-7201-875-8.
5. FRYŠTÁK, Marek (ed.). Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva: Sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané katedrou trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Brno: Masarykova universita, 2011, 304 s. ISBN 978-80-210-5493-6.
6. FRYŠTÁK, Marek a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Ostrava: Key Publishing, 2012, 164 s. ISBN 978-80-7418-158-0.
7. FRYŠTÁK, Marek. Trestní právo procesní: 3. aktualizované vydání. Ostrava: Key publishing, 2012, 275 s. ISBN 978-80-7418-160-3.
8. JELÍNEK, Jiří. Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, 270 s. ISBN 8072016830.
9. JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 912 s. ISBN 978-80-87212-49-3.

10. JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář s judikaturou. 2. vyd. Praha: Leges, 2013, 256 s.
ISBN 978-80-87576-43-4.
11. HURDÍK, Jan. Právnické osoby a jejich typologie. Praha: C.H.Beck, 2003, 91 s. ISBN 978-80-7400-168-0.
12. KINCL, Jaromír. Dicta et regulae iuris aneb právnické mudrosloví latinské. Praha: Universita Karlova, 1990, 293 s. ISBN 978-80-7380-383-4.
13. KNAPP, Viktor. Teorie práva. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 1995, 247 s. ISBN 8071790281.
14. KUČHTA, Josef (ed.). Nové jevy v hospodářské a finanční kriminalitě vnitrostátní a evropské aspekty: Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Brno: Masarykova Universita, 2008, 434 s. ISBN 978-80-210-4714-3.
15. KUHN, Petr a kol. *Zákon o přeměnách obchodních společností a družstev*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2010, 1186 s. ISBN 978-80-7400-056-0.
16. KRATOCHVÍL, Vladimír. Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné, obecná část. Praha: C.H.Beck, 2009, 840 s. ISBN 978-80-7400-042-3.
17. KRATOCHVÍL, Vladimír a Michael LÖFF (eds.). Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob. Brno: Masarykova universita, 2003, 233 s. ISBN 80-210-3299-5.
18. PELIKÁNOVÁ, Irena. Obchodní právo. 5 díl.: Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu nového občanského zákoníku). Praha: Wolters Kluwer, 2012, 356 s. ISBN 978-80-7357-714-8.
19. SOLNAŘ, Vladimír, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Jaroslav FENYK. Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Legis Nexis, Orac, 2003, 455 s. ISBN 9788086199740.
20. ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní odpovědnost právnických osob: Komentář. Praha: C.H.Beck, 2012, 824 s. ISBN 978-80-7400-116-1.

21. ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vyd. Praha: C.H.Beck, 2013, 4700 s. ISBN 978-80-7400-465-0.
22. ŠÁMAL, Pavel, Rudolf VOKOUN, Oto NOVOTNÝ a kol. Trestní právo hmotné. 4 díl.: Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010. Praha: Wolters Kluwer, 2012, 144 s. ISBN 978-80-7357-960-9.
23. VÍTEK, Jindřich. Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností. Praha: Wolters Kluwer, 2012, 388 s. ISBN 978-80-7357-862-6.
24. WELLS, Celia. Corporations and criminal responsibility. Oxford: Oxford University press, 2001, 198 s. ISBN 9780199246199.
25. ZÁHORA, Jozef a KERT Robert (eds.) Trestná zodpovednosť právnických osob. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Bratislava: EUROKÓDEX, 2009, 256 s. ISBN 978-80-89447-15-2.

PŘÍSPĚVKY ZE SBORNÍKŮ

1. FENYK, Jaroslav. Modely trestní odpovědnosti právnických osob v různých právních systémech (se zaměřením na systémy common law). In: ZÁHORA, Jozef a KERT Robert (eds.) Trestná zodpovednosť právnických osob. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Bratislava: EUROKÓDEX, 2009, str. 36 – 46. ISBN 978-80-89447-15-2.
2. KALVODOVÁ, Věra. Principy sankcionování právnických osob. In: FRYŠTÁK, Marek. Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva: Sborník příspěvků z mezinárodní konference pořádané katedrou trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Brno: Masarykova universita, 2011, str. 69-78. ISBN 978-80-210-5493-6.
3. KOCINA, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob a práva třetích osob. In: NECKÁŘ, J., RADVAN, M., SEHNÁLEK, D., VLADHANS, J. (eds.). Dny práva – 2008 – Days of public law [online]. Brno: Masarykova universita. 2008 Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/trest/kocina.pdf>

4. KOTRECOVÁ, Alexandra, Kačáni MICHAL a Marek KORDÍK. Trestná zodpovednosť právnických osob, argumenty pre a proti. In: KUČHTA, Josef (ed.). Nové jevy v hospodárskej a finančnej kriminalite vnútroštátnej a evropskej aspekty: Sborník príspevků z medzinárodnej konferencie. Brno: Masarykova Universita, 2008, str. 181-199. ISBN 978-80-210-4714-3.
5. KRATOCHVÍL, Vladimír. České a slovenské řešení trestní odpovědnosti právnických osob v roce 2009. In: ZÁHORA, Jozef a KERT Robert (eds.) Trestná zodpovednosť právnických osob. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie. Bratislava: EUROKÓDEX, 2009, str. 114-138. ISBN 978-80-89447-15-2.
6. ŠÁMAL, Pavel. Trestní odpovědnost právnických osob de lege lata a de lege ferenda v České republice. In: KRATOCHVÍL, Vladimír a Michael LÖFF (eds.). Hospodářské trestní právo a trestní odpovědnost právnických osob. Brno: Masarykova universita, 2003, str. 104 - 147. ISBN 80-210-3299-5.

ČLÁNKY Z ODBORNÝCH PERIODIK

1. HAVEL, Bohumil. Synergie péče řádného hospodáře a podnikatelského úsudku. *Právní rozhledy*, 2007, č. 11.
2. HUBER, Barbara. Trestní odpovědnost korporací: Požadavky v rámci mezinárodních konvencí a jejich aplikace v evropských zemích. *Trestní právo*. 2000, č. 9.
3. KRÁL, Vladimír. K trestní odpovědnosti právnických osob - východiska, obsah a systematika zákonné právní úpravy. *Trestněprávní revue*. 2002, č. 8.
4. KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9
5. KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 9.

6. NOVÁČKOVÁ, Soňa. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné právní úpravě. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 2.
7. PRÁŠKOVÁ, Helena. Vztah trestního řízení proti právnické osobě a řízení o správním deliktu právnické osoby. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 6.
8. VANTUCH, Pavel. Parlament schválil trestní odpovědnost právnických osob. *Trestní právo*. 2011, č. 11.
9. VIDRNA, Jan. Dvě poznámky k trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 10.
10. VIDRNA, Jan. Je zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zcela v souladu s ústavním pořádkem České republiky?. *Trestní právo*. 2012, č. 11.
11. VIDRNA, Jan. K aplikaci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rádce*. 2012, č. 6
12. VIDRNA, Jan. Nová rizika USC. *Moderní obec*. 2012, č. 12.
13. VIDRNA, Jan. Masakr firem se zatím nekoná. *Komora*. 2013, č. 07-08, str. 37.
14. VOLEVECKÝ, Petr. K okolnostem vzniku zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Trestní právo*. 2012, č. 6
15. VOLEVECKÝ, Petr. Trestní odpovědnost právnických osob podle navrhovaného zákona. *Trestní právo*. 2011, č. 12.
16. ZEMAN, Pavel. Trestní odpovědnost právnických osob v mezinárodním kontextu – diskusní setkání České národní skupiny Mezinárodní společnosti pro trestní právo. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 2

ONLINE ČLÁNKY A STUDIE

1. BOHUSLAV, Lukáš. Jakou zkušenost mají s trestní odpovědností právnických osob některé státy EU?. Právní rádce [online]. 2013 [cit. 2013-10-12]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-59952640-jake-zkusenosti-maji-s-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-nektere-staty-eu>
2. CLARKSON, C.M.V. Kicking corporate bodies and damning their souls. The Modern Law Review [online]. 1996, Issue 59, č. 4, s. 566-567 [cit. 2013-11-23]. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2230.1966.tb02098.x/pdf>
3. JELÍNEK, Jiří. Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. 2008 [cit. 2013-11-25]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/trestni-odpovednost-pravnickych-osob-jako-predmet-zkoumani.aspx>
4. KAVĚNA, Martin. Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. 2007 [cit. 2013-11-30]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20954>
5. MEDELSKÝ, Jozef a Zuzana MEDELSKÁ TKÁČOVÁ. Práva verzus nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb. Učená právnická spoločnosť [online]. 2012 [cit. 2013-11-30]. Dostupné z: http://www.ucps.sk/PRAVA_VERZUS_NEPRAVA_TRESTNA_ZODPOVEDNOST_PRAVNICKYCH_OSOB
6. PARKER, J.S. Doctrine for destruction: The case of corporate criminal liability. *Managerial and decision economics* [online]. 1996, Vol. 17, p. 393 [cit. 2013-11-25]. Dostupné z: [http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/\(SICI\)1099-1468\(199607\)17:4%3C381::AID-MDE767%3E3.0.CO;2-A/pdf](http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/(SICI)1099-1468(199607)17:4%3C381::AID-MDE767%3E3.0.CO;2-A/pdf)
7. POKORNÝ, M., CHADIMOVÁ, H. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob za legalizaci výnosů z trestné činnosti z nedbalosti [online]. *Epravo* [cit. 12. 9. 2013]. Dostupné z

<http://www.epravo.cz/top/clanky/k-trestnepravni-odpovednosti-pravnickych-osob-za-legalizaci-vynosu-z-trestne-cinnosti-z-nedbalosti-84058.html>

8. VIDRNA, Jan. Dědicové trestně odpovědné právnické osoby. Epravo [online]. 2013 [cit. 2013-09-05]. Dostupné z: www.epravo.cz/top/clanky/dedicove-trestne-odpovedne-pravnicke-osoby-92815.html.
9. VIDRNA, Jan. Některé procesní otázky trestní odpovědnosti právnických osob. Epravo [online]. 2013 [cit. 2013-12-06]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/nektere-procesni-otazky-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-91549.html>.
10. VIDRNA, Jan. Rizika „bývalých“ fyzických osob. Epravo [online]. ePravo 2013 [cit. 2013-10-05]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rizika-byvalych-fyzickych-osob-90346.html>.
11. VIDRNA, Jan. Trestání firem aneb marnost nad marnost. Ekonom [online]. 2013 [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: <http://ekonom.ihned.cz/c1-60101260-trestani-firem-aneb-marnost-nad-marnost>

JINÉ INTERNETOVÉ ZDROJE

1. Akční plán EU v oblasti práva společností a corporate governance [online]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0740:FIN:CS:PDF>
2. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. [online]. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 2011 [cit. 2013-12-05]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=69428#prilohy>
3. Metodika vydaná k The Bribery Act [online]. Dostupné z: <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>

4. Otázky Václava Moravce ze dne 13. 10. 2013 [online]. *ČT – vysílání*. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126672097-otazky-vaclava-moravce/213411030501013/obsah/285132-pavel-zeman-nejvyssi-statni-zastupce-cr>
5. Portál Občanský zákoník Justice [online]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/obchodni-korporace/konkretni-zmeny/sprava-obchodnich-korporaci>
6. Přehled novelizovaných předpisů [online]. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky, 2011 [cit. 2013-12-05]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=420&r=2011>
7. Stenografický záznam jednání Poslanecké sněmovny [online]. 2004 [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/037schuz/s037045.htm>
8. The UK Corporate Governance Code [online]. Dostupné z: <http://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/Corporate-Governance/UK-Corporate-Governance-Code-September-2012.pdf>
9. Trestněprávní úmluva o korupci. [online]. Ministerstvo vnitra. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/sb016-09m-pdf.aspx>
10. Úmluva OECD o boji proti podplácení [online]. Ministerstvo zahraničních věcí. Dostupné z: http://www.mzv.cz/public/c3/84/60/755902_664263_webMZV252000.pdf
11. Vyjádření prezidenta republiky Václava Klause. *Parlamentní listy* [online]. 2011 [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/politici-volicum/Prezident-Klaus-Zakon-o-trestni-odpovednosti-pravnicky-osob-je-alibisticky-214423>
12. Znění německého přestupkového zákona [online]. 2013 [cit. 2013-10-05]. Dostupné z: <http://dejure.org/gesetze/OWiG>
13. Znění rakouského zákona o trestní odpovědnosti spolků [online]. 2013 [cit. 2013-11-05]. Dostupné z:

[http://www.jusline.at/Verbandsverantwortlichkeitsgesetz_\(VbVG\)_Langversion.html#](http://www.jusline.at/Verbandsverantwortlichkeitsgesetz_(VbVG)_Langversion.html#)

14. Zákon o mezinárodní justiční spolupráci [online]. Ministerstvo vnitra ČR.

Dostupné z:

<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6414>

15. Slovenský Trestný zákon [online]. Zákony pre ľudí.sk. Dostupné z:

<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>

NOVINOVÉ A JINÉ ČLÁNKY

1. Rozhovor s JUDr. Pavlem Zemanem. *Hospodářské noviny*, úterý 15. října 2013, str. 2-3.
2. KAMBERSKÝ, Petr. Daně jako zločin. *Hospodářské noviny*, Názory, úterý 15. října 2013, str. 8.
3. VLK, Václav. Trestání prkotin. *Lidové noviny*, Názory, pátek 25. října 2013, str. 13.
4. HRBÁČEK, Jan. Jak zlikvidovat konkurenci. *Týdeník EURO E15*, 2013, č. 43 (ze dne 14. 10. 2013).

PRÁVNÍ PŘEDPISY

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (zákon č. 420/2011 Sb.)

Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu („zákon proti praní špinavých peněz“)

Slovenský trestní zákon: Zákon č. 300/2005 Z. z., ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, v platném znění.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Německý přestupkový zákon (Ordnungswidrigkeitengesetz), ve znění pozdějších předpisů

Rakouský zákon o trestní odpovědnosti sdružení (Verbandsverantwortlichkeitsgesetz), č. 151/2005 Sbírky zákonů republiky Rakousko